

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ІЛІНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 343.9:343.341:341.4

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПРОТИДІЯ ВОЄННІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННОСТІ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. В. Ілінський**

Науковий керівник **Софієв Сергій Олександрович,**

кандидат юридичних наук,

заслужений юрист України

Ірпінь – 2026

АНОТАЦІЯ

Лінський О. В. Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». – Державний податковий університет. Ірпінь. 2026.

Дисертація присвячена вирішенню теоретико-правових проблем, пов'язаних із запобіганням та протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, з урахуванням реалій сьогодення (відкритої воєнної агресії РФ проти України) та сучасного стану законодавчого та іншого нормативно-правового забезпечення з означених питань.

Зокрема, практика протидії гібридній (2014-2022 рр.) та відкритій військовій агресії Росії проти України (2022- по даний час) показує, що однією з проблем, яка стала наслідком такої протиправної діяльності, є активна участь у вчиненні воєнних злочинів (ст. 438 КК) та інших кримінальних правопорушень різноманітних воєнних злочинних організацій (ПВК «Вагнер», «Русіч», «Редут», «ЛНР», «ДНР», ін.), яка санкціонована при цьому зазначеною терористичною державою.

Сутність даної проблематики полягає у тому, що досі на законодавчому рівні, не дивлячись навіть на те, що з цього приводу ще 06.02.2023 року Верховна Рада України прийняла спеціальну постанову, у якій засуджено діяльність міжнародних злочинних організацій та їх учасників на території нашої країни, у чинному КК відсутній спеціальний склад злочину, який передбачав би кримінальну відповідальність за організацію, керування або участь у таких протиправних об'єднаннях міжнародного спрямування.

Необхідність вирішення зазначеної проблематики обумовлена як доктринальними положеннями з питань заборони застосування норм КК за аналогією закону (ч. 4 ст. 3) та правилами кваліфікації кримінальних правопорушень, так і кримінологічно значущими показниками злочинності у сфері миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини вказаного вище Кодексу), яка була облікована на території

України впродовж 2014-2025 років.

Зокрема, якщо у 2014 році мало місце всього дев'ять кримінальних правопорушень, що стосувались зазначеної галузі суспільних відносин (менше 0,0001% у структурі всіх облікованих злочинів в Україні), то у 2021 році їх кількість склала 253 таких суспільно небезпечних і караних діянь (0,1%) та динамічно зростала у подальші воєнні роки, а саме: у 2022 році – 62 тис. 128 кримінальних правопорушень (питома вага у загальній злочинності – 17,1%); 2023 році – 62 тис. 667 (13,2%); 2024 році – 30 тис. 151 (6,1%); 2025 році – 56 тис. 968 (9,4%).

Все це свідчить про формування та розвиток відповідних негативних тенденцій з цього приводу, а також про підвищену суспільну небезпеку діяльності, пов'язаної з відкритою воєнною агресією рф проти України, участь у якій на добровільних засадах приймають різноманітні воєнні транснаціональні злочинні організації. При цьому, у зв'язку з правовими прогалинами, які мають місце у нормах міжнародного права та у чинному КК України, оцінка суспільно небезпечних наслідків їх протиправної діяльності здійснюється у межах констатації тієї шкоди, яка в цілому завдається державою-агресором, що не відповідає принципам кримінального права, у тому числі процедурним і змістовним аспектам принципу справедливості.

З огляду на це, можна констатувати, що обрана тема даного дослідження є актуальною та такою, яка має теоретичне і практичне значення, що й обумовило вибір об'єкта, предмета, мети і завдань цієї наукової розробки.

Вивчення доктринальних джерел показало, що на сьогодні відсутні комплексні наукові пошуки з означеної проблематики, а її змістовні елементи досліджуються лише окремими аспектами та у контексті діяльності транснаціональних злочинних організацій, що, без сумніву, недостатньо у сенсі реалізації заходів, спрямованих на запобігання та протидію створенню, управлінню та участі винних осіб у складі транснаціональних воєнних злочинних організацій, що, у свою чергу, виступає додатковим аргументом щодо необхідності активізації наукових досліджень з цього питання на

монографічному рівні.

У роботі сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема: з'ясовано зміст, сутність та сформульовано поняття «протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», а також доведено його теоретичне та практичне значення у контексті вирішення тих проблем, які детерміновані гібридною та відкритою військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., та необхідністю удосконалення у зв'язку з цим кримінально-правових засад відповідальності за вчинені злочини організаторами та учасниками даного виду злочинних об'єднань на території нашої держави; визначено основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнній транснаціональній організованій злочинності, у тому числі запропоновано доповнити чинний КК ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» і у виді порівняльної таблиці направлено до відповідного Комітету Верховної ради України; встановлено роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані пропозиції, що стосуються підвищення ефективності зазначеної діяльності та усунення існуючих прогалин і колізій у контексті тих правових та інших реалій з означеної проблематики, що детерміновані військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., а також необхідністю усунення, блокування, нейтралізації тощо причин, умов і корелянтів, які сприяють протиправній діяльності вказаним суб'єктам вчинення кримінальних правопорушень на території нашої держави; виведені кримінально-правові критерії оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями на території України, які дозволяють їх відмежовувати від кримінальних правопорушень, що передбачені ст. 255 КК, а також обумовлюють необхідність самостійної кваліфікації тих діянь, що пов'язані з організацією, управлінням та участю

винних осіб у протиправній діяльності даного виду злочинних об'єднань (в основу такого підходу покладені юридично значущі ознаки кримінально-правової характеристики вказаного складу кримінального правопорушення); сформульовані кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями на території України, до яких віднесені: а) діяльність таких видів злочинних об'єднань, що санкціонована державою-агресором; б) діяльність вказаних суб'єктів злочинів, що не санкціонована будь-якою державою; в) діяльність таких злочинних організацій, яка заборонена на міжнародно-правовому рівні; г) діяльність вказаних суб'єктів протиправної діяльності, внаслідок якої завдана шкода охоронюваним правам, законним інтересам і свободам фізичних і юридичних осіб; д) діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, що спрямована на насильницьку зміну конституційного ладу, територіальної цілісності та державного суверенітету, а також на завдання економічної, інформаційної та іншої шкоди об'єктам правової охорони в Україні.

Ключові слова: воєнна транснаціональна організована злочинність; співучасть у вчиненні кримінального правопорушення; злочинна організація; воєнні злочини; кримінальна відповідальність; суспільно небезпечне діяння; суспільно небезпечні наслідки; взаємодія; запобігання та протидія; кваліфікація злочинів; міжнародно-правовий акт.

SUMMARY

Ilinskyi O. V. Combating war-related transnational organised criminality. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – State Tax University, Ministry of Finance of Ukraine. Irpin, 2026.

The dissertation is devoted to solving theoretical and legal problems related to the prevention of and countering military transnational organized crime, considering contemporary realities (the open military aggression of the Russian Federation

against Ukraine) and the current state of legislative and other regulatory support regarding these issues.

Specifically, the practice of countering hybrid (2014–2022) and open military aggression of Russia against Ukraine (2022–present) demonstrates that one of the problems resulting from such illegal activity is the active participation of various military criminal organizations (PMC «Wagner», «Rusich», «Redut», «LPR», «DPR», etc.) in the commission of war crimes (Art. 438 of the Criminal Code) and other criminal offenses, sanctioned by the aforementioned terrorist state.

The essence of this issue lies in the fact that at the legislative level—despite the Verkhovna Rada of Ukraine adopting a special resolution on February 6, 2023, condemning the activities of international criminal organizations and their participants on the territory of our country—the current Criminal Code lacks a specific composition of a crime (*corpus delicti*) providing for criminal liability for the organization, management of, or participation in such illegal associations of an international nature.

The necessity of addressing this issue is driven by doctrinal provisions regarding the prohibition of applying the Criminal Code by analogy (Part 4, Art. 3) and the rules for qualifying criminal offenses, as well as criminologically significant indicators of crime in the sphere of peace, security of mankind, and international legal order (Section XX of the Special Part of the aforementioned Code) recorded in Ukraine between 2014 and 2025.

Specifically, while in 2014 there were only nine criminal offenses related to this area of social relations (less than 0.0001% of the total structure of recorded crimes in Ukraine), in 2021 their number reached 253 such socially dangerous and punishable acts (0.1%) and grew dynamically in subsequent war years: in 2022 – 62,128 criminal offenses (17.1% share of total crime); 2023 – 62,667 (13.2%); 2024 – 30,151 (6.1%); 2025 – 56,968 (9.4%).

This indicates the formation and development of negative trends and the increased social danger of activities related to the open military aggression of the RF against Ukraine, in which various military transnational criminal organizations

participate voluntarily. Furthermore, due to legal gaps in international law and the current Criminal Code of Ukraine, the assessment of the socially dangerous consequences of their illegal activities is carried out within the framework of the harm caused by the aggressor state as a whole, which does not correspond to the principles of criminal law, including the procedural and substantive aspects of the principle of justice.

In view of this, it can be stated that the chosen research topic is relevant and possesses theoretical and practical significance, which determined the choice of the object, subject, purpose, and tasks of this scientific development.

A study of doctrinal sources has shown that, to date, there is a lack of comprehensive scientific research on this problem; its substantive elements are studied only in isolated aspects and within the context of transnational criminal organizations' activities. This is undoubtedly insufficient for implementing measures aimed at preventing and countering the creation, management of, and participation in transnational military criminal organizations, which serves as an additional argument for the need to intensify scientific research on this issue at the monographic level.

The work formulates a series of provisions, conclusions, and recommendations of important theoretical and practical significance, in particular: the content and essence of the concept of «countering military transnational organized crime» are clarified and formulated, and its theoretical and practical significance is proven in the context of solving problems determined by the hybrid and open military aggression of Russia against Ukraine (2014–2025) and the subsequent need to improve the criminal law framework for the liability of organizers and participants of such criminal associations on the territory of our state; the main ways and means implemented by Ukraine under martial law to prevent and counter the activities of subjects of military transnational organized crime on its territory are identified; this includes a proposal to supplement the current Criminal Code with Article 438-1: «Creation, Management of a Military Transnational Criminal Organization, as well as Participation in It,» which was submitted as a comparative table to the relevant Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine; the role of international legal acts in

improving the national legal mechanism for preventing and countering military transnational organized crime is established. In this regard, scientifically grounded proposals were developed to increase the effectiveness of such activities and eliminate existing gaps and collisions within the legal realities of 2014–2025, as well as the necessity to eliminate, block, or neutralize the causes, conditions, and correlates contributing to the illegal activities of these subjects in Ukraine; criminal law criteria for evaluating crimes committed by military transnational criminal organizations in Ukraine are derived, allowing for their differentiation from criminal offenses provided for in Art. 255 of the Criminal Code. These criteria justify the need for independent qualification of acts related to the organization, management, and participation in such criminal associations based on the legally significant features of the criminal law characteristics of the specified offense; qualifying and especially qualifying features of crimes committed by military transnational organized criminal groups in Ukraine are formulated, including: a) activities of such criminal associations sanctioned by the aggressor state; b) activities of these subjects not sanctioned by any state; c) activities of criminal organizations prohibited at the international legal level; d) activities resulting in harm to the protected rights, legitimate interests, and freedoms of individuals and legal entities; e) activities aimed at the violent change of the constitutional order, territorial integrity, and state sovereignty, as well as causing economic, informational, and other harm to objects of legal protection in Ukraine.

Key words: military transnational organized crime; complicity in a criminal offense; criminal organization; war crimes; criminal liability; socially dangerous act; socially dangerous consequences; interaction; prevention and counteraction; qualification of crimes; international legal act.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ілінський О. В. Поняття, сутність і суспільна небезпека транснаціональних військових організованих формувань, які є активними суб'єктами воєнних конфліктів у світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 91. Ч. 4. С. 82-86. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/343951/331669>.

2. Колб О. Г., Ілінський О. В. Соціально-правова природа воєнної транснаціональної організованої злочинності, суб'єктом якої є російська держава-агресор. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2025. № 2(32). С. 170-177. URL: <https://visnykprau.com/index.php/journal/article/view/754/626>.

3. Ілінський О. В. Воєнна транснаціональна організована злочинність як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 4. С. 107-111. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/355747/341638>.

4. Ілінський О. В. Про деякі міжнародно-правові підходи, що стосуються запобігання протиправній діяльності транснаціональних воєнних злочинних організацій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. № 01, ч. 2. С. 402-406. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353051/339616>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Сутність і зміст діяльності воєнних транснаціональних організованих угруповань в умовах воєнного стану в Україні. *Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару* (м. Івано-Франківськ, 21 жовт. 2025 р.). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. С. 78-80.

6. Ілінський О. В. Суспільна небезпека транснаціональних військових організованих злочинних формувань: постановка проблеми. *Кримінологія і*

війна: екзистенційні виклики для України : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 6 листоп. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 181-183.

7. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Військовополонені як об'єкти протиправних посягань з боку транснаціональних військових організованих злочинних формувань. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 27 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 101-103

8. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Деякі конституційні та кримінально-правові аспекти забезпечення прав військовополонених від протиправних посягань транснаціональних воєнних організованих злочинних формувань. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні*: матеріали Сьомої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 лист. 2025 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка». 2025. С. 93-94.

9. Ілінський О. В., Топчій О. В. Підвищення рівня ефективності реалізації у запобіжній діяльності правоохоронних органів України міжнародно-правових актів – один із перспективних напрямів протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності. *Реформування правоохоронних органів в Україні: актуальні питання та перспективи* : Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Львів, 5 лютого 2026 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. С. 120-122.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Ілінський О. В., Конопельський В. Я., Пирожик О. В. Російська держава-агресор як суб'єкт воєнної транснаціональної організованої злочинності. *Деліктологія: Монографія*. РОЗДІЛ IV. Під загальною редакцією І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polían. Куновіце: Академія ГУСПОЛ : 2025. Т. 12. С. 89-111. (285 с.). URL: https://akademie-huspol.cz/konference-publikace/#_

ЗМІСТ

| | |
|---|------------|
| ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ..... | 4 |
| ВСТУП..... | 5 |
| РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРИКЛАДНИХ ЗАСАД, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОТИДІЇ ВОЄННІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ..... | 18 |
| 1.1. Стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності..... | 18 |
| 1.2. Поняття, зміст і сутність діяльності, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності..... | 34 |
| 1.3. Методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності | 49 |
| Висновки до розділу 1..... | 69 |
| РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННОЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ | 75 |
| 2.1. Кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени..... | 75 |
| 2.2. Кримінально-правова характеристика та юридичні критерії оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями..... | 89 |
| 2.3. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями..... | 103 |
| Висновки до розділу 2..... | 115 |
| РОЗДІЛ 3. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВОЄННІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ..... | 121 |
| 3.1. Основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності..... | 121 |

| | |
|--|------------|
| 3.2. Роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності | 137 |
| 3.3. Головні напрями підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загально визнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим угрупованням | 155 |
| Висновки до розділу 3..... | 169 |
| ВИСНОВКИ..... | 178 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... | 192 |
| ДОДАТКИ..... | 228 |

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БК – Бюджетний кодекс

БЕБ – Бюро економічної безпеки

ГУР – Головне управління розвідки Збройних сил України

ДБР – Державне бюро розслідувань

ЄС – Європейський Союз

ЄКПТ – Європейський комітет по запобіганню тортурам

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

Європол - Європейський поліцейський офіс

ЗСУ – Збройні сили України

Інтерпол - Міжнародна організація кримінальної поліції

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ПВК – приватна військова компанія

рф – російська федерація

СЗР – Служба зовнішньої розвідки

СБУ – Служба безпеки України

США – Сполучені Штати Америки

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Як свідчить практика протидії гібридній (2014 – 2022 рр.) та відкритій військовій агресії росії проти України (2022 – по даний час), однією з проблем, що стала наслідком такої протиправної діяльності, є активна участь у вчиненні воєнних злочинів (ст. 438 КК) та інших кримінальних правопорушень різноманітних воєнних злочинних організацій (ПВК «Вагнер», «Русіч», «Редут» та ін.), яка санкціонована при цьому зазначеною терористичною державою¹.

Сутність даної проблематики полягає у тому, що досі на законодавчому рівні, не дивлячись навіть на те, що з цього приводу ще 06.02.2023 року Верховна Рада України прийняла спеціальну постанову, у якій засуджено діяльність міжнародних злочинних організацій та їх учасників на території нашої країни², у чинному КК відсутній спеціальний склад злочину, який передбачав би кримінальну відповідальність за організацію, керування або участь у таких протиправних об'єднаннях міжнародного спрямування.

Дослідження зазначеної проблематики обумовлена як теоретичними засадами кримінального права – зокрема, імперативною заборонаю аналогії закону (ч. 4 ст. 3 КК України) та правилами кваліфікації кримінальних правопорушень, – так і практичною необхідністю аналізу стану злочинності у сфері миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Останнє підтверджується статистичними даними щодо правопорушень, передбачених розділом XX Особливої частини КК, які були обліковані в Україні протягом 2014–2025 років.

Зокрема, якщо у 2014 році мало місце всього 9-ть кримінальних правопорушень, що стосувались зазначеної галузі суспільних відносин (менше

¹ Сотніков Д. Крім «Вагнера»: які ще ПВК із Росії воюють в Україні. *Deutsche Welle*. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/krim-vagnera-aki-se-pvk-iz-rosii-vouut-v-ukraini/a-66035104>

² Про визнання російської злочинної організації, відомої під назвою «приватна військова компанія Вагнера» або «Група Вагнера», міжнародною злочинною організацією та засудження діяльності її учасників : Постанова Верховної Ради України від 06.02.2023 № 2903–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2903-IX#Text>.

0,0001% у структурі всіх облікованих злочинів в Україні), то у 2021 році їх кількість склала 253 таких суспільно небезпечних і караних діянь (0,1%) та динамічно зростала у подальші воєнні роки, а саме: у 2022 році – 62 тис. 128 кримінальних правопорушень (питома вага у загальній злочинності – 17,1%; 2023 році – 62 тис. 667 (13,2%); 2024 році – 30 тис. 151 (6,1%); 2025 році – 56 тис. 968 (9,4%).

Все це свідчить про формування та розвиток відповідних негативних тенденцій з цього приводу, а також про підвищену суспільну небезпеку діяльності, пов'язаної з відкритою воєнною агресією рф проти України, участь у якій на добровільних засадах приймають різноманітні воєнні транснаціональні злочинні організації. Наявні прогалини у законодавстві призводять до того, що суспільно небезпечні наслідки діяльності конкретних суб'єктів оцінюються через призму загальних наслідків, які в цілому завдаються державою-агресором. Така практика не відповідає принципам кримінального права, зокрема, процедурному та змістовному аспектам принципу справедливості.

З огляду на це, можна констатувати, що обрана тема даного дослідження є актуальною та такою, яка має теоретичне і практичне значення, що й обумовило вибір об'єкта, предмета, мети і завдань цієї наукової розробки.

Вивчення доктринальних джерел показало, що на сьогодні відсутні комплексні наукові пошуки з означеної проблематики, а її змістовні елементи досліджуються лише окремими аспектами та у контексті діяльності транснаціональних злочинних організацій, що, без сумніву, недостатньо у сенсі реалізації заходів, спрямованих на запобігання та протидію створенню, управлінню та участі винних осіб у складі транснаціональних воєнних злочинних організацій, що, у свою чергу, виступає додатковим аргументом щодо необхідності активізації наукових досліджень з цього питання на монографічному рівні.

Поряд з цим варто зазначити, що відповідне теоретико-прикладне підґрунтя з даного приводу створили у своїх працях такі учені, як

Ю. В. Абакумова, П. П. Андрушко, О. М. Бундурко, Ю. В. Баулін, В. С. Батиргарєєва, П. С. Берзін, В. І. Борисов, Л. П. Брич, В. М. Бурдін, В. В. Василевич, Р. В. Вереша, А. А. Вознюк, С. Б. Гавриш, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. П. Гарах, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, Л. М. Демидова, Г. В. Дідківська, В. М. Др'юмін, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, Г. П. Жаровська, О. О. Житний, З. А. Загинеї, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. О. Кваша, О. О. Книженко, М. І. Коржанський, М. В. Корнієнко, В. Я. Конопельський, О. Г. Колб, І. М. Копотун, О. М. Костенко, В. В. Кузнєцов, О. М. Литвак, В. А. Ліпкан, В. Т. Малярєнко, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Є. С. Назимко, Н. А. Орловська, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Є. О. Письменний, І. В. Пшеничний, А. В. Савченко, О. Ф. Скакун, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, З. А. Тарасюк, В. В. Топчій, В. І. Тютюгін, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, О. Г. Фролова, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко ін.

Саме зазначені та інші доктринальні підходи й склали науковий інструментарій, за допомогою якого у цій роботі була з'ясована соціально-правова природа виникнення, розвитку та функціонування транснаціональних воєнних злочинних організацій, а також доведена особливість кримінальної відповідальності організаторів і учасників зазначених протиправних об'єднань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженої Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії національної безпеки України, схваленої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо дій України у відповідь на спробу російської федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки Євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності», затвердженого Указом Президента України від 30 вересня 2022 року №679/2022; Національної стратегії у сфері

прав людини, схваленої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, а також постанови Верховної Ради України від 06.02.2023 №2903-IX «Про визнання російської злочинної організації, відомої під назвою «приватна військова компанія Вагнера» або «група Вагнера», міжнародною злочинною організацією та засудження діяльності її учасників».

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Державного податкового університету від 25 серпня 2022 року (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є розробка, на основі отриманих результатів аналізу міжнародно-правових актів, національного законодавства з питань, що стосуються запобігання та протидії діяльності в Україні транснаціональних воєнних злочинних організацій, а також вивчення у зв'язку з цим відповідних доктринальних джерел, науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань та на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють формуванню, розвитку та реалізації на практиці протиправних намірів і цілей даного виду злочинності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено наступні *завдання*:

- визначити стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності;
- здійснити аналіз змісту і сутності, а також сформулювати поняття, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності;
- з'ясувати зміст та визначити особливості методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності;
- здійснити кримінологічну характеристику суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких є воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени;
- розробити кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів,

що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями;

- сформулювати науково обґрунтовані основні шляхи і засоби, що вчиняються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності;

- встановити роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності;

- визначити головні напрямки підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим угрупованням.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з діяльністю на території України воєнних транснаціональних злочинних організацій та необхідністю протидії їм на всіх рівнях (законодавчому, оборонно-безпековому, правоохоронному тощо).

Предмет дослідження – протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності.

Методи дослідження. Методи даного дослідження репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової розробки.

Методологічну основу цієї дисертації становить *діалектичний метод*, за допомогою якого здійснено оцінювання сучасного стану та інших кримінологічно значущих показників запобіжної діяльності та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також розроблено низку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань (всі розділи даної роботи).

У свою чергу, за допомогою інших методів доктринального пошуку вирішені наступні завдання цієї дисертації, а саме: методи *аналізу та синтезу* дозволили з'ясувати існуючий на сьогодні стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності

(підрозділ 1.1.); *формально-логічний* та *догматичний* методи – визначити зміст, сутність та сформулювати поняття, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності (підрозділ 1.2.); *структурно-функціональний* метод – розкрити методологію даного дослідження (підрозділ 1.3.); *методи індукції та дедукції* – здійснити кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями в Україні (підрозділ 2.1.); *системно-структурний* метод – з’ясувати зміст кримінально-правової характеристики злочинів, які вчиняються з участю зазначених суб’єктів протиправної діяльності в нашій державі (підрозділ 2.2.); метод *сходження від абстрактного до конкретного* – розробити та обґрунтувати кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями (підрозділ 2.3.); метод *екстраполяції* – сформулювати основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб’єктів воєнної транснаціональної злочинності (підрозділ 3.1.); *порівняльно-правовий* метод – встановити роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії даному виду злочинності (підрозділ 3.2.); метод *моделювання* – вивести науково обґрунтовані головні напрямки підвищення рівня взаємодії суб’єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим угрупованням (підрозділ 3.3.).

Теоретико-методологічну основу даної дисертації складають норми Конституції України, міжнародні договори, які є частиною національного законодавства, інші закони та нормативно-правові акти, що регулюють сферу запобігання та протидії злочинності, а також доктринальні розробки, які мають пряме відношення до об’єкта і предмета зазначеного наукового пошуку, у тому числі фундаментальні праці зарубіжних фахівців з цієї проблематики дослідження.

Емпіричну базу вказаної роботи становлять дані офіційної державної

статистики, Єдиного реєстру досудових розслідувань, Єдиного державного реєстру судових рішень, офіційні відомості Міністерства юстиції України, МВС України, Офісу Генерального прокурора про кримінологічно значущі показники протиправної діяльності на території України воєнних транснаціональних злочинних організацій впродовж 2014-2025 рр., відомості Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також результати анонімного опитування 1851 респондента з числа науково-педагогічних працівників, представників правоохоронних органів (Національної поліції, прокуратури, ін.) та учасників бойових дій, які протидіяли гібридній та відкритій агресії росії у 2014-2025 рр., яке проводилось у 2025 році на території Волинської, Житомирської, Київської, Львівської та рівненської областей.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в комплексному дослідженні проблем, що пов'язані зі змістом діяльності, яка стосується запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, та розробці на основі отриманих результатів обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення національного правового механізму з означених питань. У роботі сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

- з'ясовано зміст, сутність та сформульовано поняття «протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», а також доведено його теоретичне та практичне значення у контексті вирішення тих проблем, які детерміновані гібридною та відкритою військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., та необхідністю удосконалення у зв'язку з цим кримінально-правових засад відповідальності за вчинені злочини організаторами та учасниками даного виду злочинних об'єднань на території нашої держави;

- визначено основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, у тому числі

запропоновано доповнити чинний КК ст. 438-1 «Створення, керівництво військовою транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній;

- встановлено роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані пропозиції, що стосуються підвищення ефективності зазначеної діяльності та усунення існуючих прогалин і колізій у контексті тих правових та інших реалій з означеної проблематики, що детерміновані військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., а також необхідністю усунення, блокування, нейтралізації тощо причин, умов і корелянтів, які сприяють протиправній діяльності вказаним суб'єктам вчинення кримінальних правопорушень на території нашої держави;

- виведені кримінально-правові критерії оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями на території України, які дозволяють їх відмежовувати від кримінальних правопорушень, що передбачені ст. 255 КК, а також обумовлюють необхідність самостійної кваліфікації тих діянь, що пов'язані з організацією, управлінням та участю винних осіб у протиправній діяльності даного виду злочинних об'єднань (в основу такого підходу покладені юридично значущі ознаки кримінально-правової характеристики вказаного складу кримінального правопорушення);

- сформульовані кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями на території України, до яких віднесені: а) діяльність таких видів злочинних об'єднань, що санкціонована державою-агресором; б) діяльність вказаних суб'єктів злочинів, що не санкціонована будь-якою державою; в) діяльність таких злочинних організацій, яка заборонена на міжнародно-правовому рівні; г) діяльність вказаних суб'єктів протиправної діяльності, внаслідок якої завдана шкода охоронюваним правам, законним інтересам і свободам фізичних і юридичних осіб; д) діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, що спрямована на насильницьку

зміну конституційного ладу, територіальної цілісності та державного суверенітету, а також на завдання економічної, інформаційної та іншої шкоди об'єктам правової охорони в Україні;

удосконалено:

- зміст кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, шляхом їх виокремлення із загальної кількості суспільно небезпечних діянь, що офіційно обліковуються як такі, які посягають на мир, безпеку людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України), та оцінки їх з огляду підвищеної суспільної небезпеки, специфічного суб'єкта злочину, явно протиправної мотивації та спрямованості умислу на вчинення воєнних злочинів, зв'язку з міжнародними терористичними організаціями, державами-агресорами та державами антинародними політичними режимами управління тощо, а також у силу тих правових прогалин і колізій, які мають місце у зазначеному Кодексі та детермінують розвиток даного виду злочинності в нашій країні;

- теоретико-прикладні підходи, що стосуються головних напрямів підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим угрупованням, які вчиняють кримінальні правопорушення на території нашої держави, а саме: щодо санкційного режиму, який встановлюється стосовно таких суб'єктів злочинної діяльності; заборони їх функціонування у світі як учасників міжнародно-правових відносин; визнання таких організацій терористичними; обов'язкової екстрадиції організаторів та учасників таких злочинних об'єднань за запитом держави, на території якої вони вчиняли військові злочини;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні та практичні знання про стан наукових розробок, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, шляхом визначення рівня, предметності, ефективності, системності та повноти таких

доктринально пошуків, а також визначення у зв'язку з цим необхідності активізації зусиль учених з означеної проблематики та обґрунтування за результатами проведеного аналізу її актуальності, теоретичної і практичної значущості, з урахуванням існуючих в умовах воєнного стану в Україні реальних ризиків і посягань на основи національної безпеки та інші об'єкти правової охорони, які визначені у чинному КК;

- теоретико-прикладні підходи, що стосуються змісту методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а саме - доведено, що у ході таких наукових пошуків слід враховувати особливості суспільних відносин, які сформувались в Україні в умовах війни з росією, що, у свою чергу, обумовлює необхідність застосування при цьому специфічних методів, засобів і прийомів доктринальних розвідок, а також збору емпіричних, офіційних та інших матеріалів, що пов'язані з протиправною діяльністю на території нашої держави різноманітних воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що положення даної дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення, і використовуються у різних сферах діяльності, зокрема у:

- *законодавчій діяльності* — з метою удосконалення кримінально-правового механізму протидії воєнній організованій злочинності (лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 12.03.2026 р. № 04-26/18-2026/53032);

- *практичній діяльності* - для підвищення рівня та ефективності діяльності суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам;

- *освітньому процесі* - для забезпечення викладання таких навчальних дисциплін, як «Кримінальне право України» та «Кримінологія», а також відповідних спецкурсів з означених навчальних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених

досліджень.

У науковій статті «Соціально-правова природа воєнної транснаціональної організованої злочинності, суб'єктом якої є російська держава-агресор», опублікованій спільно з О. Г. Колбом, автором з'ясовано сутнісно-змістовні елементи, що стосуються оцінки протиправної діяльності РФ як суб'єкта зазначеного виду злочинних організацій, а також виведені деякі науково обгрунтовані заходи, спрямовані на реакцію міжнародного співтовариства на таке суспільно небезпечне явище.

У розділі колективної монографії «Деліктологія» на тему «Російська держава-агресор як суб'єкт воєнної транснаціональної організованої злочинності», опублікованому спільно з Конопельським В. Я., Пирожиком О. В., автором визначено соціальну, правову та воєнну природу походження РФ як особливого суб'єкта зазначених протиправних об'єднань, обгрунтовано її суспільну небезпеку та необхідність системного підходу на всіх рівнях (національному та міжнародному) щодо запобігання і протидії такому виду організованої злочинності.

У тезах доповіді «Військовополонені як об'єкти протиправних посягань з боку транснаціональних військових організованих злочинних формувань», опублікованих спільно з Конопельським В. Я., автором доведена необхідність удосконалення міжнародно-правового механізму захисту прав військовополонених від нелюдського поводження як з боку держави-агресора, так і зазначених протиправних формувань транснаціонального характеру.

У тезах доповіді «Деякі конституційні та кримінально-правові аспекти забезпечення прав військовополонених від протиправних посягань транснаціональних воєнних організованих злочинних формувань», опублікованих спільно з Конопельським В. Я., автором визначені проблемні питання, що стосуються охорони прав зазначених об'єктів на конституційно-правовому та законодавчому рівнях, а також запропоновані деякі шляхи їх вирішення, урахуванням тих злочинних посягань, які мають в умовах воєнного стану в Україні.

У тезах доповіді «Сутність і зміст діяльності воєнних транснаціональних організованих угруповань в умовах воєнного стану в Україні», опублікованих спільно з Конопельським В. Я., автором визначено сутність та змістовні елементи протиправної діяльності зазначених злочинних об'єднань в особливих умовах їх функціонування на території нашої держави, встановлено їх суспільну небезпеку для миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також доведено необхідність посилення запобіжної діяльності з означеної проблематики.

У тезах доповіді «Підвищення рівня ефективності реалізації у запобіжній діяльності правоохоронних органів України міжнародно-правових актів – один із перспективних напрямів протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності». опублікованих спільно з Топчій О. В., автором доведена необхідність удосконалення правового механізму практичної діяльності зазначених суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання, що стосується протидії таким протиправним об'єднанням з урахуванням впливу на цей процес вказаних міжнародних джерел.

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднені автором на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах, основними з яких є такі: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 21 жовтня 2025 року); матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (м. Київ, 6 листопада 2025 року); матеріали Сьомої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 листопада 2025 року.); матеріали XVI Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 27 листопада 2025 року); матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів-Торунь, 5 лютого 2026 року); матеріали IV

Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 13 березня 2026 року).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 10 публікаціях, з яких: 4 – статті у фахових виданнях України; 5 – матеріали наукових і науково-практичних конференцій, круглого столу та семінару; 1 колективна монографія, яка додатково відображає результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань на 36 сторінках) та 6 додатків на 24 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку, з них основний текст – 191 сторінка.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРИКЛАДНИХ ЗАСАД, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОТИДІЇ ВОЄННІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній, транснаціональній, організованій злочинності

Результати вивчення змісту доктринальних пошуків у тій чи іншій галузі суспільних відносин свідчать про те, що одним із завдань, які учені ставлять у них у першу чергу, є з'ясування стану наукових досліджень, пов'язаних з сутнісними елементами предмета їх розробки. При цьому, якщо узагальнювати існуючі з цього приводу підходи [14, с. 19-21], то під *станом наукових досліджень проблем, щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, варто розуміти всебічний та максимально можливий на період доктринального пошуку аналіз наукових праць, які стосуються предмета даної дисертації, а також здійснення на цій підставі узагальнених висновків і визначення ключових проблем, які потребують активізації наукових розробок та обумовлюють у зв'язку з цим актуальність, теоретичну і практичну значущість обраної теми дисертації.*

Виходячи з цього, до структури стану даного наукового дослідження віднесені такі із них, як:

а) діяльність, пов'язану з вивченням літературних джерел, що стосуються змісту предмета цієї дисертації;

б) діяльність, пов'язану з тематичним згрупуванням робіт учених, які є дотичними або мають пряме відношення до даної теми доктринального пошуку;

в) діяльність, яка обумовлена необхідністю здійснення аналітичних суджень (критичного погляду) щодо змістовно-сутнісної спрямованості

існуючих на період дослідження наукових праць;

г) діяльність, метою якої є встановлення на всіх рівнях (доктринальному, законодавчому, правозастосовному, т. ін.) тих чи інших прогалин і колізій, що впливають на ефективність запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також обумовлюють у зв'язку з цим вирішення тих проблем, які визначені в даній дисертації у виді завдань наукового пошуку.

Враховуючи зазначені методологічні підходи, наукові пошуки з означеної проблематики класифіковані на такі взаємопов'язані, взаємообумовлені та взаємодіючі групи праць учених, а саме — це:

1. Доктринальні напрацювання вказаних суб'єктів предмету дослідження, що проводяться у сьогоденні (2022–2025 рр.) і пов'язані із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням.

Зокрема, до таких варто віднести сучасні праці Д. Сотникова, який узагальнює у них думки аналітиків з означеної проблематики, досліджуючи таким чином міжнародний соціально-правовий феномен виникнення, розвитку та функціонування приватних військових компаній у світі, а також правомірність їх участі у розв'язанні збройних воєнних конфліктів (агресій, воєн, протистоянь тощо), які постійно мають місце у світовому вимірі [1].

Поряд з цим, варто у зв'язку з цим зазначити, що вказаний автор дослідження як окреме завдання або як предмет комплексного наукового пошуку запобігання та протидію воєнній транснаціональній організованій злочинності у своїх роботах не розглядав, хоча актуальність, теоретична і практична значущість означеної проблематики в умовах воєнного стану в Україні є очевидними.

Прикладну цінність у сенсі змісту і завдань предмета даної дисертації мають й наукові розробки Л. Ржеутської яка обґрунтовано доводить у них необхідність притягнення до кримінальної відповідальності тих ПВК та рф у цілому за вчинені ними воєнні та інші злочини не тільки в Україні, але й в країнах Південної Америки, Африки, Азії, т. ін. [15].

Проте, і вказана дослідниця, навіть з урахуванням її правової позиції щодо необхідності більш ефективно використовувати проти воєнних транснаціональних злочинних організацій існуючі міжнародно-правові механізми (МКС, визнання їх терористичними, посилення кримінальної відповідальності тощо), не ставить питання про удосконалення чинного КК України спеціальною нормою, яка б визначала ознаки складу кримінального правопорушення, пов'язані зі створенням, участю та іншою протиправною діяльністю в межах нашої країни, зокрема кримінальних об'єднань, що, у свою чергу, актуалізує необхідність активізації зусиль науковців з означеної проблематики дослідження.

У такому ж контексті можна оцінити сучасні погляди інших учених на це питання, а саме — концептуально предмет, який визначений у даній дисертації, ними не досліджувався, а постановка проблеми у їх роботах носила епізодичний та фрагментарний характер, що, знову ж таки, слід віднести до додаткових аргументів, які доводять актуальність, теоретичну і практичну цінність цієї наукової розробки. Так, Д. Браславський акцентує увагу на необхідності протидії та підвищення кримінальної відповідальності іноземних громадян, які на добровільних засадах приймають участь у військовій агресії РФ щодо України у складі ПВК «Вагнер» та тому подібних злочинних організаціях [16].

Натомість, О. Коваленко переконує, що за воєнні та інші злочини, які вчиняються ПВК «Вагнер» та іншими воєнними транснаціональними злочинними організаціями на території України, має відповідати у тому числі і державне — агресор та її політичне і військове керівництво [17], проте про спеціальну кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у цих протиправних міжнародних об'єднаннях теж мову у своїх працях не веде.

У свою чергу, В. Портников, хоча і акцентує увагу на суспільній небезпеці воєнних транснаціональних злочинних організацій, а саме та формах латентності їх діяльності в державах походження (наприклад, ПВК «Вагнер») [18], проте, як і попередні дослідники, обґрунтовану позицію щодо змісту

предмета даної дисертації не висловив.

Аналогічні погляди з цього приводу висловлюються і у зарубіжній науковій літературі, що, знову же таки, підвищує рівень актуальності, теоретичної та практичної значущості цієї доктринальної розробки [19]. При цьому мова йде як у контексті коментарів до відповідних міжнародно-правових актів, що стосуються досліджуваної проблематики [20], так і з огляду результатів аналізу протиправної діяльності ПВК «Вагнер» у Мілі [21], а також участі у цих воєнних транснаціональних злочинних організаціях іноземних громадян [22].

Але, як у національних [23], так і у вказаних та інших зарубіжних доктринальних джерелах [24] не ставиться питання про доповнення міжнародно-правових і національних законотворчих актів спеціальною нормою про кримінальну відповідальність організаторів та учасників воєнних транснаціональних злочинних формувань, що, без сумніву, слід віднести до додаткових аргументів, які свідчать про актуальність та необхідність активізації зусиль науковців з означеного питання дослідження.

2. Інша група науковців (зокрема, О. Гораш) розглядав у своїх працях проблеми, що складають зміст даної дисертації, через призму відтворення транснаціональної організованої злочинності в Україні в умовах війни, підкреслюючи при цьому, що діяльність таких протиправних формувань адаптується під нові умови сьогодення та створює таким чином нові можливості для незаконного бізнесу в усіх сферах суспільного буття, включаючи і воєнну галузь [25, с. 123].

Такий підхід можна розглядати як міждисциплінарний, позаяк він створює реальні можливості науково-методичного характеру для комплексного дослідження тих завдань, що стосуються запобігання та протидії діяльності в Україні воєнним транснаціональним злочинним організаціям, ключовим напрямком якого є нейтралізація, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню на території нашої держави як за кордоном до зазначеного

виду організованої злочинності [26, с. 15–20].

Показовою у цьому сенсі можна назвати спільну розробку П. М. Лісовецького, В. А. Бортника та Ю. П. Лісовецької, у якій вказані науковці з'ясували соціально-правову історію виникнення колабораційно-воєнних злочинів та довели їх взаємозв'язок з організованими формами злочинної діяльності як у світовому вимірі, так і в Україні, а саме — з тероризмом, олігархатом, мафією, транснаціональною організованою злочинністю, т. ін. [27].

Унікальні емпіричні матеріали, що мають пряме відношення до теоретико-прикладних засад запобігання та протидії транснаціональним організованим злочинним організаціям, та створені у зв'язку з цим відповідні методологічні підґрунтя для з'ясування соціально-правової природи та місця і ролі у них протиправних об'єднаних воєнізованих організованих груп кримінального спрямування, зібрані дослідниками «Global Initiative» [28].

Зокрема, ці автори вчинили спробу встановити взаємозв'язок зазначеної кримінальної екосистеми України та відкритої військової агресії РФ проти нашої держави, яка розпочалася у лютому 2022 року, що було використано у даній дисертації як доктринальне підґрунтя для визначення системоутворюючих ознак поняття «воєнна транснаціональна організована злочинність» [28].

Та, попри все, відповідний науково-дослідний потенціал з питань запобігання і протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні обґрунтувала у своїх працях Г. Жаровська [29]. При цьому особливу цінність у зв'язку з цим в розробці зазначеною вченою мають положення, що стосуються визначення даного виду організованої злочинності, її взаємозв'язку з глобалізацією світових процесів, особливостей функціонування транснаціональних організованих злочинних формувань як у міжнародному правовому просторі, так і в Україні [29].

Саме зазначений доктринальний підхід склав прикладну основу запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям,

зокрема в частині з'ясування механізму протиправної діяльності, а також детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють їх функціонуванню в нашій державі у виді ПВК та інших об'єднаних суспільно небезпечних груп.

У такому ж контексті можна вести мову й про комплексне дослідження з означеної тематики, яке здійснила Г. Дідківська, особливо з тих питань, які що мають безпосереднє відношення до змісту предмета даної дисертації, а саме: у її роботі визначені сучасні світові тенденції, а також закономірності виникнення, розвитку та функціонування міжнародної, включаючи транснаціональну організовану злочинність, що дало можливість з'ясувати особливості діяльності воєнних таких протиправних об'єднань і розробити відповідний «теоретико-прикладний» інструмент, спрямований на запобігання і протидію їх діяльності на території України в умовах воєнного стану [30].

З огляду оцінки у сучасних умовах імперської та агресивної політики РФ на європейському континенті та організації протидії у зв'язку з цим транснаціональним воєнним злочинним об'єднанням, які залучені до війни зазначеної держави проти України, важливими, своєчасними та досить предметними є висновки, положення, пропозиції тощо, які розробив у своїх працях Ю. Орлов [31].

Зокрема, цей учений вивів політико-кримінологічну теорію протидії злочинності, у тому числі визначив роль релятивізму в оцінці таких явищ і процесів, їх феномен та критерії оцінки політичних злочинів, які застосовуються на міжнародному та національному рівнях. Крім того (а це досить важливо у сенсі вирішення завдань даної дисертації), особливу цінність мають й ті наукові розробки Ю. Орлова, які стосуються модельних засад інституціональної інтеграції протидії політичній злочинності, які використані у зазначеній роботі при формулюванні теоретико-прикладних засад запобігання та протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням, які здійснюють свою протиправну діяльність в Україні впродовж 2014 – 2025 рр. [31, с. 473–556].

У сенсі порівняльно-правових досліджень, що пов'язані з оцінкою

кримінального права України в міжнародному вимірі та мають пряме відношення до змісту предмета даної дисертації, теоретичну та практичну цінність несуть в собі розробки наукових пошуків, які проводить О. О. Житний [32]. Так, цей науковець вивів роль і місце елементів міжнародно-правової системи у національному механізмі правового регулювання даної галузі суспільних відносин, а також у механізмі імплементації норм першої у Законі України про кримінальну відповідальність [32, с. 213–308], що використано у даній дисертації при обґрунтуванні необхідності виділення змін і доповнень у чинний КК України, які стосуються кримінальної відповідальності організаторів і учасників воєнних транснаціональних протиправних формувань за вчинення воєнних та інших злочинів в Україні в умовах воєнного стану.

Важливі змістовно-сутнісні елементи правового механізму запобігання і протидії транснаціональним злочинним організованим об'єднанням розробили у своїх працях і зарубіжні фахівці, що також можна відношення до особливостей застосування у цій дисертації порівняльно-правового методу дослідження діяльності на території України воєнних транснаціональних злочинних формувань, створених державою-агресором для вчинення терористичних та інших воєнних злочинів. Так, Ж. Ф. Гейро та Ф. Тюаль у цьому сенсі довели, що сучасні глобалізаційні процеси у світі детермінують виникнення та зростання кількості транснаціональних організованих злочинних об'єднань, які не тільки створюють потенційні та реальні загрози латентного і відкритого характеру на об'єкти правової охорони як на міждержавному (у межах злочинних посягань на мир, безпеку людства та міжнародного правопорядку), так і на національному рівні [33], що використано у зазначеній дисертації при розробці проблем, пов'язаних зі співвідношенням норм міжнародного права та чинного КК України, які стосуються кримінальної відповідальності організаторів і учасників воєнних транснаціональних організованих злочинних формувань, які воюють на боці держави-агресора проти нашої країни, а також доповнення вказаного Кодексу спеціальною статтею, яка б передбачала притягнення цих суб'єктів кримінальних

правопорушень до даного виду юридичної відповідальності за організацію, керування або участь у таких злочинних об'єднаннях.

Отже, якщо узагальнити результат аналізу наукових праць так званого «міжгалузевого» спрямування, у яких ключовими виступили правові категорії з питань як транснаціональної, так і організованої злочинності, то варто у зв'язку з цим констатувати, що хоча зазначені доктринальні розробки не в повній мірі стосувалися предмета даної дисертації, але, поряд з цим, у них створені належні теоретико-прикладні засади щодо пізнання соціально-правової природи виникнення, розвитку та функціонування воєнних транснаціональних організованих злочинних об'єднань, які, до того ж, підвищили актуальність, теоретичну та практичну значущість обраної теми і напрямку наукового пошуку.

3. Без сумніву, відповідну прикладну цінність у сенсі вирішення завдань даної дисертації мають і наукові розробки тих учених, які досліджують проблемні питання, що стосуються сутнісно-змістовної характеристики організованої злочинності.

Зокрема, фундаментальні засади з цього приводу в сьогоденні розробив А. Вознюк [34]. До таких можна віднести ті із них, що враховані при формулюванні та обґрунтуванні концептуальних положень, які пов'язані з підвищенням ефективності застосування на практиці правового механізму запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, а саме — це:

а) положення про те, що злочинне об'єднання є однією з форм співучасті у злочині (ст.ст. 26–28 КК України);

б) положення щодо класифікації загальних і спеціальних ознак злочинних об'єднань;

в) положення про родовий об'єкт складу кримінальних правопорушень, які вчиняють організовані злочинні об'єднання;

г) положення про особливості об'єктивної сторони суспільно небезпечних діянь, які характерні для організованих злочинних формувань;

д) положення про кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у злочинних організаціях; ін. [34].

У такому контексті в сьогоденні розробляються й кримінально значущі елементи правового механізму та ознаки кримінальних правопорушень, які вчиняються організованими злочинними об'єднаннями, й іншими ученими. Так, П. Спринцев досить ґрунтовно досліджує у своїх працях міжнародний і зарубіжний досвід запобігання і протидії вказаним формам прояву злочинності, а також детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють організованій протиправній діяльності [35].

Саме розроблені цим ученим доктринальні положення і висновки покладені в основу сформульованих у цій дисертації авторських визначень, понять і позицій, що стосуються характеристики системоутворюючих понять, пов'язаних зі змістом соціально-правової природи воєнної транснаціональної організованої злочинності.

Досить детально та всебічно здійснила аналіз причин і умов організованої злочинності, яка має місце в Україні в умовах воєнного стану М. Джелілова, констатувавши при цьому, що даному виду кримінальних правопорушень характерні такі особливі кримінологічно значущі ознаки, як: озброєність, професіоналізація, наявність корупційних та інших протиправних схем взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування [36, с. 12].

Не менш цінними у сенсі вирішення визначених у цій дисертації завдань є і наукові погляди з питань організованої злочинності Т. Мельничук, основу яких складають такі юридично значущі висновки, що мають враховуватися у процесі реформування та підвищення у зв'язку з цим рівня ефективності запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності в Україні, як: спроможність системи суб'єктів спеціально-кримінологічної профілактики забезпечувати правопорядок та безпеку, а також нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінанти, які спричиняють і обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень організованими злочинними об'єднаннями; здійснення на нових сучасних умовах діяльності

координаційного характеру з Інтерполом і Європолем, а також підвищення рівня моніторингу за станом цієї співпраці з боку міжнародних і національних неурядових організацій; т. ін. [37, с. 410].

Як показали результати аналізу наукової літератури, теоретико-методологічне підґрунтя для розробки проблем, пов'язаних із запобіганням і протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, було створено і в епоху перших років незалежності України, до яких можна віднести наступні праці учених спеціальностей 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, а саме:

1) Ю. П. Абакумової (2007 р.), яка дослідила змістовно-сутнісні елементи кримінальної відповідальності за вчинення злочину при виконанні спеціального завдання, пов'язаного з запобіганням протиправній діяльності злочинних організацій [38];

2) Н. О. Гуторової (1998 р.), яка вивчала кримінально-правовий аспект, що стосується вчинення злочину організованою групою осіб [39];

3) Л. М. Демидової (2003 р.), яка обґрунтувала необхідність підвищення кримінальної відповідальності за створення злочинної організації [40];

4) В. Н. Кубальського (2007 р.), який встановив та розробив науково-обґрунтовані заходи щодо вирішення кримінально-правових проблем протидії тероризму в Україні [41];

5) В. О. Миронова (2008 р.), яка вивела доктринально-прикладні засади кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни [42];

6) В. А. Робака (2008 р.), який обґрунтував необхідність посилення кримінальної відповідальності за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань [43];

7) О. О. Кваші (1999 р.), яка здійснила кримінально-правовий та кримінологічний аналіз діяльності організатора злочину [44];

8) М. В. Семикіна (2003 р.), який довів потребу щодо підвищення кримінально-правових репресій, які пов'язані з відповідальністю за створення терористичної організації [45];

9) В. Ф. Антипенка (1999 р.), який розкрив юридично та кримінологічно значущі ознаки сучасного тероризму в Україні [46];

10) В. В. Василевича (1998 р.), який обґрунтував шляхи боротьби з організованими формами злочинності корисливо-насильницького спрямування [47];

11) В. М. Всеволодова (1998 р.), який сформулював науково обґрунтовані заходи індивідуального запобігання злочинам, що вчиняються організованими злочинними групами [48];

12) Б. М. Лизогуба (2004 р.), який здійснив класифікацію організованих злочинних угруповань та розробив прикладні заходи щодо протидії їх діяльності [49];

13) Є. К. Марчука (1997 р.), який розглянув діяльність злочинних організацій у контексті змісту кримінологічної та кримінально-правової характеристики [50];

14) С. С. Мірошніченка (2007 р.), який сформулював основні напрями діяльності органів прокуратури щодо запобігання організованій злочинності [51];

15) І. В. Пшеничного (2000 р.), який розробив теоретико-прикладне спрямування, що пов'язане з роллю правоохоронних органів у протидії організованій транснаціональній злочинності [52];

16) Є. В. Расюка (2005 р.), який створив кримінологічні засади запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні [53];

17) Т. Серветко (2002 р.), який визначив основні напрями вирішення проблем, що стосуються протидії організованій злочинності в Польщі та в Україні [54];

18) Ю. О. Стрельковської (2008 р.), яка визначила на доктринальному рівні роль і місце маргінальних груп в структурі організованої злочинності [55];

19) В. В. Українця (2009 р.), який вивів теоретико-практичні засади кримінальної відповідальності за створення злочинної організації [56];

20) М. К. Гнетнева (2010 р.), який сформулював основи та підстави

кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності [57];

21) М. Г. Вербенського (2010 р.), який здійснив кримінологічну характеристику та обґрунтував шляхи запобігання транснаціональній злочинності [58];

22) А. В. Єсенкова (2012 р.), який вивів на науковому рівні обґрунтовані заходи кримінально-правового забезпечення протидії сприянню учасникам злочинних організацій та укриттю їх злочинної діяльності [59];

23) В. О. Тюніна (2012 р.), який розробив кримінально-правову та кримінологічну характеристику злочинів, пов'язаних зі сприянням учасникам злочинних організацій та укриттям їх протиправної діяльності [60];

24) В. П. Ковальчука (2013 р.), який сформулював кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації [61];

25) І. М. Калабашкіна (2020 р.), який дослідив зміст діяльності, пов'язаної з виконанням спеціального завдання щодо запобігання суспільно небезпечній діяльності злочинної організації [62];

26) С. О. Філіппова (2019 р.), який на доктринальному рівні вивів кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності [63];

27) І. М. Легана (2021 р.), який сформулював теоретико-прикладні засади міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності [64];

28) В. М. Дрьоміна (2018 р.), який розробив науково-обґрунтовані шляхи і напрями протидії транснаціональній злочинності [65];

29) В. Р. Бурлаки (2013 р.), який вивів доктринально-прикладні підходи щодо протидії транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки [66];

30) інші наукові розробки з означеної тематики дослідження [67].

Проте, слід зауважити, що і даній групі наукових розробок питання щодо запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям не складала їх предмет, а розглядались лише побічно та безсистемно, що вкотре

підтверджує актуальність та необхідність активізації доктринальних пошуків з означеної проблематики, а також її теоретичну і практичну значущість.

Отже, в наявності складна теоретико-прикладна задача, яка має бути вирішена на рівні окремого монографічного дослідження.

Про її актуальність у сьогоденних реаліях України повідомили у своїх відповідях й опитані у ході даного наукового пошуку деякі групи респондентів, які на визначене у спеціальній анкеті питання «Чи актуальною є тема наукового дослідження, предметом якого є протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності?» дали наступні відповіді:

1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, які брали участь у відбитті військової агресії РФ проти нашої держави впродовж 2014-2025 рр.:

а) обрали в анкеті відмітку «так» - 318 з 617 респондентів (52% у загальній їх кількості);

б) «ні» - 0 опитаних з цієї категорії осіб;

в) «частково» - 299 осіб (48%);

2) особи з числа правоохоронних органів:

а) «так» - 361 з 617 респондентів, або 59% у їх структурі;

б) «ні» - 39 осіб (6%);

в) «частково» - 217 осіб (35%);

3) особи з числа науково-педагогічних працівників:

а) «так» - 488 з 617 респондентів (79% у загальній кількості цих осіб, які брали участь в анонімному опитуванні);

б) «ні» - 0 осіб;

в) «частково» - 129 осіб (21%) (додатки В-D).

Отже, більшість зазначених вище груп респондентів переконані, що питання протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності є актуальною темою сучасних наукових пошуків, що було використано у даному дослідженні як додатковий доказ при виборі та обґрунтуванні теми дисертаційного дослідження.

Якщо ж у цілому підвести підсумки за результатами проведеного аналізу наукової літератури, що стосується запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, то можна зробити наступні висновки:

1). Не дивлячись на значний масив наукових розробок зазначеної тематики дослідження, в жодній із них предметом пошуку воєнна транснаціональна організована злочинність не стала та не була піддана комплексним і системним доктринальним розвідкам, що стало вирішальним при виборі об'єкта, мети і завдань а також обґрунтуванні актуальності, теоретичного і практичного значення цієї дисертації, а також визначенні елементів її наукової новизни.

2). У вивчених у цій роботі наукових працях відсутні такі їх елементи та відповіді на ті питання, які визначені у даній дисертації у виді завдань доктринального пошуку, а саме:

- який на сьогодні стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, у тому числі які є з цього приводу прогалини і колізії та які шляхи (напрями, вектори, орієнтири тощо) їх вирішення пропонуються у зв'язку з цим;

- у чому полягають сутнісно-змістовні ознаки поняття «протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», а також який системний вплив вони мають на діяльність відповідних суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі на міжнародному рівні;

- чи є якісь особливості методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та у чому вони полягають, що важливо з огляду вибору у зв'язку з цим ефективних методів і засобів наукового пошуку з означеної проблематики та вирішення визначених у цій дисертації завдань;

- чи важливою у контексті удосконалення правового механізму запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності є кримінологічна характеристика даного виду кримінальних правопорушень та

чи відповідає вона сучасним реаліям воєнного стану в Україні;

- чому здійснення кримінально-правового опису (характеристики) та визначення юридичних критеріїв оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, є об'єктивно необхідною умовою, на підставі якої можна довести запропоновані у цій дисертації видозміни до чинного КК України, пов'язані з встановленням кримінальної відповідальності за організацію, керування та участь у воєнних транснаціональних організованих угрупованнях;

- чому виведення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, має прикладне значення при вирішенні питання про підвищений рівень кримінальної відповідальності винних осіб, а також реалізації на практиці відповідних принципів кримінального права;

- чому обґрунтування основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, є необхідною умовою, яка спрямована на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють даному виду кримінальних правопорушень;

- чому у сьогоденних реаліях життєдіяльності в Україні так важливо визначити роль і місце міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також їх співвідношення з національним законодавством з означених питань, у тому числі з питань, що стосуються змісту карально-репресивної політики держави;

- чому одним із пріоритетних напрямів запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням має стати діяльність, що стосується підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання цим кримінальним правопорушенням, у тому числі з відповідними урядовими та громадськими організаціями, які спеціалізуються на вирішенні даної

проблематики.

Таким чином, слід визнати, що на сьогодні в науці виведено ґрунтовні теоретико-методологічні засади для комплексного з'ясування окремих аспектів організованої та транснаціональної злочинності. При цьому звертає на себе увагу той кримінологічно та юридично значущий факт, що в більшості опублікованих на сьогодні наукових праць діяльність воєнних транснаціональних організованих злочинних формувань (зокрема, ПВК «Вагнер», «Рубіж», ІДІЛ, т. ін.) розглядаються або фрагментарно (у сенсі певних видів воєнних злочинів), або дотично (як невід'ємний елемент та системна ознака загальної організованої злочинності). Більш того, поза межами предмету, що визначений у даній дисертації, науковці залишають невирішеними ті завдання, що стосуються проблем спеціальної криміналізації у КК України діянь, які пов'язані зі створенням, керівництвом та участю у таких протиправних об'єднаннях, а також особливостей формування та реалізації на практиці в умовах воєнного стану в нашій державі детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними організованими формуваннями.

Поряд з цим, варто також констатувати, що воєнна транснаціональна організована злочинність, як спеціальний соціально-правовий феномен та вид кримінальних правопорушень, досі не став предметом комплексних монографічних розробок, а тому, з урахуванням її підвищеної суспільної небезпеки та руйнівних наслідків, що настають в результаті діяльності таких протиправних об'єднань, а тому вибрана тема даної дисертації є такою, яка має всі ознаки актуальності, теоретичної та практичної значущості, що обумовлено об'єктивною нагальною потребою у розробці комплексної (системно-цілісної) доктринальної концепції запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, яка б включала у собі як заходи, які пов'язані з удосконалення відповідного правового механізму з означених питань, так і з якісною видозміною відповідних міжнародно-правових систем, що пов'язані із взаємодією національних і зарубіжних суб'єктів даного виду діяльності.

1.2. Поняття, зміст і сутність діяльності, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності

Вивчення наукових джерел, у тому числі тих, які стосуються предмета даної дисертації, свідчить про те, що у кожному із них одне із завдань стосувалось з'ясування його змісту та сутності, що було обумовлено, у першу чергу, відповідною методологією з'ясування змісту та сутності тих чи інших правових явищ і процесів, які мають безпосередній стосунок до визначених у будь-якій роботі мети і завдань [68, с. 654-655].

Разом з тим, слід з цього приводу мати на увазі, що серед науковців досі не сформульований єдиний підхід, пов'язаний з визначенням змісту методології досліджень в конкретно взятих сферах суспільних відносин, що використано, зокрема, у ході даного доктринального пошуку [14, с. 10].

Саме тому, на з'ясування змістовно-сутнісних елементів предмета даного дослідження суттєво вплинула обраний для цього методологічний інструментарій, специфічні ознаки якого у тій чи іншій мірі знайшли своє відображення у структурі цієї дисертації [69, с. 180-183].

Крім цього, на формулювання авторської позиції щодо змісту поняття «воєнна транснаціональна організована злочинність» вплинули й інші обставини, що пов'язані із використанням системного методу пізнання соціально-правових явищ і процесів [70, с. 620-623], до яких можна віднести:

а) необхідність застосування системного підходу щодо з'ясування змісту та сутності організованої злочинності та її взаємозв'язку з транснаціональними суб'єктами її вчинення;

б) потребу у визначенні соціально-правової природи транснаціональної злочинності та її проявів на території України, зокрема;

в) завдання, що обумовлене трансформацією організованої та транснаціональної злочинності у змістовно-сутнісні елементи протиправної діяльності воєнних угруповань, які її здійснюють на території двох і більше держав світу;

г) метою, яка пов'язана з об'єктивною необхідністю удосконалення існуючого на сьогодні в Україні правового механізму запобігання і протидії війсьній транснаціональній організованій злочинності

д) інші кримінологічно та юридично значущі обставини.

Зокрема, відкрита військова агресія РФ проти України, яка розпочалась у лютому 2022 року та триває до теперішнього часу, обумовлює необхідність повному дати правову оцінку та з'ясувати зміст і сутність протиправної діяльності війських транснаціональних організованих злочинних формувань, які приймають активну участь у зазначеній війні (як от, це такі юридично оформлені особи, як ПВК «Вагнер» [71]; «Іділ» [72]; Конфедерація країн Сахелю [73]; ін.

При цьому, як свідчить практика війських дій в Україні (2014-2025 рр.), зазначені транснаціональні злочинні організації вчиняють не тільки війські злочини, кримінальна відповідальність за які передбачена ст. 438 КК нашої держави, але й здійснюють низку пов'язаних з ними інших протиправних і караних діянь, а саме:

а) кримінальні правопорушення проти власності; у сфері господарської діяльності; у сфері обігу наркотичних речовин, психотропних засобів, їх аналогів і прекурсорів; т.ін.;

б) вербування найманців як на теренах, окупованих РФ областей України та Криму, так і в цілому у світі (ст. 447 КК);

в) торгівлю людьми (ст. 149 КК);

г) інші злочини, що визначені в КК України [74].

Отже, суспільна небезпека ПВК «Вагнер» та інших війських транснаціональних організованих формувань є очевидною та безспірною, а тому ці юридичні особи мають стати суб'єктом кримінальної відповідальності і в Україні, і у всіх цивілізованих країнах світу за співучасть у війських та інших злочинах, вчинених за особливою формою організованої злочинної діяльності, що, у свою чергу, обумовлює необхідність на доктринальному рівні у повній мірі з'ясувати всі змістовно-сутнісні системні ознаки, які складають зміст

поняття «воєнна транснаціональна організована злочинність».

В узагальненому вигляді в науці під зазначеною розуміють такий вид суспільно небезпечної та караної діяльності, що здійснюється у формі співучасті у ній п'яти і більше суб'єктів, які реалізують свої протиправні наміри у декількох (не менше двох) країнах та яка пов'язана з військовою сферою, з метою вчинення тяжких та особливо тяжких правопорушень, шляхом організації або керівництва чи координації злочинної діяльності членів цих протиправних об'єднань, або для забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і окремих її підрозділів, груп тощо [25, с. 116-123].

Виходячи з цього до основних юридично значущих ознак, що характеризують воєнну транснаціональну організовану злочинність, учені відносять наступні із них:

1) міжнародний характер спрямованості їх діяльності (такі угруповання реалізують свої протиправні наміри не менше як у двох державах світу), що, як свідчить практика запобігання та протидії цим злочинним об'єднанням, з одного боку, ускладнює діяльність у зв'язку з цим відповідних суб'єктів профілактики як на національному рівні, так і за межами будь-якої країни [35, с. 110-147];

2) діалектичний взаємозв'язок їх злочинної діяльності з військовою сферою, яка, в свою чергу, пов'язана зі вчиненням цими протиправними об'єднаннями кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку та які стосуються у тому числі пропаганди війни, агресії, воєнних злочинів, геноциду, екоциду, найманства та порушення законів і звичаїв війни (в Україні кримінальна відповідальність за це передбачена в ст.ст. 436-447 КК) [75];

3) ці злочинні об'єднання мають організований та системний характер (кримінальні правопорушення вчиняються такими протиправними формуваннями, які мають чітку структуру та розподіл ролей між їх учасниками), що також ускладнює проведення відповідних заходів запобіжного спрямування та протидії в цілому зазначеному суспільно небезпечному явищу)

[29, с. 135-166];

4) як правило, транснаціональні злочинні об'єднання за для досягнення своєї протиправної мети використовують існуючі в країні перебування корупційні схеми, насильство, залякування та інші форми впливу на населення [33, с. 26-29];

5) основною мотивацією формування, розвитку та функціонування таких форм співучасті у злочині є отримання значних фінансових вигод (переваг, стимулів, доходів тощо) від своєї протиправної діяльності [76]. При цьому на всіх рівнях, включаючи національний та міжнародний, організатори зазначених злочинних об'єднань приховують істинність своїх намірів, а також справжню роль і місце у вирішенні воєнних конфліктів у світі [67, с. 11-12];

б) головними об'єктами та предметами злочинної діяльності транснаціональних злочинних організацій є ті із них, що пов'язані з контрабандою зброї, торгівлею людьми, легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, незаконною торгівлею природними та іншими ресурсами тих країн, у яких вони перебувають під час ведення воєнних дій на стороні держави-агресора [77].

Якщо цей науковий підхід застосувати до з'ясування змісту і сутності даної дисертації, то під то під *«воєнною транснаціональною злочинною організацією» слід розуміти таку форму співучасті, у якій протиправна діяльність даного злочинного об'єднання розповсюджується не тільки на територію її створення, але й за межі національних держав та пов'язана з участю у збройних конфліктах, війнах тощо, із застосуванням при цьому заборонених правил ведення воєнних дій, насильства, т. ін., як щодо військовослужбовців, так і щодо мирного населення країни, у якій вони перебувають як воююча сторона* [78, с. 107-111].

Таким чином, до системоутворюючих ознак сформульованого поняття слід віднести наступні із них:

1. Це одна із форм співучасті у вчиненні злочину.

На законодавчому рівні в Україні вона визначена в ч. 4 ст. 28 КК та

передбачає ієрархічне об'єднання п'яти і більше членів злочинної організації, метою яких є вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, а також вирішення інших протиправних завдань, діяльність якої є стійкою та триває впродовж певного відрізка часу.

Як з цього приводу зазначено в п. 11 постанови Паленому Верховного Суду України від 23.12.2005 №13, при з'ясуванні такої ознаки злочинної організації, як її стійкість слід виходити з її здатності безпеку свого функціонування як в умовах аналогічних протиправних структур, так і з урахуванням ефективності запобіжної діяльності, яка здійснюється відповідними правоохоронними органами [79, с. 345].

По такому ж шляху у процесі кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними формуваннями, йде й судова практика у сьогоденні. У цьому контексті, зокрема звертають на себе увагу такі рішення Вищих спеціалізованих судів в Україні, а саме:

а) Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 04 травня 2023 року у справі № 725/5515/18, в якій здійснено розмежування таких форм співучасті як «організована група» та «злочинна організація» за юридично значущим критерієм ієрархічності, тобто наявність багаторівневої системи керування, де накази передаються від вищої ланки до нижчої через проміжні ланки [80];

б) Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 жовтня 2023 року у справі № 753/16478/18, у якій здійснено всебічний аналіз поняття «внутрішньої дисципліни», на підставі чого зроблено висновок про те, що підпорядкування в межах злочинної організації має носити сталий характер, тобто має бути подібний до військової або адміністративної субординації [81].

в) Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25 січня 2024 року у справі № 127/2180/20, у якій дано роз'яснення такої ознаки злочинної організації, як «заздалегідь не обіцяного сприяння», під яким слід розуміти створення умов для уникнення кримінальної відповідальності

членами організації або наданні їм ресурсів (житла, продуктів харчування, автотранспорту, важливої для них інформації тощо) [82];

г) Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2024 року у справі № 991/16/21, у якій суд зазначив, що здійснення заходів щодо приховування діяльності злочинної організації через бездіяльність службових осіб або надання ними конфіденційної інформації, слід кваліфікувати як вчинення тяжкого злочину у формі сприяння зазначеному протиправному угрупованню [83].

Враховуючи зазначене, слід констатувати, що всі визначені у судових рішеннях ознаки, які притаманні злочинним організаціям, у повній мірі варто враховувати й при кваліфікації діянь, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями.

При цьому характерними для такої форми співучасті у злочині є ознаки, що визначають:

- момент закінчення вчинення кримінального правопорушення, що, зокрема, пов'язано зі створенням воєнної транснаціональної злочинної організації (ст. 255 КК України) (у своїх рішеннях Вищі спеціалізовані суди зазначають, що реалізація такої форми співучасті є закінченою, коли таке протиправне об'єднання набуло всіх юридично значущих ознак, які закріплені з цього приводу в ч. 4 ст. 28 вказаного Кодексу;

- ієрархічність та дисципліну діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, які дають можливість відрізнити на практиці їх від інших протиправних об'єднань, мова про які йде в ст. 28 КК, за такими суттєвими ознаками складів злочинів, як: забезпечення життєдіяльності (наявність конспіративних каналів зв'язку та іншої комунікації; спільних грошових та інших коштів і цінностей; інших умов для забезпечення латентності їх функціонування);

- незмінність встановлених правил поведінки для всіх членів воєнних транснаціональних злочинних організацій (обов'язковість виконання наказів від організаторів та інших керівників даних протиправних об'єднань; наявність

системи покарань за їх невиконання та за порушення так званих внутрішніх статутів (неформальних правил поведінки та «кодексу» кримінальної субкультури [84]));

- рівень, роль і місце службових осіб у діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій (у суддівській практиці нерідко зустрічаються кримінальні провадження, де злочинна організація створюється або функціонує під офіційним прикриттям органів державної влади [85]).

2. Це такий вид злочинної діяльності, який має місце, як мінімум, у двох і більше країнах світу, а також характеризуються вчиненням не тільки воєнних злочинів (ст. 438 КК України), але й інших кримінальних правопорушень.

Наочним прикладом з означеної проблематики дослідження виступає узагальнена впродовж 2022-2025 рр. практика злочинної діяльності на території України приватної військової компанії «Вагнер» [71]. Так, за результатами спеціальних досліджень «вагнерівці» постійно проявляють особливу жорстокість у поводженні з військовополоненими українцями, а також з населенням тимчасово окупованих рф територій нашої держави (це і свавільний розстріл осіб, які добровільно здавались в полон; застосування до них тортур; катування; т.ін.; гвалтування жінок та їх подальше вбивство; «рекети» на об'єктах приватного бізнесу; незаконне заволодіння житлом, транспортними засобами; т.ін.) [86].

Аналогічні суспільно небезпечні діяння ПВК «Вагнер» вчиняла й в інших країнах, в яких брала участь у здійсненні військових дій та переворотів (Судан, Сирія, Малі, Лівія, Центрально-Африканська Республіка, Мозамбік, т. ін.) [87].

Враховуючи зазначені суспільно небезпечні наслідки діяльності вказаної та інших воєнних транснаціональних злочинних організацій (ПВК «ЄНОТ», ПВК «Редут», ПВК «Патріот», ПВК «Ліга», ін.), деякі дослідники переконують, що на сьогодні існують достатні правові механізми, у тому числі на міжнародному рівні та у МКС, зокрема, для притягнення їх організаторів та учасників до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних

правопорушень у співучасті [88].

Як видається, з таким підходом погодитись не можна, і це обґрунтовано (доведено) у цій дисертації, в силу існуючих правових прогалін у законодавстві, на усуненні яких все частіше наполягають як зарубіжні [33, с. 259-265], так і вітчизняні фахівці [89, с. 781-787].

Таким чином, діяльність злочинних організацій тільки тоді можна назвати транснаціональною, коли вона має місце у двох і більше державах та інші ознаки, що притаманні такому їх різновиду, як воєнні транснаціональні злочинні організації.

3. Це така злочинна діяльність, яка пов'язана з участю зазначених транснаціональних організованих формувань у збройних конфліктах, війнах тощо.

Як показує практика, з перших днів відкритої військової агресії РФ проти України і до сьогодні (2022-2025 рр.) активну участь у ній беруть різноманітні транснаціональні формування, включаючи й приватні воєнні організації [76]. При цьому такі організовані злочинні організації мають пряме відношення до вчинення так званих «воєнних злочинів», до яких, у першу чергу, слід віднести такий із них, як «порушення законів та звичаїв війни» (ст. 438 Кримінального кодексу (КК) України), а також до тих суспільно небезпечних наслідків, які настають у результаті їх протиправної діяльності.

Враховуючи зазначене, без сумніву, необхідно у таких соціально-правових умовах по-новому підійти до класифікації як форм співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, що визначені у ст. 28 КК, так і тих складів злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за створення злочинних організацій (ст.ст. 255-256 вказаного Кодексу).

Таким чином, виходячи з результатів проведеного аналізу наукових та інших джерел з означеної тематики наукового дослідження, можна констатувати, що у силу своєї соціально-політичної та протиправної природи походження, великої суспільної небезпеки, високого рівня реальних злочинних посягань не тільки і не стільки на об'єкти правової охорони у сфері миру,

безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК), але й в цілому на національну безпеку України, цілком логічним видається встановлення на законодавчому рівні кримінальної відповідальності за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, а також за вчинення цими суб'єктами воєнних та інших кримінальних правопорушень, у результаті здійснення яких завдається шкода не лише охороняємим у законі національним суспільним правовідносинам, але й у цілому об'єктам правового захисту, що визначені в нормах міжнародного права [90, с. 240-249].

4. Протиправна діяльність вказаних воєнних злочинних об'єднань пов'язана із застосуванням заборонених правил ведення воєнних дій як щодо військовослужбовців воюючої сторони, так і щодо мирного населення.

Зокрема, за даними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тільки у 2023-2024 роках на території нашої держави були зареєстровані вчинені даними суб'єктами воєнні злочини та інші кримінальні правопорушення, як:

а) позасудові старти українських військовополонених (177 таких випадків);

б) систематичне катування осіб, які потрапили у російських полон (95% українських військовополонених);

в) депортація до рф українських дітей (за вказаний період вдалось повернути 566 таких осіб);

г) інші злочини, до вчинення яких були причетні воєнні транснаціональні злочинні організації [91].

Крім цього, Уповноважений зазначає у своїх щорічних доповідях про серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права в ході проведення бойових дій на території України, а саме: тільки у 2022 році було розпочато досудове розслідування щодо 60 тис. 101 злочину, пов'язаного з відкритою військовою агресією рф проти нашої держави. При цьому більшість кримінальних проваджень стосувалось фактів порушення законів і звичаїв

війни, (ст. 438 КК України) (40 тис. 221 провадження), за результатами яких, було повідомлено про підозру 195 винним особам [92].

Поряд з цим, звертає на себе увагу той факт, що згідно діючого на сьогодні Положення про ЄРДР окремого пункту, який би стосувався тих суб'єктів кримінальних правопорушень, що входили до складу воєнних транснаціональних злочинних організацій, не передбачено [93], що, у свою чергу, не дає можливості на офіційному рівні дати належну правову оцінку цим протиправним об'єднанням та організувати у зв'язку з цим відповідну запобіжну діяльність та протидію зазначеному суспільно небезпечному явищу у цілому.

Аналогічна правова прогалина допущена й у Єдиному державному реєстрі судових рішень [94].

Без сумніву, що доповнення зазначених нормативно-правових актів положенням про обов'язковий облік воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, які вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, не тільки підвищив би рівень ефективності застосування до її членів і керівників кримінально-правових репресій в Україні, але й створив би таким чином своєрідний правовий прецедент на міжнародно-правовому рівні, а також дав би можливість обґрунтувати необхідність удосконалення правового механізму запобігання і протидії вказаним протиправним об'єднанням, з урахуванням їх ролі та місця у вчиненні воєнної агресії як на території нашої держави, так і в інших країнах світу.

Отже, тільки при дотриманні на практиці визначених на теоретичному рівні системоутворюючих ознак можна вести мову про воєнні транснаціональні злочинні організації, як особливий вид кримінальних правопорушень та одну із форм співучасті у вчиненні злочинів, яка хоча й не передбачена у чинному КК України, але потребує такого визначення на законодавчому рівні у виді змін і доповнень до відповідних статей зазначеного Кодексу.

Такий висновок ґрунтується не тільки на аналізі наукової літератури та нормативно-правових актів, що стосуються даної проблематики дослідження,

але й на результатах анонімного опитування деяких груп респондентів, яке проведено у ході цього наукового пошуку.

Зокрема, на визначене в спеціальній анкеті опитування запитання «Чи варто на теоретичному рівні вивести поняття «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності?»» відповіді респондентів мали такий вигляд:

- 1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:
 - «так» відповіли 617 (100%) опитаних;
 - «ні»; «частково» - 0 респондентів;
- 2) аналогічні відповіді обрали в анкеті опитування й особи з числа правоохоронних органів;
- 3) особи з числа науково-педагогічних працівників підтримали такі ж позиції зазначених вище респондентів (додатки В-D).

Цікавими у зв'язку з цим є й відповіді вказаних категорій опитаних осіб на запитання «Чи слід активізувати наукові пошуки у даному напрямі досліджень?», а саме:

- а) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:
 - «так» в анкеті обрали відмітку 328 з 617 цих респондентів, або 53% у їх загальній кількості;
 - «ні» - 0 осіб;
 - «частково» - 289 респонденти (47%);
- б) особи з числа правоохоронних органів:
 - «так» - 303 з 617 опитаних респондентів (49% у їх структурі);
 - «ні» - 0 осіб;
 - «частково» - 314 респондентів (51%);
- в) особи з числа науково-педагогічних працівників:
 - «так» - 444 з 617 опитаних респондентів (72% у загальній їх кількості);
 - «ні» - 0 осіб;
 - «частково» - 173 респонденти (28%) (додатки В-D).

Отже, сформульоване у даній роботі поняття «воєнна транснаціональна

злочинна організація» має не тільки теоретичне, але й прикладне значення, позаяк стосується як правильної кваліфікації вчинених таким протиправним об'єднанням воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, так і організації діяльності щодо запобігання і протидії зазначеним суспільно небезпечним і караним діянням.

Зокрема, теоретична цінність даного поняття полягає у тому, що таким чином розширені межі знань, що стосуються змісту соціально-правової природи організованих протиправних об'єднань та теорії співучасті у вчиненні кримінального правопорушення, а також таких його різновидів, як транснаціональна організована злочинність.

У свою чергу, практичне значення сформульованого у цій роботі поняття створило відповідні перспективні лінії, пов'язані з удосконаленням правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також використано у даній дисертації як додатковий аргумент щодо доповнення чинного КК України спеціальною нормою, у якій передбачалась би кримінальна відповідальність за створення, керівництво і участь у таких протиправних об'єднаннях, а також новою формою спів участі у вчиненні кримінального правопорушення, до якої слід віднести діяльність воєнної транснаціональної злочинної організації.

Такий висновок ґрунтується на результатах аналізу наукової та нормативно-правової джерельної бази, мова про які велась вище, а також на інших доктринальних положеннях, що розроблені на науковому рівні.

Зокрема, ученими доведено, що для того, щоб з'ясувати соціально-правову природу та юридично значущі елементи механізму протиправної діяльності воєнної транснаціональної організованої злочинності, досить важливо визначити сутність і зміст даного виду вчинення кримінальних правопорушень у співучасті [95, с. 901-905].

Більш того, не можна обійти стороною у зв'язку із цим й ті випадки, коли злочини у співучасті, вчиняються спеціальними суб'єктами [96, с. 900-901]. При цьому, якщо за основу взяти зазначені концептуальні аспекти, що

стосуються класифікації на законодавчому рівні кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими злочинними формуваннями (організованими групами та злочинними організаціями) (ч.ч. 3, 4 ст. 28 КК України), то слід визнати, що ні до однієї із зазначених у законі форм співучасті воєнні транснаціональні злочинні організації віднести за матеріальними ознаками (тими, що змістовно закріплені у вказаному Кодексі) не можна.

Такий висновок ґрунтується на таких доводах, що стосуються досліджуваної у цій роботі проблематики, а саме:

1. Даючи поняття співучасті (ст. 26 КК) та визначення організованої групи і злочинної організації (відповідно у ч.ч. 3, 4 ст. 28 даного Кодексу), законодавець жодним словом не обмовився при цьому, про участь у них спеціальних суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень, що, з одного боку, характерно для воєнних транснаціональних організованих злочинних угруповань, у складі яких можна виокремити такі із них, як: найманці; громадяни різних держав; добровольці; т. ін., а з іншого боку, зазначений інститут у кримінальному праві (розділ VI Загальної частини КК) не повною мірою кореспондується з іншими, дотичними до нього, відповідними нормами даного Кодексу (ч.ч. 2., 3, 4 ст. 18), що стосується визначення поняття «спеціальний суб'єкт злочину», а також з розділом XX Особливої його частини, у якому передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Важливість вирішення цієї проблеми у контексті суспільно небезпечної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, особливо у контексті їх участі у так званій «спеціальній воєнній операції», яку з 2022 року до сьогодні на території України проводить рф [97], є очевидною та такою, що має невідкладне прикладне значення для суб'єктів правозастосовної практики, а також сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст.ст. 36-41 КПК) [98], особливо з урахуванням об'єктивної необхідності удосконалення КК України нормами про кримінальну відповідальність організаторів, керівників та учасників вказаних вище злочинних угруповань.

Сенс зазначених видозмін даного Кодексу полягає у тому, що таким чином будуть створені належні правові умови для об'єктивної та юридично правильної кваліфікації злочинів, вчинених на території України зазначеними співучасниками кримінальних правопорушень [4, с. 410-411].

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ч. 4 ст. 3 КК, відповідно до яких застосування до осіб, які входять до складу воєнної транснаціональної злочинної організації, Закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено [3, с. 11].

Сутність цієї проблематики полягає у тому, що згідно чинного законодавства України, кримінальна відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь у складі злочинних організацій, у тому числі за їх створення, керівництво, а також участь у них, передбачена ст. 255 КК України. При цьому родовим об'єктом даного кримінального правопорушення є громадська безпека, а безпосереднім – встановлений порядок створення та діяльності громадський об'єднань, що визначений у нормах Конституції (ст.ст. 36. 37) [99] та у Законі України «Про громадські об'єднання» [100].

У той самий час, як показує практика протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій (ПВК «Вагнер», зокрема), метою їх створення і діяльності є не тільки вчинення посягань на громадський порядок, але й здійснення при цьому суспільно небезпечних діянь на визначені у КК інші об'єкти правової охорони [101], у першу чергу, ті із них, що пов'язані із забезпеченням миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст.ст. 436-447 вказаного Кодексу) [102, с. 322-324].

Виходячи з цього, навряд чи правильним у правозастосовній практиці є підхід, коли кваліфікація діянь воєнних транснаціональних злочинних організацій здійснюється за ст. 255 КК, позаяк у більшій мірі вони створюються з метою участі у глобальних (як в Україні), регіональних та локальних війнах, збройних конфліктах тощо.

2. Враховуючи результати даного дослідження, слід констатувати, що за своєю сутністю та суспільною небезпекою воєнна транснаціональна

організована злочинність, як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті, має бути визнана на законодавчому рівні як окремий склад кримінального правопорушення, що дозволить юридично оцінювати (кваліфікувати) вчинені її організаторами, керівниками та учасниками злочини за відповідною статтею КК, як це здійснюється, зокрема, щодо тих злочинних організацій, кримінальна відповідальність за створення, керівництво, а також участь у яких передбачена ст. 255 вказаного Кодексу.

З огляду на це, без сумніву, дана проблематика є актуальною та такою, що має теоретичне і практичне значення, а це об'єктивно обумовлює необхідність активізації наукових розробок у даному напрямку.

Таким чином, результати проведеного дослідження, що стосується поняття, змісту і сутності діяльності, яка пов'язана із запобіганням та протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, дозволяють констатувати, що ця форма співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень є специфічним проявом протиправної активності, яка за своїми масштабами і характером загроз і посягань на різноманітні об'єкти правової охорони явно виходить за межі традиційного розуміння «злочинної організації», поняття якої та кримінальна відповідальність за її створення, керівництво і участь визначені у ст. ст. 28 та 255 КК України.

Виходячи з цього, об'єктивно є необхідність криміналізації діянь, що стосуються створення, керівництва і участі у воєнній транснаціональній злочинній організації, позаяк, орієнтуючись на захист громадського порядку шляхом встановлення кримінальної відповідальності за аналогічні дії, пов'язані із діяльністю злочинної організації (ст. 255 КК), законодавець не врахував особливості ознак тих кримінальних правопорушень, що стосуються воєнних транснаціональних протиправних об'єднань, метою та основним об'єктом посягання яких є мир, безпека людства та міжнародний правопорядок.

А, це, у свою чергу, створює ситуації, за яких кваліфікація дій воєнної транснаціональної злочинної організації за загальними статтями КК, які передбачають кримінальну відповідальність за бандитизм чи за створення,

керівництво і участь у злочинній організації, не відображає реальної суті їх суспільної небезпеки та наслідків, що пов'язані з терористичною та воєнною діяльністю.

Більш того, наявність серед ознак даної форми співучасті у злочині таких проявів воєнної транснаціональної злочинної організації, як військова дисципліна, кримінальна субкультура, міжнародна логістика та використання при цьому усіх видів озброєння, які характерні для збройних сил будь-якої держави, об'єктивно обумовлюють необхідність виокремлення в теорії кримінального права та на законодавчому рівні нової форми злочинної співучасті, яка б за суттю і змістом кореспондувалась як з положеннями Загальної, так і Особливої частини КК України.

Саме з цих міркувань та приведеної у цій роботі аргументації, так важливо видозмінити існуючі нормативно-правові акти України, що стосуються обліку вчинених кримінальних правопорушень, передбачивши у них спеціальні норми, у яких би відображались кількісно-якісні показники протиправної діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації, як самостійного об'єкта правового регулювання та специфічної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

1.3. Методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності

Як показали результати вивчення наукової літератури, слово «методологія» учені тлумачать як обґрунтоване та адаптоване на практиці вчення про метод наукового пізнання і як систему таких методів, які застосовуються у будь-якій галузі суспільної діяльності, з урахуванням при цьому специфіки змісту об'єкта і предмета конкретно визначеного доктринального пошуку [103, с. 371].

Отже, методологію слід розуміти як концептуальний підхід, пов'язаний із з'ясуванням змістовно-сутнісних ознак як об'єкта, так і предмета будь-якого

наукового дослідження, а також визначенням цілей і напрямів досягнення його мети та отримання у зв'язку з цим об'єктивної, всебічної, обґрунтованої тощо інформації з цього приводу [14, с. 13].

Якщо зазначені та інші наукові підходи застосувати до визначення змісту поняття *«методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності»*, то під такою варто розуміти систему сформованих на доктринальному рівні принципів, методів, засобів і прийомів пізнання соціально-правових явищ і процесів, що пов'язані з особливостями детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, функціонуванню та реалізації вказаної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, а також спрямованих на розробку науково обґрунтованих заходів (засад, стратегій, концепцій тощо) та удосконалення у зв'язку з цим правового механізму запобігання протиправній діяльності цього виду організованої злочинності як на національному, так і міжнародно-правовому рівнях.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст сформульованого поняття, можна віднести наступні із них:

1. Зазначена методологія – це система виведених у науці та апробованих на практиці принципів, методів, засобів і прийомів пізнання соціально-правових явищ і процесів.

У наукових джерелах слово «система» пояснюють як такий порядок, що зумовлений правильним розташуванням і взаємним зв'язком певних частин у загальному явищі, процесі, діяльності тощо [103, с. 609].

Враховуючі такий методологічний підхід, а також виходячи з особливостей злочинної діяльності воєнних транснаціональних організованих об'єднань, у цій дисертації використано не простий набір наукового інструментарію вивчення її предмета, а систему загальнонаукових і спеціально правових методів пізнання соціально-правових явищ, що стосуються природи виникнення та функціонування на міжнародному рівні зазначених форм співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Зокрема, методологічне підґрунтя даної наукової розробки сформував діалектичний метод (загальнонауковий та філософський спосіб пізнання будь-яких явищ і процесів), за допомогою якого доведено взаємозв'язок воєнної транснаціональної організованої злочинності з іншими формами співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень та виведені у зв'язку з цим особливості кваліфікації протиправної діяльності таких злочинних об'єднань; здійснено кримінологічну та кримінально-правову характеристики цих угруповань і оцінювання ефективності сучасного стану та інших юридично значущих показників запобіжної діяльності та протидії цьому виду злочинності, а також розроблено низку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань, у тому числі тих, які пов'язані з необхідністю доповнення чинного КК України спеціальною нормою про кримінальну відповідальність за створення, керування і участь у воєнній транснаціональній злочинній організації.

Крім цього, зазначений метод дав можливість з'ясувати як та при яких соціально-правових умовах класична організована злочинність, мова про яку ведеться у ст.ст. 28, 255 КК України, об'єктивно переходить у нову правову реальність та якість - воєнну транснаціональну злочинну організацію - під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх детермінант, які сприяють її виникненню, розвитку і функціонуванню (геополітичних явищ і процесів, глобалізації, воєнних конфліктів тощо).

Методи даного дослідження репрезентовано також системою інших загальнонаукових і спеціально-наукових методів [104], які обрано відповідно до теми цієї наукової розробки.

Зокрема, застосування методів аналізу (розчленування (поділу об'єкта даної дисертації на його складові частини, що відображені у назвах її підрозділів)) та синтезу (процесу системного об'єднання в одне ціле частин, що складають зміст об'єкта цієї роботи) дозволило з'ясувати існуючий на сьогодні стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також визначити існуючі на

сьогодні актуальні та теоретико-прикладні завдання, які стосуються предмета цього доктринального пошуку та сформувані на цій основі відповідні елементи його наукової новизни.

У свою чергу, формально-логічний метод (аналіз змісту норм КК та інших законодавчих актів, включаючи міжнародно-правового характеру, без врахування їх взаємозв'язків з детермінаційним комплексом причин і умов, які сприяють воєнній транснаціональній організованій злочинності) та догматичний метод (вивчення зазначених вище правових джерел з огляду їх відповідності юридичній техніці [105, с. 3-12]) дали можливість сформулювати поняття «воєнна транснаціональна злочинна організація», здійснити всебічний аналіз його системоутворюючих ознак та довести теоретичну і практичну значущість для теорії кримінального права та сфери запобігання і протидії даній формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Аналогічні результати отримані на цій підставі й щодо інших, виведених у цій дисертації, авторських понять («стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності», «методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності», «кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени», ін.).

Свою важливу роль і місце у системі методів дослідження відіграв у цій роботі і структурно-функціональний метод (вивчення об'єкта даної дисертації як складної структури, кожен елемент якої дав можливість розглянути воєнну транснаціональну злочинну організацію як системний високотехнологічний механізм, який тісно пов'язаний з іншими формами у вчиненні злочинів), за допомогою якого розкрито зміст та визначені особливості методології даного дослідження.

Натомість, метод індукції (вивчення об'єкта і предмета даного дослідження від одиничних фактів, що стосуються діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації, та суджень щодо неї до оцінки

загальних аспектів її функціонування як специфічної форми співучасті у вчиненні кримінального правопорушення) та метод дедукції (виступив у цій роботі як інструментарій для кваліфікації суспільно-небезпечних і караних діянь, які вчиняються зазначеними суб'єктами злочинів) дозволили розробити кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, які притаманні для протиправної діяльності воєнним транснаціональним злочинним організаціям в Україні.

Без сумніву, що у цій дисертації неможливо було обійтись без потенційних можливостей системно-структурного методу (один із пріоритетних у методології будь-яких наукових досліджень, який розглядає соціально-правові явища (у даному випадку – воєнні транснаціональні злочинні організації) як цілісну систему, яка має пряме відношення до інших форм вчинення кримінальних правопорушень у співучасті)), за допомогою якого з'ясовано зміст кримінально-правової характеристики злочинів, які вчиняються з участю зазначених суб'єктів протиправної діяльності в нашій державі.

У той самий час, використання у цій дисертації методу сходження від абстрактного до конкретного (перетворення юридичних визначень, що закріплені у КК України та інших нормативно-правових актах, включаючи міжнародні, які пов'язані з оцінкою діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації, на конкретну правову модель (концепцію, стратегію, підхід тощо), спрямовану на ефективне запобігання і протидію даній формі співучасті у вчиненні злочину) дозволило розробити теоретико-прикладні засади кримінальної відповідальності та обґрунтувати кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються даними суб'єктами організованої злочинності.

Відповідний внесок до загальних результатів даної наукової розробки зробив і застосований у ній метод екстраполяції (прогнозування, передбачення, обґрунтування тощо), за допомогою якого сформулювати основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктів воєнної транснаціональної

злочинності, а також доведена необхідність доповнення чинного КК положеннями про кримінальну відповідальність за створення, керівництво і участь винних осіб у таких формах співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Натомість, порівняльно-правовий метод (компаративістський, тобто такий, який пов'язаний з дослідженням національних і міжнародно-правових інститутів, що стосуються оцінки діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій) створив належні дослідницькі умови та аргументи, що стосувались ролі міжнародно-правових актів в удосконаленні чинного КК України з питань, які пов'язані з кваліфікацією суспільно-небезпечних і караних діянь, що вчиняються даними суб'єктами організованої злочинності.

У свою чергу, метод моделювання (наукового пізнання, яке полягає у створенні відповідного замінника (аналога) існуючого на сьогодні процесу запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям) дав можливість вивести науково обґрунтовані головні напрямки підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії вказаній формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

На особливість змісту методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності вплинули також використані у цій дисертації і так звані емпіричні методи дослідження [106, с. 14-16].

При цьому слід зауважити, що хоча емпіричну базу цієї роботи становлять дані офіційної державної статистики, Єдиного реєстру досудових розслідувань, Єдиного реєстру судових рішень, офіційні відомості Міністерства юстиції України, МВС України, Офісу Генерального прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, мова про кількісно-якісні показники протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій не ведеться через відсутність у відповідних нормативно-правових актах (ЄРДР, ЄДРСР, офіційній статистиці [107], т. ін.) положень про

обов'язковість обліку таких суспільно-небезпечних діянь. Саме тому у цій дисертації кримінологічна та кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються зазначеними протиправними об'єднаннями у формі спеціальної співучасті, розглянуті у контексті загальних відомостей про кримінальні правопорушення, які визначені у розділі XX Особливої частини КК України (проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку), що й визначило одну із особливостей методології даного дослідження.

Поряд з цим, значне теоретико-методологічне підґрунтя було створено у цій дисертації в ході застосування такого методу дослідження, як анонімне опитування респондентів [108, с. 27-30].

Зокрема, для забезпечення об'єктивності та репрезентативності отриманих результатів цього дослідження для опитування були обрані три групи респондентів, які у тій чи іншій мірі володіли кримінологічно значущою інформацією про воєнні транснаціональні злочинні організації, а саме – військовослужбовці Сил безпеки і оборони України, працівники правоохоронних органів та науково-педагогічні працівники, що теж можна віднести до однієї з особливостей методології даного наукового дослідження.

Вказане наукове дослідження проведено у 2025 році у 5-ти регіонах України (Волинській, Київській, Львівській, Рівненській та Хмельницькій областях). У ньому на добровільних засадах взяли участь 1851 особа з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони, які брали участь у відбитті військової агресії росії проти України впродовж 2014–2025 рр. (всього 617 осіб або 33,3% у структурі всіх респондентів); працівників правоохоронних органів (прокуратури, Національної поліції та Національної гвардії України) (617 осіб (33,3%)) та науково-педагогічних працівників (617 осіб (33,4%)). При цьому вибір однакової кількості зазначених респондентів та аналогічних запитань, що визначені в анкеті анонімного опитування, обумовлений як дотриманням принципів будь-якого наукового дослідження, так і необхідністю отримання достовірних, повних та всебічних даних з означеної проблематики, а також завданнями, пов'язаними з їх репрезентативністю та коректністю використання

при формулюванні відповідних висновків, пропозицій і рекомендацій, що стосуються змісту означеної тематики наукового дослідження.

Важливим у зв'язку з цим можна назвати й такий юридично значущий факт, а саме: кожному респонденту було доведено до відома вимоги ч. 3 ст. 28 Конституції України, відповідно до яких жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Крім цього, для кожної особи, яка прийняла рішення щодо участі в анонімному опитуванні, була названа електронна та поштова адреса автора даного дослідження, на яку мали бути вислані заповнені респондентами анкети опитування, а також роз'яснено, що на визначені у відповідному розділі відповіді («так», «ні», «частково») мав бути вибраний лише один варіант позиції респондента.

Теоретичну і практичну значущість з даного приводу мають наступні результати дослідження:

а) у структурі всіх респондентів найбільшу питому вагу мали особи віком від 25 до 35 років (29% респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України); віком від 36 до 40 років (27% — науково-педагогічних працівників) та віком від 22 до 30 років (50% — працівників правоохоронних органів); тобто у ході дослідження було виокремлено одну з найбільш типових груп респондентів (від 22 до 35 років), що має кримінологічно значущі дані як відносно явищ і процесів, які стосувалися питань протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням;

б) найбільший військовий, правоохоронний та науково-педагогічний стаж мали респонденти, які займалися зазначеними видами професійної діяльності від 4-х до 8-ми років (58% осіб з числа опитаних військовослужбовців Сил безпеки і оборони України), від 6-ти до 10-ти років (40% опитаних працівників правоохоронних органів) та від 18 до 21 року (13% респондентів з числа науково-педагогічних працівників).

Отже, «силовий блок» респондентів був представлений особами, які мали професійний стаж роботи віком від 4-х до 10-ти років, що також було

використано у цій роботі при обґрунтуванні особливостей формування методології дослідження тих питань, що пов'язані з протидією воєнній, транснаціональній організованій злочинності;

в) кримінологічно значущим у контексті предмета даного наукового дослідження став і такий факт: 100% респондентів з числа науково-педагогічних працівників мали вищу юридичну освіту, а також наукові ступені та вчені звання; серед опитаних військовослужбовців I рівень вищої освіти (ступінь бакалавра) був у 44% цих респондентів, а ще 18% мали II рівень (магістерський) і лише 5% — науковий ступінь або вчене звання; в респондентів з числа правоохоронців вищу юридичну освіту мали 75% осіб, а ще 12% - науковий ступінь та 6% — вчене звання.

Таким чином, слід констатувати, що серед усіх опитаних осіб досить високим був рівень респондентів з вищою юридичною освітою та у цілому кількість осіб, які мали науковий ступінь і вчене звання, що важливо у сенсі оцінки ними явищ і процесів, які стосуються протидії воєнній, транснаціональній, організованій злочинності;

г) для всіх категорій респондентів були розроблені 27 аналогічних запитань для анонімного опитування, які при цьому в повній мірі відображали зміст завдань даного наукового дослідження «Протидія воєнній, транснаціональній організованій злочинності».

Такий підхід дозволив не тільки забезпечити об'єктивність та репрезентативність отриманих результатів анонімного опитування, але й визначити додаткові аргументи щодо актуальності, теоретичної та практичної спрямованості і цінності обраної теми дослідження.

До найбільш важливих результатів проведеного анонімного опитування можна віднести наступні із них:

1). Більшість респондентів переконані, що питання протидії воєнній, транснаціональній організованій злочинності є актуальною темою сучасних наукових пошуків («так» відповіли 52% осіб з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України; 59% — опитаних з цього приводу працівників

правоохоронних органів та 79% — науково-педагогічних працівників), що було використано у даному дослідженні як додатковий доказ при виборі та обґрунтуванні теми дисертаційного дослідження.

2). Тільки незначна частина осіб, які приймали участь в анонімному опитуванні, повідомили про те, що володіють інформацією про стан наукових досліджень з означеної проблематики (відповідь «так» в анкеті вибрали 18% опитаних військовослужбовців Сил безпеки і оборони; 17% — працівників правоохоронних органів та 66% — науково-педагогічних працівників).

3). Знову ж таки, переважна кількість респондентів (53% з числа військовослужбовців; 49% — працівників правоохоронних органів та 72% — науково-педагогічних працівників) вважають, що у сьогоденні варто активізувати наукові розробки з питань, що стосуються протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, додатково підтверджуючи таким чином актуальність, теоретичне і практичне значення обраної теми дослідження.

4). Аналогічний висновок з цього приводу можна зробити за результатами анонімного опитування щодо практичного значення даної теми наукового пошуку, відповідну до яких відмітку «так» в анкеті зробили 71% респондентів з числа військовослужбовців; 53% — працівників правоохоронних органів та 82% — науково-педагогічних працівників.

5). Лише респонденти з числа працівників правоохоронних органів (82%) — повідомили про те (зробили в анкеті відмітку «так»), що для них є зрозумілим поняття, зміст і сутність діяльності, пов'язаної з протидією воєнній, транснаціональній організованій злочинності.

У той самий час, військовослужбовці («так» відповіли 13%), та 33% науково-педагогічних працівників відповіли ствердно з цього приводу, що можна віднести до тих аргументів, які свідчать про актуальність і об'єктивну необхідність в умовах воєнного стану активізації доктринальних розробок з означеної проблематики дослідження.

б). На визначене в анкеті питання «Чи варто на теоретичному рівні

вивести поняття «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності?» ствердно 100% (вибрали відмітку «так») відповіли практично всі групи респондентів, що можна трактувати як актуальне завдання теоретико-практичного значення в умовах сьогодення.

7). Більшість респондентів переконані, що поняття, яке визначає зміст протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, має прикладне та доктринальне значення (зокрема, «так» відповіли 66% опитаних працівників правоохоронних органів та 71% — науково-педагогічних працівників). При цьому серед військовослужбовців кількість таких осіб становила лише 34%, що, знову ж таки, свідчить про об'єктивну необхідність активізації наукових досліджень з означеної проблематики.

8). Визнаючи у цілому актуальність, теоретичне і практичне значення даної наукової тематики, більшість респондентів з числа працівників правоохоронних органів (в анкеті зробили відмітку «так» 87% опитаних осіб) та науково-педагогічних працівників (53%) переконані, що методологія дослідження питань, пов'язаних зі з'ясуванням змісту діяльності, яка стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, має свої особливості, що відображено у даній науковій роботі при реалізації визначених у ній завдань пошуку. При цьому високою у цілому (34% серед опитаних осіб) є й позиція групи респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, які також акцентують увагу на тому, що при дослідженні даної проблематики слід враховувати наявні особливості та застосовувати у зв'язку з цим специфіку методології.

9). Більш категоричними з даного приводу були відповіді всіх категорій респондентів на визначене в анкеті анонімного опитування запитання про необхідність удосконалення методології дослідження тих проблем, що стосуються теми даної наукової роботи, а саме: відмітку «так» обрали 71% осіб з числа військовослужбовців; 83% — працівників правоохоронних органів та 88% — науково-педагогічних працівників.

10). Лише 5% опитаних науково-педагогічних працівників вважають,

що розроблена на сьогодні на доктринальному рівні кримінологічна характеристика злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними організаціями, є досконалою; ще меншою є кількість респондентів (2%) з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, які зазначають таку ж позицію. І, навіть при тому, що серед працівників правоохоронних органів число таких респондентів досягало 42% від загальної кількості опитаних осіб, отримані результати анонімного опитування цієї групи респондентів слід віднести до тих аргументів, які свідчать про актуальність та об'єктивну потребу в удосконаленні змістовних елементів даної характеристики.

11). У контексті висновку, який зроблено у попередньому пункті, кримінологічно значущим можна вважати і відповіді всіх груп респондентів на запитання щодо необхідності виокремлення на всіх рівнях юридичних критеріїв оцінки кримінальних правопорушень, які стосуються предмета даного наукового дослідження, а саме: більшість респондентів переконані, що такі дії слід вчинити (в анкеті опитування відмітку «так» обрали 67% науково-педагогічних працівників; 81% — працівників правоохоронних органів та 76% — військовослужбовців Сил безпеки і оборони).

12). У загальній структурі респондентів, які приймали участь у даному дослідженні, більшість із них переконана, що сформульована на науковому рівні кримінально-правова характеристика злочинів, які вчиняють транснаціональні воєнні організовані злочинні угруповання, має практичне значення, що, без сумніву, слід враховувати як теоретикам, так і практикам правоохоронних органів і військовослужбовцям, які безпосередньо зіштовхуються з означеними кримінально небезпечними особами, явищами і процесами. Зокрема, в анкеті опитування вибрали відмітку «так» 65% військовослужбовців, 71% науково-педагогічних працівників та 65% правоохоронців.

13). Кримінологічно значущим у сенсі розробки системи заходів запобіжного характеру є такий факт, а саме: тільки 5% опитаних

військовослужбовців та 14% науково-педагогічних працівників повідомили, що для них є зрозумілою кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, суб'єктами вчинення яких є організатори та учасники транснаціональних воєнних організованих злочинних формувань, що виступило одним із аргументів щодо активізації наукових пошуків з означеної проблематики, враховуючи при цьому, що 32% респондентів з числа правоохоронців лише частково мають знання з означеного питання.

Такий висновок ґрунтується й на результатах відповідей опитаних респондентів, які переконані, що виведена в науці зазначена кримінологічна характеристика відповідає практичним потребам. Так вважають 67% військовослужбовців, 57% науково-педагогічних працівників та 46% правоохоронців.

14). Значна кількість опитаних осіб, крім респондентів з числа військовослужбовців (5%), вважають, що сформульована на доктринальному рівні кримінологічна характеристика злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими формуваннями, має свої особливості (відмітку «так» в анкеті обрали 49% науково-педагогічних працівників та 65% правоохоронців).

Зазначений результат дослідження виступає додатковим доказом того, що наукові розробки з означеної проблематики є актуальними та такими, які мають теоретичне і практичне значення.

15). Значне прикладне значення у сенсі вирішення завдань даного наукового дослідження мають також і отримані в ході проведення анонімного опитування відповіді респондентів, що стосуються оцінки ефективності за змістом, суттю і спрямованістю міжнародно-правових актів, які регулюють сферу запобігання і протидії функціонуванню воєнних транснаціональних організованих злочинних формувань. Зокрема, тільки 2% опитаних військовослужбовців, 5% науково-педагогічних працівників та 7% працівників правоохоронних органів в анкеті анонімного опитування зробили відмітку «так».

Таким чином, переосмислення ролі та місця у правовому механізмі запобіжної діяльності в Україні міжнародно-правових актів, що стосуються даної проблематики дослідження, є вкрай актуальним завданням для суб'єктів усіх рівнів (теоретиків, законотворців, учених тощо).

16). Як видається важливим у контексті теми даного наукового пошуку, можна вважати і результат анонімного опитування, що стосується протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням в умовах відкритої військової агресії рф проти України.

Зокрема, на ефективному вирішенні цього завдання у сучасних реаліях війни акцентують свою увагу 20% респондентів з числа всіх військовослужбовців, 40% правоохоронців та 57% науково-педагогічних працівників.

17). Тривожним та, одночасно, повчальним можна вважати відповіді деяких категорій респондентів щодо співвідношення вимогам міжнародно-правових актів національних законопроектів з питань протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням, а саме: тільки 25% військовослужбовців та 10% науково-педагогічних працівників вважають, що правова система України у повній мірі відображає змістовно-сутнісні юридичні ознаки норм міжнародного права.

18). Не дивлячись на те, що в умовах воєнного стану в Україні здійснено комплекс заходів запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, тільки незначна кількість респондентів позитивно оцінює такі зусилля держави з означеної проблематики, а також визнає їх ефективними. Зокрема, в анкеті анонімного опитування відмітку «так» обрали лише 17% респондентів з числа військовослужбовців, 39% науково-педагогічних працівників та 45% працівників правоохоронних органів.

Ще меншою є кількість тих респондентів, які вважають, що запобіжна діяльність відносно воєнних транснаціональних організованих злочинних формувань відповідає вимогам і критеріям сьогодення, а саме — лише 6% опитаних військовослужбовців, 30% науково-педагогічних працівників та 33%

правоохоронців позитивно оцінили такі заходи, що вживаються державою та уповноваженими нею суб'єктами протидії злочинності.

19). У сенсі визначення рівня актуальності, теоретичної та практичної значущості даної наукової розробки, без сумніву, до важливих та об'єктивно обумовлених слід віднести і результат отриманих відповідей вказаних вище респондентів на визначене в анкеті опитування запитання щодо необхідності удосконалення кримінологічного механізму протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням. Зокрема, на необхідності здійснення таких заходів на всіх рівнях (доктринальному, законодавчому, правозастосовному, т. ін.) наголосили (обрали в анкеті варіант «так») 95% респондентів з числа військовослужбовців, 81% науково-педагогічних працівників та 78% правоохоронців.

20). На проблемах взаємодії поміж собою суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються воєнним транснаціональними злочинними організаціями, акцентують увагу 54% опитаних військовослужбовців, 21% науково-педагогічних працівників та 36% респондентів з числа правоохоронців (в анкеті таким чином обрали варіант «ні» — негативно оцінивши стан такої діяльності).

У такому же сенсі оцінена цими респондентами і можливість налагодження співпраці суб'єктів запобіжної діяльності як всередині нашої країни, так і за її межами, а саме: ефективною вважають взаємодію лише 10% опитаних осіб з числа військовослужбовців та 48% науково-педагогічних працівників та 5% правоохоронців.

З огляду на це, теоретично значущими можна визнати і відповіді опитаних в ході даного дослідження осіб щодо пріоритетності напряму державної політики у сфері запобігання і протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням. Зокрема, таку позицію висловили 94% респондентів з числа військовослужбовців, 82% науково-педагогічних працівників та 89% осіб правоохоронців, обравши в анкеті опитування відмітку «так».

21). Без сумніву, практичну значущість мають і ті відповіді зазначених респондентів, які стосувалися оцінки ефективності використання можливостей міжнародних організацій і зарубіжних правоохоронних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням, а саме: тільки 14% респондентів з числа військовослужбовців, 14% науково-педагогічних працівників та 25% правоохоронців вважають таку діяльність позитивною.

Більш того, отримані результати опитування з означеного питання можна віднести до додаткових аргументів щодо актуальності та теоретичного значення обраної теми наукового дослідження.

22). Важливими також варто визнати і результати анонімного опитування вказаних вище респондентів, які стосувалися їх відповідей на визначене в анкеті запитання щодо зміни у сьогоденні міжнародно-правових і національних підходів, які пов'язані з змістом механізму запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності.

Зокрема, відповідь «так» обрали 100% опитаних військовослужбовців, 53% науково-педагогічних працівників та 82% правоохоронців.

Таку ж позицію зайняли ці респонденти, відповідаючи на визначене в анкеті опитування запитання щодо якісної видозміни нормативно-правової бази з означеної проблематики дослідження на міжнародному рівні, з урахуванням правових можливостей судових органів міжнародно-правового і національного характеру, а саме — «так» вважають 100% опитаних військовослужбовців, 82% науково-педагогічних працівників та 100% осіб з числа правоохоронців.

Отже, підводячи підсумки аналізу результатів анонімного опитування зазначених вище респондентів за темою «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», можна констатувати, що у ході даного наукового дослідження отримані додаткові аргументи, які стосуються оцінки рівня актуальності, теоретичного і практичного значення, а також наукової новизни об'єкта і предмета цієї дисертації, у зв'язку з чим вони використані у ній для доведення необхідності і активізації доктринальних розробок з означеної

проблематики.

Очевидним з цього приводу є і такий висновок, а саме: для ефективного запобігання та протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням об'єктивно необхідним є системно-комплексний підхід, який має бути застосований на всіх рівнях такої діяльності (політичному, науковому, законодавчому, організаційно-управлінському, т. ін.).

2. Ще однією системоутворюючою ознакою, яка складає зміст поняття «методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності», є та, що стосується особливостей детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, функціонуванню та реалізації вказаної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Враховуючи, що це питання буде розглянуто в інших підрозділах цієї дисертації, зазначена ознака досліджена у цьому розділі тільки у контексті особливостей формування та реалізації причинного-наслідкового механізму злочинної поведінки.

Зокрема, як показали результати даного наукового пошуку, до таких особливостей слід віднести:

а) зазначені детермінанти (причини, умови, корелянти) [109, с. 187-192] лежать у площині їх виникнення та розвитку не в окремо взятій країні світу, а у низці держав, на території яких функціонують воєнні транснаціональним злочинні організації, у тому числі шляхом їх участі на стороні держави-агресора або інших суб'єктів, які задіяні у воєнних конфліктах [110, с. 154-159];

б) вказані детермінанти не в повній мірі мають «прив'язку» з кількісно-якісними показниками вчинення злочинів воєнними транснаціональними злочинними організаціями через відсутність офіційної статистики з означених питань, а тому виводяться на науковому та інших рівнях, виходячи з кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, мова про які ведеться у розділі XX Особливої частини КК України (протиправні посягання на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок);

в) вплив на ці детермінанти знижується також у зв'язку з тим, що на всіх

рівнях (політичному, законодавчому, правоохоронному, т. ін.) не розроблені чіткі алгоритми заборони діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій не тільки в Україні, але й в нормах міжнародного права.

Враховуючи це, зазначені та інші аспекти і особливості детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню вказаних форм співучасті у вчиненні злочину, й мають стати «серцевиною» та «фундаментом» правового механізму запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, окремі елементи якого розроблені у даній дисертації.

3. Методологія вказаного дослідження у повній мірі стосується з'ясування соціально-правової природи вчинення злочинів у співучасті.

Зазначений інститут права закріплений в ст.ст. 26-28 КК України, але при цьому не передбачає такої форми співучасті, як діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, що обумовлює необхідність додаткової аргументації та застосування специфічної методології дослідження даного суспільно небезпечного явища як у контексті визначеного у законі поняття «вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією» (ч. 4 ст. 28 вказаного вище Кодексу), так і з урахуванням особливостей реалізації на практиці протиправних намірів цих воєнних угруповань.

Саме таку кваліфікацію у свій час обґрунтував у постанові Пленуму Верховний Суд України від 23.12.2003 № 13, акцентувавши у п. 15 увагу суб'єктів правозастосування на тому, що при правовій оцінці кримінальних правопорушень, які вчиняються організованою групою або злочинною організацією, вони мають дотримуватись положень ч. 1 ст. 30 КК про умови відповідальності організаторів та учасників таких об'єднань, враховуючи при цьому, що такі умови є відмінними і залежать від того, у формі якої співучасті вчинявся злочин [79, с. 346], що досить важливо у контексті аргументації, пов'язаної з необхідністю доповнення ст. 28 вказаного Кодексу положенням про «вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями», яке, зокрема, сформульовано у цій дисертації.

Аналогічна позиція дістала своє підтвердження у сучасних висновках Вищих спеціалізованих судів України, у яких констатовано, що співучастю в злочині є умисна спільна участь декількох осіб (суб'єктів злочину) у вчиненні умисного злочину. При цьому, злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення [111], що використано у цій дисертації при аргументуванні системоутворюючих ознак такої форми співучасті, як діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій.

4. Методологія досліджень проблем, що стосуються протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, а також отримані у зв'язку з цим результати спрямовані на удосконалення правового механізму запобігання і протидії цим суб'єктам злочинної діяльності.

Мова про такий механізм ведеться у відповідних підрозділах цієї дисертації, а тому всебічний аналіз саме цієї системоутворюючої ознаки поняття, яке виведене у даній роботі, здійснено саме там.

Поряд з цим, варто з цього приводу зауважити, що без усунення існуючих з цього питання правових прогалів і колізій, які мають місце у чинному КК України (відсутність у ст. 28 даного Кодексу ремарки про таку форму співучасті, як діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, спеціальної норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за їх створення, керівництво і участь у них; дуалізм родових об'єктів правової охорони, що визначені у відповідних розділах Особливої частини КК (зокрема, тих, що визначені в розділах IX та XX)), об'єктивно неможливо ефективно протидіяти зазначеним злочинним угрупованням.

5. Методологія даного дослідження обумовлює необхідність удосконалення існуючих правових інститутів і норм, що стосуються запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, як на національному (зокрема, у виді змін і доповнень до чинного КК України), так і на міжнародному рівні (як от – до Конвенції Організації Об'єднаних Націй

проти транснаціональної організованої злочинності [112]).

При цьому, враховуючи що даному питанню присвячений окремий підрозділ зазначеної дисертації, варто лише зазначити, що без системного підходу до вирішення даної проблематики, у тому числі шляхом заборони вказаних форм співучасті у нормах міжнародного права та у всіх цивілізованих країнах світу, а також застосування жорстких юридичних санкцій відносно організаторів, керівників та учасників воєнних транснаціональних злочинних організацій, практично неможливо зупинити їх діяльність у світових воєнних конфліктах, агресіях, посяганнях тощо на визначені у законі об'єкти правової охорони [113, с. 38-44].

Отже, тільки при наявності всіх проаналізованих у цій роботі системоутворюючих ознак поняття «методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності» останнє можна вважати цілісним та таким, що має елементи наукової новизни, теоретичної і практичної значущості.

У цілому, підводячи підсумки з означеного питання дослідження, слід констатувати, що методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності являє собою особливий системний та багаторівневий науковий інструментарій пізнання соціально-правових явищ і процесів виникнення, розвитку і функціонування даної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень та їх детермінації, що пов'язана особливими причинами, умовами і корелянтами національного та міжнародного походження.

Зазначений методологічний підхід у цій роботі дозволив також інтегрувати теоретико-прикладні здобутки науки кримінального права та кримінології у практичну площину діяльності, що стосується запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, що стало результатом застосування при цьому таких принципів методології досліджень, як: системність, комплексність, обґрунтованість, прогнозованість, компаративізм, т. ін.

Висновки до розділу 1

1. З'ясовано стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, та на підставі отриманих результатів констатовано, що:

1) не дивлячись на значний масив наукових розробок зазначеної тематики дослідження, в жодній із них предметом пошуку воєнна транснаціональна організована злочинність не стала та не була піддана комплексним і системним доктринальним розвідкам, що стало вирішальним при виборі об'єкта, мети і завдань а також обґрунтуванні актуальності, теоретичного і практичного значення цієї дисертації, а також визначенні елементів її наукової новизни.

2) у вивчених у цій роботі наукових працях відсутні такі їх елементи та відповіді на ті питання, які визначені у даній дисертації у виді завдань доктринального пошуку, а саме:

- який на сьогодні стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, у тому числі які є з цього приводу прогалини і колізії та які шляхи (напрями, вектори, орієнтири тощо) їх вирішення пропонуються у зв'язку з цим;

- у чому полягають сутнісно-змістовні ознаки поняття «протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», а також який системний вплив вони мають на діяльність відповідних суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі на міжнародному рівні;

- чи є якісь особливості методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та у чому вони полягають, що важливо з огляду вибору у зв'язку з цим ефективних методів і засобів наукового пошуку з означеної проблематики та вирішення визначених у цій дисертації завдань;

- чи важливою у контексті удосконалення правового механізму запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності є кримінологічна характеристика даного виду кримінальних правопорушень та чи відповідає вона сучасним реаліям воєнного стану в Україні;

- чому здійснення кримінально-правового опису (характеристики) та визначення юридичних критеріїв оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, є об'єктивно необхідною умовою, на підставі якої можна довести запропоновані у цій дисертації видозміни до чинного КК України, пов'язані з встановленням кримінальної відповідальності за організацію, керування та участь у воєнних транснаціональних організованих угрупованнях;

- чому виведення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, має прикладне значення при вирішенні питання про підвищений рівень кримінальної відповідальності винних осіб, а також реалізації на практиці відповідних принципів кримінального права;

- чому обґрунтування основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, є необхідною умовою, яка спрямована на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють даному виду кримінальних правопорушень;

- чому у сьогоденних реаліях життєдіяльності в Україні так важливо визначити роль і місце міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також їх співвідношення з національним законодавством з означених питань, у тому числі з питань, що стосуються змісту карально-репресивної політики держави;

- чому одним із пріоритетних напрямів запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням має стати діяльність, що стосується підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання цим кримінальним правопорушенням, у тому числі з відповідними урядовими та громадськими організаціями, які спеціалізуються на вирішенні даної проблематики.

Крім цього, зроблено висновок про те, що на сьогодні в науці виведено ґрунтовні теоретико-методологічні засади для комплексного з'ясування окремих аспектів організованої та транснаціональної злочинності. При цьому звертає на себе увагу той кримінологічно та юридично значущий факт, що в більшості опублікованих на сьогодні наукових праць діяльність воєнних транснаціональних організованих злочинних формувань (зокрема, ПВК «Вагнер», «Рубіж», «Русіч», Іділ, т. ін.) розглядаються або фрагментарно (у сенсі певних видів воєнних злочинів), або дотично (як невід'ємний елемент та системна ознака загальної організованої злочинності). Більш того, поза межами предмету, що визначений у даній дисертації, науковці залишають невирішеними ті завдання, що стосуються проблем спеціальної криміналізації у КК України діянь, які пов'язані зі створенням, керівництвом та участю у таких протиправних об'єднаннях, а також особливостей формування та реалізації на практиці в умовах воєнного стану в нашій державі детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними організованими формуваннями.

З огляду на це, акцентована також увага на тому, що воєнна транснаціональна організована злочинність, як спеціальний соціально-правовий феномен та вид кримінальних правопорушень, досі не став предметом комплексних монографічних розробок, а тому, з урахуванням її підвищеної суспільної небезпеки та руйнівних наслідків, що настають в результаті діяльності таких протиправних об'єднань, а тому вибрана тема даної дисертації є такою, яка має всі ознаки актуальності, теоретичної та практичної значущості, що обумовлено об'єктивною нагальною потребою у розробці комплексної (системно-цілісної) доктринальної концепції запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, яка б включала у собі як заходи, які пов'язані з удосконалення відповідного правового механізму з означених питань, так і з якісною видозміною відповідних міжнародно-правових систем, що пов'язані із взаємодією національних і зарубіжних суб'єктів даного виду діяльності.

2. Сформульовано авторське визначення «воєнна транснаціональна злочинна організація», під якою слід розуміти таку форму співучасті, у якій протиправна діяльність даного злочинного об'єднання розповсюджується не тільки на територію її створення, але й за межі національних держав та пов'язана з участю у збройних конфліктах, війнах тощо, із застосуванням при цьому заборонених правил ведення воєнних дій, насильства, т. ін., як щодо військовослужбовців, так і щодо мирного населення країни, у якій вони перебувають як воююча сторона.

Виходячи з отриманих результатів аналізу системоутворюючих ознак, що складають зміст виведеного поняття, констатовано про те, що:

а) даючи поняття співучасті (ст. 26 КК) та визначення організованої групи і злочинної організації (відповідно у ч.ч. 3, 4 ст. 28 даного Кодексу), законодавець жодним словом не обмовився при цьому, про участь у них спеціальних суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень, що, з одного боку, характерно для воєнних транснаціональних організованих злочинних угруповань, у складі яких можна виокремити такі із них, як: найманці; громадяни різних держав; добровольці; т. ін., а з іншого боку, зазначений інститут у кримінальному праві (розділ VI Загальної частини КК) не повною мірою кореспондується з іншими, дотичними до нього, відповідними нормами даного Кодексу (ч.ч. 2., 3, 4 ст. 18), що стосується визначення поняття «спеціальний суб'єкт злочину», а також з розділом XX Особливої його частини, у якому передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;

б) за своєю сутністю та суспільною небезпекою воєнна транснаціональна організована злочинність, як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті, має бути визнана на законодавчому рівні як окремий склад кримінального правопорушення, що дозволить юридично оцінювати (кваліфікувати) вчинені її організаторами, керівниками та учасниками злочини за відповідною статтею КК, як це здійснюється, зокрема, щодо тих злочинних організацій, кримінальна відповідальність за створення,

керівництво, а також участь у яких передбачена ст. 255 вказаного Кодексу.

Доведено, що у сьогоднішній важливо видозмінити існуючі нормативно-правові акти України, що стосуються обліку вчинених кримінальних правопорушень, передбачивши у них спеціальні норми, у яких би відображались кількісно-якісні показники протиправної діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації, як самостійного об'єкта правового регулювання та специфічної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

3. Визначено зміст методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та на цій підставі сформульовано авторське визначення, а також у зв'язку з цим констатовано, що тільки при наявності всіх проаналізованих у цій роботі системоутворюючих ознак виведеного поняття останнє можна вважати цілісним та таким, що має елементи наукової новизни, теоретичної і практичної значущості.

Крім цього, зроблено висновок про те, що зазначена методологія являє собою особливий системний та багаторівневий науковий інструментарій пізнання соціально-правових явищ і процесів виникнення, розвитку і функціонування даної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень та їх детермінації, що пов'язана з особливими причинами, умовами і корелянтами національного та міжнародного походження.

Доведено також, що зазначений методологічний підхід у цій роботі дав можливість інтегрувати теоретико-прикладні здобутки науки кримінального права та кримінології у практичну площину діяльності, яка стосується запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, що стало результатом застосування при цьому таких принципів методології досліджень, як: системність, комплексність, обґрунтованість, прогнозованість, компаративізм, т. ін.

Визначено особливості методології дослідження питань, що стосуються детермінаційного комплексу воєнної транснаціональної організованої злочинності, до яких віднесені наступні із них:

а) зазначені детермінанти (причини, умови, корелянти) лежать у площині їх виникнення та розвитку не в окремо взятій країні світу, а у низці держав, на території яких функціонують воєнні транснаціональні злочинні організації, у тому числі шляхом їх участі на стороні держави-агресора або інших суб'єктів, які задіяні у воєнних конфліктах;

б) вказані детермінанти не в повній мірі мають «прив'язку» з кількісно-якісними показниками вчинення злочинів воєнними транснаціональними злочинними організаціями через відсутність офіційної статистики з означених питань, а тому виводяться на науковому та інших рівнях, виходячи з кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, мова про які ведеться у розділі XX Особливої частини КК України (протиправні посягання на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок);

в) вплив на ці детермінанти знижується також у зв'язку з тим, що на всіх рівнях (політичному, законодавчому, правоохоронному, т. ін.) не розроблені чіткі алгоритми заборони діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій не тільки в Україні, але й в нормах міжнародного права.

Констатовано, крім цього, що зазначені та інші аспекти і особливості детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню вказаних форм співучасті у вчиненні злочину, мають стати «серцевиною» та «фундаментом» правового механізму запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННОЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

2.1. Кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени

Результати вивчення наукової літератури показують, що практично в усіх джерелах, які стосуються предмета кримінології, мова йде про так звану кримінологічну характеристику тих чи інших злочинів, проте її визначення до сьогодні не має остаточної форми, що враховано при вирішенні завдань, які у назві даного підрозділу дисертації.

При цьому, якщо узагальнити існуючі підходи, то під кримінологічною характеристикою будь-якого кримінального правопорушення слід розуміти науково обґрунтований опис його юридично значущих елементів у контексті предмета кримінології, а також їх властивостей, закономірностей, особливостей і тенденцій та детермінант даного виду злочинності і кримінологічних ознак особи кримінального правопорушника [114, с. 401].

Враховуючи, що перехід до безпосереднього дослідження даного питання у цій науковій розробці, пов'язаний із застосуванням такого методу пошуку, як сходження від абстрактного до конкретного, це вимагає з'ясування змісту та спрямованості руху від загальнотеоретичного розуміння організованої злочинності як соціального феномену до аналізу особливостей та специфіки її різновидів, які детерміновані відкритою військовою агресією РФ проти України, а також активізацією у зв'язку такої форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, як діяльність воєнної транснаціональної злочинної організації.

Якщо за основу взяти вказані вище методологічні підходи, то під *«кримінологічною характеристикою суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання*

та їх члени», варто розуміти структурно-цілісну наукову модель, тобто систему взаємопов'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених юридично значущих показників і критеріїв оцінки кількісних і якісних проявів даного виду злочинності, що були зареєстровані на території України за певний проміжок часу, які розкривають специфіку вчинення суспільно-небезпечних діянь проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, суб'єктами яких виступають ієрархічно структуровані, транскордонні воєнізовані протиправні об'єднання та відповідні фізичні особи, а також сукупність причин і умов, що сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню цієї форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень у контексті збройних конфліктів, війн, агресій тощо.

Таким чином, до системоутворюючих ознак даного поняття можна віднести наступні із них:

1. Така кримінологічна характеристика відноситься до одного із інститутів кримінології та притаманна всім кримінальним правопорушенням, у тому числі й тим, які властиві для протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, що й обумовило вибір у цій дисертації даного завдання дослідження, враховуючи дуальність (подвійність) соціально-правової природи походження даного виду злочинності та, одночасно, форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Зокрема, воєнна транснаціональна організована злочинність, з одного боку, у повній змістовно відображає усі ознаки злочинних організацій, мова про які ведеться в ст.ст. 28, 255 КК України, а з іншого, - є однією з форм співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, яка на сьогодні не знайшла свого закріплення у зазначеному Кодексі, а тому не має офіційного підтвердження у відповідних звітах правоохоронних органів і судів, що стосуються діяльності злочинних організацій.

Виходячи з цього, у даній роботі при характеристиці злочинності, суб'єктом якої є воєнні транснаціональні злочинні організації, використані загальні офіційні статистичні дані про кількісно-якісні показники, що

стосуються посягань на об'єкти правової охорони, які визначені в розділі XX Особливої частини КК України.

2. Така кримінологічна характеристика складається із системи взаємопов'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених юридично значущих показників і критеріїв оцінки кількісних і якісних проявів даного виду злочинності в Україні.

До таких, що апробовані на науковому [115, с. 56-63] та прикладному [6] рівнях, у цій роботі віднесені:

- а) рівень кримінальних правопорушень, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями;
- б) структура даного виду злочинності;
- в) динаміка прояву зазначених суспільно-небезпечних діянь;
- г) «географія» та «топографія» їх поширеності на території України;
- д) ціна зазначеного виду злочинності;
- е) латентність таких кримінальних правопорушень;
- є) інші кримінологічно значущі показники [116, с. 56-60].

При цьому слід зазначити, що їх поділ при здійсненні характеристики носить умовний характер, позаяк кожен із кількісно-якісних показників є невід'ємною частиною цілісної системи оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями.

3. Така кримінологічна характеристика розкриває специфіку вчинення суспільно-небезпечних діянь проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Мова в даному випадку ведеться про те, що кількісно-якісні показники вчинення злочинів воєнними транснаціональними злочинними організаціями не враховують їх протиправні посягання на об'єкти правової охорони, які визначені у чинному КК України, що не дає можливості ідентифікувати такі кримінальні правопорушення з тими, які характерні для інших інститутів права, закріплених в інших розділах Особливої частини даного Кодексу та стосуються діяльності злочинних організацій (ст. 255 КК), позаяк це прямо заборонено

положеннями ч. 4 ст. 3 зазначеного Кодексу у виді заборони аналогії закону.

А, це, порушує такі принципи кримінального права, як: справедливість, невідворотність юридичної відповідальності, рівність перед законом тощо [7, с. 611-663], і тому доповнення чинного КК положеннями про кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях є об'єктивно обумовленою та необхідною реальністю сьогодення у контексті тих потенційних і наявних загроз, які пов'язані з реалізацією в Україні зазначеної форми співучасті у вчиненні злочину.

4. Така кримінологічна характеристика дає науково обґрунтовану юридичну оцінку відповідних суб'єктів воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Як свідчить практика та результати наукових досліджень з означеної проблематики, внутрішня будова організованих злочинних формувань складається з таких елементів, як:

а) організаційно-управлінська ланка, сутність якої полягає у тому, що процес керівництва у цих злочинних об'єднаннях здійснюється або одноосібно, або колегіально (при цьому у рішенні керівників не тільки визначаються напрямки злочинної діяльності, але й прибутки, у тому числі ті, які мають надходити до так званого «общака» [84, с. 191]. При цьому значну роль у забезпеченні такого процесу виконують наближені до керівника особи даного злочинного об'єднання, які у тому числі забезпечують його зв'язок з іншими його членами [117, с. 79-110];

б) функціональна ланка, до якої входять безпосередні виконавці злочинної діяльності (вчиняють кримінальні правопорушення як проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, так і проти інших об'єктів правової охорони, що визначені у чинному КК України), групи її забезпечення (займаються підбором майбутніх кандидатів для вступу у це злочинне об'єднання; підшукуванням відповідних засобів і знарядь вчинення злочинів, конспіративних квартир тощо); служба безпеки, яка відповідає за здійснення

специфічних за формою і змістом заходів, які характерні для оперативно-розшукової діяльності відповідних суб'єктів, що визначені у законі [118]; а також підрозділи фінансового блоку (займаються відмиванням грошей, здобутих злочинним шляхом [119], підкупом службових і посадових осіб в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також в інших юридичних особах [120];

в) відокремлені структурні частини воєнних транснаціональних злочинних організацій, які хоча і діють в інших регіонах світу та функціонують відносно автономно, проте підпорядковуються єдиному центру управління або виробленого ним плану реалізації протиправної діяльності [87].

5. Така кримінологічна характеристика охоплює аналіз детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють формуванню, розвитку та функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій.

До таких, як показує практика, можна віднести наступні із них:

1) детермінанти політичного характеру (проявляються у політичній та законодавчо закріпленій волі держав-агресорів, які заохочують створення таких організованих злочинних об'єднань та використовують їх як інструмент реалізації зовнішньої політики, а також для досягнення тих цілей, які офіційно заборонені на міжнародному рівні [121]).

У цьому контексті наближені до влади науковці розробили так звану концепцію «правдоподібного заперечення» (*plausible deniability*), відповідно до якої держава-агресор використовує воєнні транснаціональні злочинні організації у виді «козла відпущення» при вчиненні воєнних злочинів або інших порушень норм міжнародного гуманітарного права [122, с. 11].

Крім цього, до зазначених детермінант можна віднести й ті, що спричиняють та обумовлюють кризу системної колективної безпеки як у Європі, так і в цілому у світі, сутність якої полягає у нездатності міжнародних інституцій (ООН, ОБСЄ, ПАРЄ, ЄС, т. ін.) ефективно протидіяти воєнним транснаціональним злочинним організаціям, що використовується останніми при вчиненні воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень тих

країн, у військовій агресії яких вони задіяні на стороні ворожої держави [123, с. 65-76];

2) детермінанти економічного змісту (полягають у тому, що основною метою діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій є реалізація ними бізнес-проектів, у яких основним засобом отримання прибутку є насильство, а також контроль за доступом до дефіцитних природних та інших ресурсів (нафти, газу, рідкоземельних металів, т. ін.), що дає можливість постійно здійснювати закупівлю новітніх видів озброєння, вербувати найбільш професійно підготовлених до ведення воєнних дій фахівців, а також створювати таким чином нову форму співучасті у вчиненні злочинів на міжнародному рівні та своєрідний тіньовий ринок озброєнь [87];

3) детермінанти, що пов'язані з правовими прогалинами і колізіями у законодавстві, у тому числі у нормах міжнародного права.

Мова в даному випадку ведеться про те, що ні у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [112], ні у нормах чинного КК України не передбачено спеціальної кримінально-правової репресії, пов'язаної з відповідальністю організаторів, керівників і учасників такого виду їх об'єднань, як воєнні транснаціональні злочинні організації.

Більш того, у міжнародних нормативно-правових актах пріоритетним є поняття «найманство», яке не може кваліфікуватись за аналогією закону, як діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, що використовується організаторами, керівниками і учасниками таких протиправних об'єднань для уникнення за вчинення таких діянь від кримінальної відповідальності [124, с. 402-406];

4) детермінанти соціально-психологічного змісту (пов'язані з знеціненням життя людини, як соціальної цінності, яка визнана в ст. 3 Конституції України як об'єкт правової охорони з боку держави; наявність у «депресивних» та авторитарних державах сталої кількості осіб, які вважають участь у війні чи не єдиним засобом отримання прибутку, а також з ідеологічною обробкою населення з питань, що стосуються «демонізації» та

створення в його очах держави-ворога, яка є потенційною загрозою для національних інтересів та виправдовує у зв'язку з цим агресивні дії (у виді проведення спеціальних військових операцій чи відкритої війни) злочинну діяльність у тому числі воєнних транснаціональних злочинних організацій (це, зокрема, проявляється у ідеології так званого «руського міра» [125, с. 43-52])).

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу детермінаційного комплексу причин і умов, слід визнати, що воєнні транснаціональні злочинні організації є наслідком сучасної глобалізації на політичному та правовому рівнях, а тому у правовому механізмі запобігання та протидії такій формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень не достатньо передбачати тільки посилення кримінально-правових репресій і санкцій, але й включати до нього науково обґрунтовані та практично значущі заходи, спрямовані на нейтралізацію, блокування, усунення тощо зазначених детермінаційних складових.

Зокрема, у цьому контексті важливо було б доповнити чинний КК України відповідною статтею, яка передбачала б кримінальну відповідальність за організацію, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації.

б. Такі детермінанти, що стосуються кримінологічної характеристики особи, яка входить до складу (у будь-якому статусі) воєнної транснаціональної злочинної організації.

В даному випадку мова йде про те, що член (організатор, керівник, учасник, т. ін.) зазначеного протиправного об'єднання відноситься до особливого (специфічного) типу злочинця, в особі якого поєднані риси як професійного військового та найманця, так і кілера з великим злочинним досвідом, а тому індивідуально-запобіжна діяльність щодо такої категорії суб'єктів суспільно небезпечної діяльності має ґрунтуватись та враховувати наступні складові кримінологічної характеристики цієї особи.

Зокрема, серед соціально-демографічних ознак цієї категорії злочинців, що відносяться до професійного військового ядра зазначеного протиправного

об'єднання, можна виокремити такі їх кримінологічно значущі риси, як:

- а) вік (як правило, це особи, що досягли 35-50 років);
- б) мають бойовий досвід злочинної діяльності у так званих «гарячих точках» (Сирії, Афганістані, Югославії, країнах Африки, т. ін.);
- в) є професійно деформованими та такими, що нездатні до належної соціальної реабілітації та адаптації в умовах мирного часу [87].

У той самий час, ті учасники воєнних транснаціональних злочинних організацій, які відносяться до категорії так званого «спецконтингенту» (діючі та колишні засуджені) мають яскраво виражену антисуспільну установку, яка спрямована на легалізацію їх агресії та насильства в умовах воєнних конфліктів, а також на уникнення покарання за вчинені у цих протиправних об'єднаннях воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, за які вони були засуджені та відбували призначене судом покарання [87].

Свої кримінологічні особливі ознаки мають і ті особи (організатори, керівники та учасники) воєнних транснаціональних злочинних організацій, які мають статус так званих «маргіналів» [126, с. 65-69], а саме – це:

- 1) особи віком від 25 до 40 років;
- 2) особи, які проживали у депресивних регіонах своїх держав;
- 3) особи, що орієнтовані на заробіток будь-яким способом.

Виходячи з результатів проведеного аналізу кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій, можна здійснити їх типологізацію на такі групи суб'єктів:

а) «технократ насильства», основу якого складає особа, яка відноситься до категорії організаторів або керівників вказаних протиправних об'єднань (такі суб'єкти, як правило, мають високий інтелектуальний рівень розвитку, вільно володіють декількома іноземними мовами, від природи обдаровані стратегічним мисленням тощо, у зв'язку з чим свою злочинну діяльність сприймають як високоінтелектуальний бізнес);

б) «кат-виконавець» (така особа, яка має явно виражені деліктні та

деструктивні суспільно небезпечні нахили та установки, що сприяє їй без вагань здійснювати тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, у тому числі воєнні злочини, у виді умисних вбивств військовополонених і мирного населення, катування, рекету тощо);

в) «мародер-прагматик» (така особа, яка використовує свою участь у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій тільки для отримання будь-якого прибутку (як легального - у виді грошового утримання, так і латентного – у формі крадіжок, грабежів, розбоїв та іншого незаконного збагачення)).

Такий кримінологічний підхід дозволить на практиці не тільки правильно кваліфікувати суспільно небезпечні діяння конкретно взятих суб'єктів такої форми співучасті у вчиненні злочинів, але й ефективно застосовувати принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання, а також виступає додатковим аргументом щодо необхідності доповнення чинного КК України спеціальною нормою, яка передбачала б кримінальну відповідальність за організацію, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації.

З огляду на це, можна констатувати, що кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі воєнної транснаціональної злочинної організації, свідчить про наявність у правовому просторі як в Україні так і за її межами нового суб'єкта даного виду злочинності (так званого «комерціалізованого комбатанта-правопорушника»), чия протиправна діяльність спрямована не тільки проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX чинного КК), але й проти інших об'єктів правової охорони, що закріплені у цьому Кодексі (життя і здоров'я особи, права власності, громадського порядку, т.ін.).

Виходячи з цього, при розробці та реалізації заходів запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям слід враховувати і зазначений елемент кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються цими протиправними об'єднаннями.

Поряд з цим (і це є безсумнівним висновком, який доведений на теоретико-прикладному рівні), варто зауважити, що ефективність правового механізму запобігання і протидії даній формі співучасті у вчиненні злочинів безпосередньо залежить від глибини розуміння показників, що характеризують даний вид кримінальних правопорушень [127].

Такий висновок ґрунтується на наступних кримінологічно значущих офіційних статистичних даних, що стосуються змісту даної проблематики, а саме:

а) у 2021 році (останньому відносно «мирному» періоді функціонування нашої держави на міжнародній арені) загальна кількість кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст.ст. 436-447 КК) склала 253 таких суспільно небезпечних діянь, а їх питома вага склала лише 0,1% у структурі всієї облікованої в Україні злочинності [6];

б) у 2022 році, з початком повномасштабної збройної агресії, їх кількість катастрофічно зросла до 62 тис. 128, а питома вага — до 17,1% [6], що свідчить про радикальну трансформацію криміногенної обстановки під впливом воєнного фактора;

в) у 2023 році число таких кримінальних правопорушень досягло свого піку у 62 тис. 667, а питома вага склала 13,2% у загальній структурі злочинності [6];

г) у 2024 році абсолютна кількість вказаних суспільно небезпечних діянь статистично зменшилась до 30 тис. 131 кримінального правопорушення, а питома вага до 6,1% [6]. Проте, з кримінологічної точки зору, таке зменшення (на 52,8%) зумовлене не зниженням активності злочинних угруповань, а стабілізацією лінії фронту та високою латентністю злочинів на тимчасово окупованих територіях;

д) у 2025 році абсолютна кількість таких правопорушень склала 56 тис. 968, що на 88,9% більше ніж у попередньому звітному періоді. При цьому їх питома вага у загальній структурі злочинності склала 9,4% при 6,1% у 2024 році (відбувся ріст у 1,5 рази).

При цьому варто зазначити, що аналогічні тенденції були характерні й для тих злочинів, що стосувались законів та звичаїв війни, включаючи й пов'язаних з умисним убивством (ч. 2 ст. 438 КК). Так, у 2022 році за даною статтею було обліковано 60 тис. 387 злочинів, у 2023 — 60 тис. 944, у 2024 – 28 тис. 788, а у 2025 – 55 тис. 883.

Отже, навіть при зменшенні показника у 2024 році до 28 тис. 788, це не знижує рівень суспільної небезпеки та необхідність активізації заходів протидії у цілому.

Особливо актуальним це питання є з огляду на те, що в чинному КК України та в Єдиному реєстрі досудових розслідувань [93] відсутні норми про вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями (зокрема, ПВК «Вагнер»). Такий підхід не тільки порушує принцип диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності, але й дає можливість уникати покарання організаторам, керівникам та учасникам цих протиправних об'єднань.

Виходячи з цього, логічно було б назву ст. 28 КК України доповнити словосполученням «або воєнною транснаціональною злочинною організацією» та викласти її у новій редакції, а також частиною п'ятою наступного змісту:

«Кримінальне правопорушення, мова про яке ведеться в частині четвертій цього Кодексу, що вчинене воєнною транснаціональною злочинною організацією».

Крім цього, враховуючи зазначене та той факт, що на міжнародно-правовому рівні такі воєнні транснаціональні злочинні організації заборонені, логічно було б КК України доповнити ст. 438-1 «Створення або керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» та викласти її у наступній редакції:

«1. Створення воєнної транснаціональної злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

2. Участь у воєнній транснаціональній злочинній організації – карається позбавленням волі на строк від десяти до п’ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчиненні службовою особою з використанням службового становища, або громадянином України, іноземцем та особою без громадянства, які на законних підставах перебувають на території держави, –

караються довічним позбавленням волі з конфіскацією майна».

Такий законодавчий підхід не тільки буде гармонізований з вимогами міжнародного права [128], але й створить належні правові умови і засоби для ефективної реалізації на практиці визначених у ст. 1 КК України завдань даного Кодексу, одним з яких є запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Крім цього, закріплення у КК окремої норми про кримінальну відповідальність воєнних транснаціональних злочинних організацій дозволить у правозастосовній практиці чітко дотримуватись визначених у ст. 7 КПК засад кримінального провадження, пріоритетною з яких є законність діяльності усіх визначених у законі учасників кримінального процесу.

При цьому слід також зазначити, що у вказаному Кодексі має бути сформульовано поняття «воєнна транснаціональна злочинна організація», що є необхідною умовою здійснення правильної класифікації вчинених цими протиправними об’єднаннями кримінальних правопорушень та їх відмежування від тих суспільно небезпечних діянь, які є характерними для злочинних організацій (ч. 4 ст. 28 та ст. 255 КК).

Про прикладну цінність науково обґрунтованих пропозицій щодо необхідності доповнення КК України, а також про значення виведеного у цій роботі кримінологічної категорії повідомили у ході анонімного опитування й деякі групи респондентів, які дали такі відповіді на запитання в анкеті «Чи відповідає практичним потребам правоохоронних органів виведена в науці кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями?»:

1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:

- «так» - 414 з 617 зазначених респондентів, або 67% у їх структурі;
- «ні» - 0 осіб;
- «частково» - 203 респонденти (33%);

2) особи з числа правоохоронних органів:

- «так» - 284 з 617 цих респондентів (46% у загальній їх кількості);
- «ні» - 0 осіб;
- «частково» - 333 респонденти (54%);

3) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 349 з 617 вказаних респондентів (57% у їх структурі);
- «ні» - 0 осіб;
- «частково» - 268 респондентів (43%) (додатки В-D)

Додатковим аргументом щодо такого теоретико-прикладного підходу відносно шляхів удосконалення правового механізму запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям виступають існуючі на сьогодні існуючі правові прогалини і колізії у чинному КК та пов'язані з:

а) з так званим превентивним дефіцитом тих норм , які б запобігали вербуванню у ці протиправні об'єднання осіб, які перебувають у полоні або на тимчасово окупованих територіях;

б) детермінаційна стійкість тих причин і умов, що сприяють даній формі співучасті у вчиненні злочину, у частині нейтралізації, блокування усунення тощо фінансових і логістичних джерел забезпечення протиправної діяльності цих злочинних об'єднань;

в) протиправна безкарність, яка обумовлена відсутністю у даному Кодексі правових норм, які б передбачали кримінальну відповідальність за організацію, керування та участь у таких формах співучасті у злочині;

г) так званий кваліфікаційний дуалізм, який пов'язаний з невірною класифікацією у сьогоденні вчинених даними злочинними об'єднаннями суспільно небезпечних діянь за сукупністю (ст. ст. 70, 71 КК України) [129, с. 445-452];

д) екстрадиційний бар'єр, який обумовлений відсутністю належних правових гарантій, умов і юридичних підстав, що визначені у нормах міжнародного права та стосується видачі осіб, які були суб'єктами вчинення злочинів у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій;

е) наукова пасивність та безсистемність і фрагментарність дослідження проблем, які пов'язані з правовою оцінкою діяльності на території України в умовах воєнного стану зазначених протиправних об'єднань.

Як приклад можна назвати ті правові прогалини, що мають місце в Римському Статуті Міжнародного кримінального суду [130] та пов'язані з відсутністю правових підстав для притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб (а, саме до таких за формою відносяться воєнні транснаціональні злочинні організації).

Отже, якщо узагальнити отримані у цьому підрозділі дисертації результати дослідження, то можна констатувати, що на сьогодні кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени, хоча і тісно пов'язана з елементами предмета кримінології, проте вона відображає на сьогодні неіснуючу на законодавчому рівні форму співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, що в певній мірі суперечить принципам кримінального права та обумовлює у зв'язку з цим видозміну чинного КК України з означених питань.

Такий висновок ґрунтується також на офіційних статистичних даних, що стосуються оцінки кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які були зареєстровані на території України впродовж 2022-2025 рр. та виявили безпрецедентну динаміку росту так званої воєнної злочинності у 1,5 рази, що спричинена та обумовлена впливом на цей вид злочинності комплексом детермінант політичного, економічного, правового та соціально-психологічного характеру, а також особливостями та типовими рисами суб'єктів, які характерні для осіб, що вчиняли кримінальні правопорушення у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій.

2.2. Кримінально-правова характеристика та юридичні критерії оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями

У теорії права під кримінально-правовою характеристикою злочинів розуміють науково обґрунтовану модель, яка складається з опису ознак складу конкретно взятого кримінального правопорушення, а також його кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, які дають змогу на практиці правильно оцінювати з точки зору вимог закону підстави кримінальної відповідальності та відмежовувати їх від інших суспільно небезпечних діянь [131, с. 4].

Якщо застосувати цей методологічний підхід до вирішення у цьому підрозділі дисертації завдання, то можна сформулювати наступне поняття *«кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями»*, а саме – це науково обґрунтований опис визначених у законі ознак складу даного кримінального правопорушення, який дозволяє суб'єктам правозастосування на практиці здійснювати правильну кваліфікацію таких суспільно небезпечних діянь та визначати підстави кримінальної відповідальності за їх вчинення, а також відмежовувати їх від однорідних та суміжних злочинів і протиправних посягань на підставі юридично значущих критеріїв.

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст сформульованого поняття, можна віднести такі із них:

1. Зазначена характеристика є результатом науково обґрунтованого опису ознак складу даного злочину.

Мова у даному випадку ведеться про те, що кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, формується з урахуванням таких критеріїв і рівнів її оцінки, як:

а) нормативно-догматичний, який передбачає аналіз даного складу

кримінального правопорушення, з урахуванням оцінки об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони через призму положень як чинного Закону України про кримінальну відповідальність (ст.ст. 28, 255, 438 КК), так і авторської пропозиції, яка стосується доповнень зазначеного Кодексу новою формою співучасті у вчиненні злочину (ч. 5 ст. 28) та новою ст. 438-1, яка б передбачала застосування такого виду юридичної відповідальності за організацію, керівництво і участь у воєнній транснаціональній злочинній організації;

б) порівняльно-правовий, який пов'язаний з співставленням норм національного законодавства та міжнародного права, що стосується визначення та юридично значущих ознак, що характерні для даного виду організованої злочинності;

в) кваліфікаційний, який містить сукупність юридично значущих критеріїв, що дають можливість відмежовувати протиправну діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій від однорідних та суміжних складів кримінальних правопорушень (злочинної організації (ст. 255 КК України), бандитизму (ст. 257 даного Кодексу), найманства (ст. 447 цього ж Закону про кримінальну відповідальність)).

На необхідності врахування зазначених критеріїв акцентували увагу й деякі групи респондентів, що прийняли участь в анонімному опитуванні та на визначене в анкеті запитання «Чи варто упорядкувати на теоретичному та практичному рівнях юридичні критерії оцінки злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями?», дали наступні відповіді:

1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:

- «так» - 468 з 617 цих респондентів, або 76% у загальній їх кількості;

- «ні» - 0 осіб;

- «частково» - 149 респондентів (24%);

2) особи з числа працівників правоохоронних органів:

- «так» - 499 з 617 зазначених респондентів (81% у їх структурі);

- «ні» - 0 осіб;
- «частково» - 118 респондентів (19%);

3) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 412 із 617 вказаних респондентів, або 67% у загальній їх кількості;

- «ні» - 0 осіб;
- «частково» - 205 респондентів (33%) (додатки В-D).

2. Вказана характеристика описує визначені в законі ознаки складу досліджуваного у цій роботі кримінального правопорушення (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони).

У науці кримінального права під складом злочину розуміють сукупність закріплених у КК України юридично значущих ознак, що визначають вчинене суспільно небезпечне і каране діяння, як злочин [132, С. 879]. Саме у такому контексті й вжито цю системоутворюючу ознаку при формулюванні поняття «кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями»

Натомість, об'єкт злочину тлумачать як суспільні відносини, що поставлені законодавцем під правову охорону у чинному Законі України про кримінальну відповідальність, у зв'язку із загрозою або завданням шкоди певним злочинним посяганням [133, с. 627-628].

Якщо за зазначеною методологією підійти до оцінки об'єкта злочинних посягань, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, то такими слід визнати ті суспільні відносини, що регулюють сферу миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку та охороняються нормами Закону України про кримінальну відповідальність (у теорії кримінального права такі об'єкти називаються родовими) [133, с. 627].

З огляду на це, й сформульована авторська позиція щодо доповнення чинного КК нормою про кримінальну відповідальність за створення, керівництво і участь у воєнній транснаціональній злочинній організації та розміщення її в розділі XX зазначеного Кодексу у виді ст. 438-1.

При цьому, у випадках вчинення цими протиправними об'єднаннями посягань на інші родові об'єкти, що закріплені у чинному КК України (розділи I-XIX Особливої частини), кримінальна відповідальність має наступати за сукупністю вчинених воєнними транснаціональними злочинними організаціями кримінальних правопорушень [134, с. 939-942]).

Такий підхід обумовлений досить високим рівнем суспільної небезпеки [135, с. 942-944] вчинюваних зазначеними протиправними об'єднаннями злочинів, що обумовлює необхідність розміщення їх у розділі XX Особливої частини КК, а не, зокрема, - в розділі IX, в якому передбачена відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

А, при такій конкуренції правових норм [136, с. 443-446] перевага має бути віддана тим родовим об'єктам (у даному випадку, визначеними у розділі XX Особливої частини КК України, які за рівнем суспільної цінності (небезпеки злочинного посягання) є більшими ніж, зокрема, ті, що закріплені у розділі IX цього ж Кодексу).

Свої особливості кваліфікаційного характеру має й об'єктивна сторона складу злочину [137, с. 628-631], який пов'язаний з організацією, керуванням і участю у воєнній транснаціональній злочинній організації, до яких можна віднести наступні із них:

а) особливою ознакою цього елемента складу кримінального правопорушення є обстановка [138, с. 637-638], в якій діють зазначені протиправні об'єднання (в умовах воєнного стану, збройного конфлікту, участі у збройній агресії, т. ін.), за якою вказані злочинні організації відрізняються від інших форм співучасті та угруповань (від бандитизму, найманства, організованої розбійної групи тощо);

б) специфічною ознакою воєнної транснаціональної злочинної організації з об'єктивної сторони є також знаряддя (засоби), які використовуються останньою при вчиненні кримінальних правопорушень (це, як правило, важке озброєння, яким володіють збройні сили, але такої змоги не мають інші суб'єкти, які вчиняють їх у співучасті), що виступає ще одним аргументом

щодо окремої кваліфікації та закріплення у КК України нової статті, яка б визначала підстави кримінальної відповідальності за організацію, керування і участь у зазначених вище протиправних об'єднаннях;

в) особливою ознакою об'єктивної сторони можна визнати й способи вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями, які, на відміну від інших форм співучасті (ст. ст. 255, 257 КК України, ін.), функціонують на легальній основі, особливо в державах терористичної спрямованості та з імперськими амбіціями (рф, Північна Корея, Іран, т.ін.).

Серед кваліфікаційних ознак, які дають можливість при кваліфікації злочинів [139, с. 410-411] відрізнити діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій від інших форм співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, важливу роль відіграють і ті із них, що відносяться до суб'єктивної сторони складу злочину [140, с. 934-936].

Зокрема, головною метою [141, с. 507-509] створення даних протиправних об'єднань є отримання прибутку та інших доходів від своєї злочинної діяльності, яка обумовлена не стільки виконанням військових обов'язків на полі бою, скільки спотвореною потребою збагачення будь-яким способом, що також слід віднести до відмінностей вчинення кримінальних правопорушень у співучасті іншими суб'єктами, мова про які ведеться в ст. 28 КК України.

Свої особливості має і мотив [142, с. 524-527] створення, керування і участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, який у даній ситуації носить корисливий характер. Власне, заради цього й функціонують такі протиправні об'єднання у світі та використовуються у зв'язку з цим як державами-агресорами, так і політичними антинародними режимами у світі для вирішення своїх меркантильних та інших тому подібних завдань.

Зокрема, як з цього приводу роз'яснив Верховний Суд у своєму рішенні у справі від 08.04.2021 № 511/2543/17, корисливий мотив завжди притаманний таким кримінальним правопорушенням, як незаконне позбавлення волі (ст. 146

КК України) та грабежі (ст. 187 цього ж Кодексу) [143].

Немаловажне значення для кваліфікації та розмежування складів злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, від інших суб'єктів, які їх здійснюють у співучасті, має й такий елемент як суб'єкт злочину (ст. 18 КК України) [144, с. 932-934].

Його особливість у даному складі кримінального правопорушення полягає у тому, що суб'єктом зазначених протиправних об'єднань, як правило, може бути лише та особа, яка має професійні військові властивості та здатність до насильницького задоволення своїх індивідуальних потреб та інтересів, що вигідно відрізняє її від інших суб'єктів, які вчиняють злочини у співучасті.

Поряд з цим варто у зв'язку з цим зауважити, що до спеціальних суб'єктів [145, с. 894-895] вчинення кримінальних правопорушень представники воєнних транснаціональних злочинних організацій не відносяться, крім випадків, коли у їх складі беруть участь службові особи та інші суб'єкти, юридично значущі ознаки яких визначені в ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України.

3. Зазначена характеристика дозволяє суб'єктам правозастосовної діяльності правильно кваліфікувати суспільно небезпечні діяння, які вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями.

Зокрема, такий науковий інструментарій не тільки підвищує рівень професійної діяльності представників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст.ст. 36-41 КПК України), але й забезпечує захист прав, законних інтересів та свобод осіб, які відносяться до сторони захисту (ст. ст. 42-54 зазначеного Кодексу). При цьому правильність кваліфікації полягає в тому, що при визначенні підстав кримінальної відповідальності мають бути достатні дані, які вказують на наявність ознак кримінального правопорушення та свідчать про реальність її конкретної події (п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 №6 [146, с. 439-444]).

Крім цього, кваліфікація злочину означає встановлення повної відповідності ознак вчиненого кримінального правопорушення тим ознакам, що закріплені в конкретному складі злочину у чинному КК України, враховуючи

при цьому, що за аналогією закону притягати до кримінальної відповідальності осіб, які його вчинили, заборонено (ч. 4 ст. 3 вказаного Кодексу), що, знову ж таки, дає додаткові аргументи щодо закріплення у КК окремого складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі створенням, керуванням і участю воєнного транснаціонального злочинного угруповання.

Правильність кваліфікації обумовлюють також такі юридично значущі обставини та показники оцінки змісту конкретної норми КК України, як:

а) всебічне вивчення, усвідомлення та точне розуміння суб'єктом правозастосування змісту і сутності ключових термінів, понять та інститутів кримінального права, правових позицій, викладених у рішеннях судів усіх рівнів, а також стану слідчої практики;

б) чітке і повне з'ясування та тлумачення змісту чинного КК та відповідних норм міжнародного права, які згідно положень ч. 1 ст. 9 Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України» [147] набули статусу національного законодавства;

в) повне і всебічне дослідження фактичних ознак вчиненого злочину;

г) застосування вироблених в теорії кримінального права та практикою запобігання і протидії злочинності оптимальних правил кваліфікації тих чи інших кримінальних правопорушень [139, с. 411].

Без сумніву, якщо у сьогоднішні правильно кваліфікувати суспільно небезпечні діяння, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, то цілком очевидним з цього приводу буде висновок про необхідність доповнення чинного КК спеціальною нормою, яка б передбачала кримінальну відповідальність за їх створення, керівництво та участь у таких протиправних об'єднаннях.

4. Зазначена характеристика дозволяє на практиці правильно визначати підстави кримінальної відповідальності.

У даному випадку мова ведеться про те, що згідно ст. 2 КК України таким юридичним фактом має стати вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [148, с. 685-687].

Позаяк на сьогодні чинний КК не містить складу злочину, який передбачав би кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, а аналогія закону у цьому Кодексі заборонена, то винні у вчиненні даного суспільно небезпечного діяння особи мають можливість уникати такої юридичної відповідальності, а це, у свою чергу, знижує рівень запобігання та протидії зазначеним протиправним об'єднанням, а також не дозволяє нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють даному виду організованої злочинності.

5. Зазначена характеристика дає можливість відмежовувати вчинені воєнними транснаціональними злочинними організаціями кримінальні правопорушення від інших однорідних та суміжних злочинів і протиправних посягань, ліквідовуючи таким чином так звану конкуренцію кримінально-правових норм [136, с. 443].

Зокрема, на сьогодні однією з передумов такої правової конкуренції є співвідношення норм КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за створення злочинної організації (ст. 255 цього Кодексу), а також тих норм, що стосуються кваліфікації аналогічних діянь, пов'язаних зі створенням воєнних транснаціональних злочинних організацій, які ще не знайшли свого закріплення у Законі про кримінальну відповідальність, що на практиці приводить до свавільного порушення загальних засад кримінального провадження (ст. 7 КПК) та до підвищення рівня так званої латентної злочинності з означених питань [114, с. 401].

Додатковою проблемою з цього приводу виступає також відсутність у ст. 28 КК України такої форми співучасті, як вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями.

Враховуючи зазначене, слід констатувати, що сформульоване у цій дисертації поняття «кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями» має не стільки і не тільки теоретичне значення та збагатила у зв'язку з цим

теорію кримінального права, скільки прикладну цінність, позаяк спрямована на дотримання в повній мірі принципів Закону України про кримінальну відповідальність [149, с. 823-827] та загальних засад кримінального провадження, що визначені у кримінальному процесуальному законодавстві [150, с. 16-17].

Більш того, така характеристика має виступати одним з науково обґрунтованих підходів фундаментального характеру для забезпечення на практиці принципу верховенства права, соціальної справедливості та законності притягнення винних у створенні, керуванні та участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, а у цій дисертації була використана як додатковий аргумент щодо видозміни норм чинного КК з означеної проблематики.

При цьому, основним юридичним критерієм оцінки у даній ситуації виступив проаналізований у вказаній науковій розробці склад кримінального правопорушення, що стосується протиправної діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації.

Важливими у контексті змісту предмета цієї дисертації стали результати аналізу об'єктів злочинів, які вчиняються вказаними вище протиправними об'єднаннями, до яких віднесені:

а) родовий об'єкт (мир, безпека людства та міжнародний правопорядок), який на міжнародному рівні визнаний як фундаментальна соціальна цінність [151], але в умовах сьогодення та відкритої воєнної агресії РФ проти України впродовж 2022-2025 рр. не знайшов належного правового забезпечення через бездіяльність відповідних міжнародних організацій (ООН, МКС, ПАРЄ, ін.), членами яких є і наша держава.

При цьому слід зазначити, що результати аналізу змісту родового об'єкта дали можливість у цій дисертації зробити висновок про те, що на практиці, є наявні об'єктивні суперечності між законодавчо закріпленим визнанням миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що відображають сутність безпосередніх об'єктів, на які посягають воєнні транснаціональні злочинні

організації, як найвищих соціальних цінностей у світовій цивілізації, та між реальністю та станом їх захищеності на правовому рівні, у тому числі нормами міжнародного права, які, зокрема у сьогоденній склались в Україні.

Більш того, злочинна бездіяльність відповідних та загальновизнаних у світі організацій (як от, ООН) привела у сьогоденні не тільки до повного нівелювання родового об'єкта кримінальних правопорушень, що стосуються створення, керівництва і участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, але й до створення нового детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду організованої злочинності, що вимагає у зв'язку з цим нових підходів щодо удосконалення правового механізму з означених питань та підвищення у зв'язку з цим рівня ефективності визначених у розділі XX КК України соціальних цінностей;

б) безпосередній об'єкт (визначений у міжнародно-правових актах та договорах, а також у національному законодавстві порядок ведення війни та вирішення військових конфліктів, а також людське поводження та безпека цивільного населення і військовополонених).

При цьому варто звернути увагу на той юридично значущий факт, що воєнні транснаціональні злочинні організації спрямовують свої зусилля та кримінальну активність на руйнування встановлених світовою спільнотою та нормами національного законодавства правил ведення війни, а також дотримання при цьому принципів гуманітарного права (права людини на гуманне поводження, життєдіяльність та безпеку в умовах не тільки збройного конфлікту, але й окупації та ворожого полону).

У той самий час, воєнні транснаціональні злочинні організації, як свідчить практика їх діяльності в Україні впродовж 2022-2025 рр., системно ігнорують вимоги міжнародно-правових актів, які стосуються даної проблематики (зокрема, Женевської конвенції [153]);

в) додатковий обов'язковий об'єкт (як показує практика, до таких відносяться: основи національної безпеки; життя і здоров'я особи; право власності; т. ін.).

Як показують результати даного наукового пошуку, суспільна небезпека воєнних транснаціональних злочинних організацій (і в цьому полягає ще одна відмінність від однорідних несуміжних складів кримінальних правопорушень) має підвищений характер позаяк ці суб'єкти посягають не тільки на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, але й мають на меті інші протиправні цілі, у першу чергу, корисливої спрямованості, що відноситься до додаткових об'єктів їх злочинних діянь, тобто безпосередні об'єкти свідчать про багатоаспектність протиправної діяльності цих організованих формувань.

Зокрема, це проявляється у тому, що через механізми гібридної війни вони підривають державний суверенітет та територіальну цілісність будь-якої держави «з середини», у тому числі шляхом насильства щодо мирного населення, що проживає на окупованих територіях.

Крім того, нанесення шкоди життю і здоров'ю особи, а також праву власності, яке в обов'язковому порядку виконується членами воєнних транснаціональних злочинних організацій у виді терору та залякування мирного населення, свідчить про те, що це є необхідний системний інструмент протиправної діяльності у будь-якій країні світу, де вони беруть участь на стороні держави-агресора або тоталітарних чи авторитарних політичних режимів.

При цьому слід зазначити, що в цілому об'єкти протиправних посягань, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, носять універсальний характер позаяк така діяльність виходить за межі однієї окремо взятої держави, а її суспільно небезпечний характер є дуальним, тобто таким, який створює реальні загрози для миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку не тільки на національному рівні, але й у цілому для функціонування таких об'єктів в інших правових системах світу, що, у свою чергу, створює відповідні перешкоди юридичного змісту при визначенні потерпілого від злочину.

Як в теорії кримінально права, так і на практиці проблемними є і питання, що стосуються оцінки об'єктивної сторони кримінального правопорушення,

пов'язаного зі створенням, розвитком і функціонуванням воєнної транснаціональної злочинної організації, позаяк цей злочин є закінченим з моменту фактичного заснування такого протиправного об'єднання, тобто він є з формальним складом [132, с. 880] такого правопорушення, а отже для кваліфікації даного злочину за запропонованою у вказаній дисертації ст. 438-1 КК України не обов'язково, щоб таке угруповання вже встигло вчинити один із злочинів, який відноситься до категорії воєнних (ст. 438 вказаного Кодексу) [152, с. 1052-1055], тобто за цією ознакою об'єктивної сторони дане протиправне діяння має повну юридичну схожість зі ст. 255 КК та відноситься у зв'язку з цим до різновиду організованої злочинної діяльності.

З огляду на це, практично значущими можна вважати ті юридичні критерії, за допомогою яких діяльність щодо створення, керівництва і участі у воєнних транснаціональних злочинних воєнних організаціях, можна відрізнити від однорідних та суміжних складів кримінальних правопорушень такого ж виду організованої злочинності, а саме – від:

1) злочинної організації (ст. 255 КК України), де критерієм відмежування виступає спеціальний об'єкт – громадська безпека, при тому, що у запропонованій у цій роботі ст. 438-1 зазначеного Кодексу – це мир, безпека людства та міжнародний правопорядок.

Іншими критеріями відмежування зазначених складів кримінальних правопорушень виступають методи, які застосовують суб'єкти зазначених видів організованої злочинності (у ст. 255 КК – це тільки кримінального спрямування, а у ст. 438-1 цього ж Кодексу – не тільки кримінальні, але й мілітарні (пов'язані з воєнною діяльністю) методи.

Крім цього, відмежування цих злочинів поміж собою можна провести за такою ознакою об'єктивної сторони, як місце його вчинення (за формальними ознаками, що визначені у ст. 255 КК, - це тільки територія України, а у запропонованій у цій дисертації ст. 438-1 цього ж Кодексу – це територія двох і більше держав світу);

2) створення непередбачених законом воєнізованих формувань або участь

у них (ст. 260 КК), родовим об'єктом яких виступає громадський порядок, а місцем створення – Україна, тобто кваліфікуючі ознаки даного кримінального правопорушення у певній мірі співпадають з тими, що характерні для злочинних організацій (ст. 255 цього ж Кодексу), але є відмінними від того складу злочину, який має бути закріплений у виді авторської пропозиції у ст. 438-1 КК (додатки А).

Крім цього, даний вид кримінального правопорушення передбачає наявність таких кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, які не притаманні для ст. 438-1 КК (фінансування, постачання зброї чи техніки; участь у нападі на підприємства, установи, організації чи громадян; діяння, що призвели до загибелі людей чи інших тяжких наслідків);

3) найманства (ст. 447 КК), яке носить індивідуальний характер злочинної діяльності, а запропонована ст. 438-1 – передбачає, крім цього, й відповідні форми співучасті у вчиненні злочину.

І, хоча найманство, як і воєнна транснаціональна організована злочинність, мають один родовий об'єкт (мир, безпека людства та міжнародний правопорядок), перше із вказаних протиправних діянь не містить у своєму складі тих системоутворюючих ознак, які характерні для другого виду злочинності (способу, обстановки, місця, т.ін.).

Про наявність визначеної у цьому підрозділі дисертації проблематики та необхідність удосконалення, розробленої у даній роботі кримінально-правової характеристики, свідчать і результати анонімного опитування певних категорій респондентів, які на визначене у спеціальній анкеті запитання «Чи досконалою на сьогодні є кримінально-правова характеристика злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями?», дали наступні відповіді:

- а) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:
 - відмітку «так» вибрали 12 з 617 цих респондентів, або 2% у їх структурі;
 - «ні» - 216 респондентів (35%);
 - «частково» - 389 респондентів (63%);

б) особи з числа працівників правоохоронних органів:

- «так» - 289 з 617 зазначених респондентів (47% у загальній їх кількості);
- «ні» - 19 респондентів (3%);
- «частково» - 309 респондентів (50%);

в) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 29 з 617 вказаних респондентів (5% у їх структурі);
- «ні» - 333 респонденти (54%);
- «частково» - 256 респондентів (41%) (додатки В-D)

Отже, виходячи з отриманих результатів даного дослідження та враховуючи позиції науковців з означеного питання [154, с. 150-171], слід констатувати, що сформульоване у цій роботі поняття «кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями», має теоретичне і практичне значення та виступило у вказаній дисертації як додатковий аргумент доповнення чинного КК України нормою про кримінальну відповідальність за створення, керівництво і участь у таких злочинних організаціях, а також як критерій юридичної оцінки діяльності міжнародно-правових інститутів, який стосується запобігання і протидії цій суспільно небезпечній формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Логічним у зв'язку з цим є й такий висновок по суті досліджуваної проблематики, а саме: сформульоване авторське визначення кримінально-правової характеристики даного виду злочинності є не тільки науково обґрунтованою моделлю опису складу кримінального правопорушення, що пов'язаний зі створенням, керівництвом і участю у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, але й необхідним правовим інструментом для кваліфікації цього злочину, а також засобом подолання правових прогалин і колізій, які мають місце у чинному КК України.

При цьому варто зазначити, що вказана характеристика має такі додаткові оціночні критерії, як: об'єкту універсальність (проявляється через дуальну природу об'єктів, на які посягають зазначені вище протиправні об'єднання);

специфічні ознаки об'єктивної сторони (обстановка, знаряддя (засоби), спосіб вчинення кримінальних правопорушень); суб'єктно-мотиваційний комплекс (виражається через корисливий мотив, специфічні ознаки суб'єкта злочину (це особи, які володіють професійними військовими навичками та здатні у зв'язку з цим до системного насильства)).

Таким чином, можна визнати, що у контексті змісту того завдання, що виокремлено у даному підрозділі дисертації, зазначена доктринальна розробка є актуальною та такою, що має всі елементи наукової новизни, а також теоретичну і практичну цінність.

2.3. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями

У теорії кримінального права кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки як засоби законодавчої диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності, що має для предмета даної дисертації не формальне значення, а є реальним юридичним інструментом, який впливає на змістовно-сутнісні ознаки складу злочину, що стосується створення, керування та участі у воєнних транснаціональних злочинних організованих угрупованнях [132, с. 879-880].

Якщо узагальнити існуючі в науці доктринальні підходи, то під кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, слід розуміти таку сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених ознак складу даних кримінальних правопорушень, які визначені на законодавчому рівні та свідчать про підвищений рівень їх суспільної небезпеки, а також передбачають наявність, поряд з основними, додаткових об'єктивних і суб'єктивних ознак, що не включені у зміст базового його складу (як правило, у частині 1 окремо взятої статті КК), та потребують у зв'язку з цим застосування більш жорстких санкцій та інших

заходів кримінально-правового характеру.

Отже, до системоутворюючих ознак, які складають зміст сформульованого поняття, слід віднести наступні із них:

1. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це не проста їх сукупність, а їх система.

Мова в даному випадку йде про те, що зазначені юридичні ознаки у вказаному складі злочину носять системний характер, тобто взаємозв'язані, взаємодіючі та взаємообумовлені поміж собою та між тими ознаками, що складають зміст базової частини вказаного кримінального правопорушення.

Їх правове значення полягає у тому, що через реалізацію кваліфікаційної функції у кримінальному праві (її сутність виражається у тому, що склад злочину виступає юридичною підставою кваліфікації зазначених вище злочинів та відмежування їх від однорідних і суміжних суспільно-небезпечних діянь [154, с. 150-171]), у відповідній статті КК встановлюється підвищена кримінальна відповідальність за вчинення вказаних кримінальних правопорушень при обтяжуючих обставинах, які не були визначені у базовій частині цієї статті Кодексу.

Саме у цьому й проявляється на законодавчому рівні системність норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані зі створенням, керівництвом і участю у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, та виступає у зв'язку з цим додатковим аргументом щодо криміналізації [155, с. 459-462] даної форми співучасті та одного із видів кримінальних правопорушень, шляхом, закріплення відповідних норм у Загальній та Особливій частинах КК України.

2. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це визначені на законодавчому рівні юридично значущі ознаки, які свідчать про підвищений рівень їх суспільної небезпеки.

Враховуючи, що на сьогодні у чинному КК відсутній склад злочину, який передбачав би кримінальну відповідальність за створення, керівництво і участь

у воєнній транснаціональній злочинній організації, за базисну основу кваліфікуючи та особливо кваліфікуючих ознак за аналогією взяті ті із них, що характерні для однорідних або суміжних складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю організаційного характеру, для того, щоб при прийнятті на законодавчому рівні запропонованої авторської статті 438-1 КК України обґрунтувати необхідність її доповнення такими ж додатковими ознаками складу злочину.

Зокрема, у ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній» КК України до кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак віднесені такі із них:

а) дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища;

б) створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою;

в) дії, передбачені частинами першою, другою або четвертою цієї статті, вчинені особою, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі».

У свою чергу, в ст. 260 «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань» КК такими на законодавчому рівні визнані кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками названі:

1) діяння, передбачене частиною четвертою цієї статті, що призвело до загибелі людей чи інших тяжких наслідків;

2) фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки;

3) напади на підприємства, установи, організації чи на громадян.

Натомість, у ст. 438 «Воєнні злочини» КК України кваліфікуюча ознака закріплена в ч. 2 та пов'язана зі вчиненням дій, які спричинили загибель людини.

А, в ст. 442-1 «Злочини проти людяності» КК України до таких віднесені:

- умисне вчинення в межах широкомасштабного нападу на цивільне населення злочину апартеїду;
- умисне вчинення в межах систематичного нападу на цивільне населення злочину апартеїду;
- умисне винищення населення;
- умисні вбивства.

У той самий час, у ст. 447 «Найманство» КК України до кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак складу даного кримінального правопорушення віднесені:

- а) діяння, вчинені службовою особою з використанням службового становища;
- б) дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини;
- в) участь найманця у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях.

Виходячи з цього та проведеного у цій дисертації кримінально-правового аналізу запропонованої у ній ст. 438-1 КК України, без сумніву, важливо було б її сформулювати з урахуванням наведених вище кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак, враховуючи відмінність даної форми співучасті у вчиненні злочину від інших видів організованої злочинності. При цьому слід зазначити, що їх характеристика досить детально описана у науково-практичних коментарях до вказаного Кодексу [156] та в інших джерелах науки кримінального права [157, с. 292-351], у цій роботі кримінально-правова характеристика перерахованих вище кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів, не здійснювалась.

Поряд з цим зазначено, що суспільна небезпека [135, с. 942-944] проаналізованих у цій роботі нормах КК України, що стосуються змісту кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів, які можуть бути включені у структуру запропонованої авторської статті 438-1 даного Кодексу, полягає у тому, що вони посягають не тільки на родовий та

безпосередній об'єкти, які закріплені у розділі XX Особливої частини цього Кодексу, але й на інші об'єкти правової охорони, механізми якої визначені в інших інститутах КК.

Виходячи з цього, кваліфікація таких діянь має здійснюватись за сукупністю злочинів та передбачати посилену кримінальну відповідальність за їх вчинення.

3. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це ті його ознаки, що поряд з основними додатково характеризують базову норму, за якою притягаються до кримінальної відповідальності організатори, керівники та учасники воєнних транснаціональних злочинних угруповань.

Необхідність такої юридичної конструкції полягає у тому, щоб забезпечити на практиці точне і неухильне дотримання принципів кримінального права та загальних засад кримінального провадження, що закріплені у чинному законодавстві України, а також підвищити у зв'язку з цим механізм запобігання та протидії вказаним формам співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Зокрема, використання воєнними транснаціональними злочинними організаціями важкої зброї та інших засобів масового ураження, якими володіють тільки збройні сили, автоматично переводить вчинювані ними суспільно небезпечні діяння у категорію кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих складів кримінальних правопорушень.

Як з цього приводу зазначено в постанові Верховного Суду від 27.09.2022 у справі №233/5393/20, для кваліфікації дій особи, зокрема, за ч. 1 ст. 263 КК України, за незаконне зберігання вогнепальної зброї, необов'язковою є наявність доказів, які б свідчили про те, що обвинувачений мав намір використовувати цю зброю [158].

У свою чергу, у постанові від 26.07.2022 у справі №727/7987/20, яка у тому числі має відношення до кваліфікації моменту закінчення злочину та усвідомлення винними особами факту своєї участі у воєнній транснаціональній

злочинній організації, Верховний Суд констатував, що у разі, якщо бандою є озброєна організована група, то для кваліфікації за ст. 257 КК України достатньо встановити, що така група створена з метою вчинення одного такого нападу. Ретельна й довготривала підготовка обвинувачених до вбивства потерпілого, що виявилася в розробленні ними спільного плану злочинних дій, та виконання відповідних функцій згідно із цим планом, знищення засобів учинення злочину свідчать про те, що обвинувачені усвідомлювали факт створення банди й участі в її діяльності [158].

Важливою у контексті предмета даної дисертації є й постанова Верховного Суду від 27.09.2022 у справі № 752/1734/16-к, у якій зазначено, що мета є необхідною ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 258 КК, та потребує обов'язкового встановлення під час кваліфікації дій особи за цією статтею. При цьому, як роз'яснив Суд, терористичний акт вважається вчиненим з метою привертання уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного та з метою впливу на прийняття рішень, вчинення або невчинення дій державною владою чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, у разі вчинення винуватим протиправних дій, спрямованих на зрив заходів військових комісаріатів з військової мобілізації, графіків постачання силам антитерористичної операції паливних матеріалів та військової техніки, розміщених на складських приміщеннях та залізничних станціях, зрив збору приватною установою гуманітарної допомоги [158].

Натомість, у постанові Верховного Суду від 27.09.2022 року у цій же справі, що стосувалась незаконного поводження з радіоактивними матеріалами та яка характерна й для протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, зазначений Суд констатував, що ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 265 КК, є незаконність поводження з радіоактивними матеріалами, зокрема із джерелами іонізуючого випромінювання, тобто поводження без передбаченого

законом дозволу. Дії з демонтажу – зняття з літальних апаратів датчиків обледеніння, за якого саму іонізуючу речовину, герметично вмонтовану в цей виріб, не вилучали, не вважається використанням радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання), що перебувають у виробі без встановленого законом дозволу, що свідчить про відсутність ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 265 КК [158].

Важливе значення у сенсі правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, включаючи й ті діяння, що мають бути закріплені у запропонованій у цій роботі статті 438-1 КК України «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній», має й постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.02.2024 у справі № 753/14148, у якій цей суд зазначив, що дії громадянина України, який реалізовував державну політику держави-окупанта – рф у військовій сфері, здійснюючи примусовий призов цивільного населення України, яке проживає на тимчасово окупованій території України, на строкову військову службу до збройних сил рф, не лише підписуючи повістки про виклик цивільного населення на засідання призовних комісій, а й беручи участь у вказаних засіданнях, на яких обговорювалися питання розшуку та повідомлення осіб, які нібито підлягають призову, та особисто ініціюючи розшук осіб, які уникають призову, і вручення їм повісток, є такими, що порушують закони та звичаї війни, передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і підлягають кваліфікації за ч. 1 ст. 438 КК [159].

Таку ж роль в удосконаленні слідчо-судової практики та додаткової аргументації щодо доповнення чинного КК України ст. 438-1 «Організація, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації», відіграла проаналізована у цій дисертації постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13.06.2024 у справі № 296/806, яка стосувалась юридичної оцінки кримінальних

правопорушень проти громадської безпеки.

Зокрема, шляхом всебічного вивчення кримінальних проваджень щодо створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК України), зазначений Суд констатував про те, що доведений факт участі у терористичній організації є закінченим складом злочину, передбаченого цією статтею Кодексу, безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні терористичні злочини [159].

У той самий час, у постанові колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17.04.2024 у справі № 296/10812, яка стосувалась створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України), вказаний Суд обґрунтовано дійшов висновку відносно того, що обсяг і зміст виконуваних завдань зі здійснення діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань не впливають на кваліфікацію дій особи, яка бере участь у таких формуваннях. Суд також довів, що засуджений, вступаючи до підрозділу незаконного збройного формування, розумів та усвідомлював мету його діяльності на території України, у тому числі силовий опір армії та правоохоронним органам держави і створення умов для воєнного вторгнення РФ на територію України, працював на посаді психолога, проводив навчання та тестування особового складу протитанкового артилерійського дивізіону на здатність виконання бойових завдань у протистоянні військовослужбовцям ЗСУ та правоохоронцям, тобто фактично брав участь у діяльності незаконного збройного формування та безпосередньо виконував низку завдань щодо здійснення його діяльності [159].

Цікавими у цьому контексті та з урахуванням питань, що стосуються кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення, яке запропоновано у цій дисертації у виді доповнення чинного КК України ст. 438-1 «Організація, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації», є й рішення судових палат Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2025 рік [160].

Так, у постанові зазначеного Суду від 17.09.2025 у справі № 212/4527/23, що стосувалась аналізу ст. 110 КК «Посягання на територіальну цілісність і недоторканість України», було зазначено, що у разі, коли публічні заклики до зміни меж території України, здійснені в різний час, стосуються різних подій і мають різний контекст, якщо кожен з них містив усі елементи складу злочину, передбаченого цією статтею, то вони утворюють повторність кримінальних правопорушень.

Крім цього, у вказаній постанові Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду вказав, що об'єднання тотожних діянь єдиним злочинним наміром означає, що до вчинення першого з низки тотожних діянь особа усвідомлює, що для реалізації її злочинного наміру необхідно вчинити декілька таких діянь, кожне з яких зовні схоже на окреме самостійне кримінальне правопорушення та спрямовано на реалізацію цього наміру, що має прояв ознак єдиного умислу в межах продовжуваного злочину. Однак у разі, коли кожне з тотожних кримінальних правопорушень має власну суб'єктивну сторону, а саме самостійний умисел (як психічне ставлення до конкретного діяння), який виникає щоразу перед вчиненням окремого злочину, то це утворює повторність кримінальних правопорушень. До того ж не охоплюється єдиним умислом (єдиним наміром) просте загальне бажання особи вчиняти певного виду протиправні суспільно небезпечні діяння без конкретизації у її свідомості їх обставин (часу, місця, способу та інших обставин кримінального правопорушення) [160].

Знову ж таки, у сенсі предмета даної дисертації та необхідності посилення кримінальної відповідальності за організацію, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації, важливою є і постанова зазначеного Суду, що пов'язана з кваліфікацією незаконного переправлення через кордон України (ст. 332 КК України), у якій Суд констатував, що наявності в діях організатора даного закінченого складу злочину не є обов'язковим факт перетину кордону особою, яка, згідно з планом, мала перетнути кордон, оскільки відповідальність для організатора настає вже за

самим фактом організації, керівництва та сприяння порадами, засобами тощо [161].

Без сумніву, зазначені та інші рішення Вищих спеціалізованих судів в Україні є такими, які мають пряме відношення не тільки до кваліфікації вчинених діянь, але й визначення у ході їх оцінки ролі та місця кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів, що закріплені в розділі XX Особливої частини КК України та можуть стати відповідним науково-прикладним підґрунтям при обґрунтуванні необхідності доповнення зазначеного Кодексу статтею 438-1, на підставі якої й будуть притягатися до кримінальної відповідальності винні особи за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях.

4. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення обумовлюють необхідність посилення кримінальної відповідальності винних осіб за організацію, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях.

Зокрема, саме на цей аспект механізму запобігання та протидії вказаним протиправним об'єднанням звернули увагу у своїх відповідях деякі респондент анонімного опитування, які на визначене у анкеті запитання «Чи відповідає реаліям війни в Україні практична складова протидії діяльності на її території воєнним транснаціональним злочинним угрупованням?», дали наступні відповіді:

а) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:

- відмітку «так» обрали в анкеті 124 з 617 цих респондентів, або 20% у загальній їх кількості;

- «ні» - 384 респонденти (62%);

- «частково» - 109 респондентів (18%);

б) особи з числа правоохоронних органів:

- «так» - 248 з 617 зазначених респондентів (40% у їх структурі);

- «ні» - 0 осіб;

- «частково» - 369 респондентів (60%);

в) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 353 з 617 вказаних респондентів, або 57% у їх загальній кількості;

- «ні» - 81 респондент (13%);

- «частково» - 183 респонденти (30%) (додатки В-D).

Враховуючи зазначені результати, а також сучасний стан державної політики України у сфері запобігання та протидії злочинності, який характеризується значним погіршенням її кількісно-якісних показників в умовах воєнного стану, а також високим рівнем латентності та віктимності [162, с. 167-192], слід визнати, що без посилення кримінальної відповідальності за створення, керівництво і участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, у тому числі шляхом внесення у КК відповідних кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак даного злочину, вкрай складною у такій ситуації буде діяльність щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню, включаючи територію нашої держави, зазначених протиправних об'єднань.

При цьому, кримінально-правові репресії з означеної проблематики мають бути закріплені у чинному КК України у таких юридично визначених формах, як:

1) встановлення за організацію, керівництво і участь в воєнній транснаціональній злочинній організації при наявності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин максимальних розмірів покарання у виді позбавлення волі (від 10 до 15 років), або довічного позбавлення волі;

2) позбавлення цих суб'єктів кримінальних правопорушень права на помилування та збільшення у зв'язку з цим строків, на підставі яких застосовуються інститути звільнення від подальшого відбування покарання (ст. 81 КК України «Умовно-дострокове звільнення», ст. 82 цього ж Кодексу «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, ст. 86 КК «Амністія»);

3) включення на законодавчому рівні в Україні засуджених за вчинення

вказаних злочинів до переліку осіб, щодо яких після відбування покарання у виді позбавлення волі встановлюється адміністративний нагляд [163];

4) заборона для такої категорії засуджених застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності за підставами, що визначені у ст.ст. 44-48 КК України.

Такий підхід обумовлений як високою суспільною небезпекою воєнних транснаціональних злочинних організацій, так і видами їх співучасників, а також посяганнями не тільки на об'єкти правової охорони, що визначені в розділі XX Особливої частини КК України, але й на інші соціальні цінності, які закріплені в інших інститутах кримінального права (життя і здоров'я особи; національна безпека, громадський порядок, т. ін.), а також реальними загрозами для територіальної цілісності і незалежності створюють своєю протиправною діяльністю протиправні об'єднання в умовах відкритої агресії РФ проти України впродовж 2022-2025 років.

Отже, виходячи з отриманих результатів даної наукової розробки, можна констатувати про те, що проаналізовані у цій роботі кваліфікуючі і особливо кваліфікуючі ознаки досліджуваного складу злочину (ст. 438-1 КК України), складають систему, яка діалектично взаємозв'язана, взаємообумовлена і взаємодіюча з базовою нормою даного кримінального правопорушення, тобто з першою частиною даної статті Кодексу, відображаючи таким чином їх системно-структурну цілісність та якісно новий (підвищений) рівень суспільної небезпеки діяння, яке пов'язане зі створенням, керівництвом та участю у воєнній транснаціональній злочинній організації, що, у свою чергу, обумовлює у зв'язку з цим застосування до винних осіб підвищеної кримінальної відповідальності та необхідності максимального обмеження їх правового статусу на законодавчому рівні та при винесенні щодо них обвинувальних вироків.

Крім цього, за результатами вивчення складів аналогічних та суміжних кримінальних правопорушень (ст.ст. 255, 260, 438, 442-2 та 447 КК України) доведена необхідність доповнення запропонованої у цій роботі ст. 438-1

зазначеного Кодексу умовним переліком кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак даного злочину (з урахуванням того факту, що у вказаному Кодексі не передбачена кримінальна відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації), а саме:

- вчинення такого діяння службовою особою з використанням владних повноважень;
- фінансування та матеріально-технічне забезпечення зазначених злочинних угруповань;
- настання тяжких наслідків, у тому числі загибель хоча б однієї людини.

Важливим у зв'язку з цим можна вважати і такий висновок по суті досліджуваної проблематики: для ідентифікації та відмежування воєнних транснаціональних злочинних організацій від інших аналогічних та суміжних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, однією з кваліфікуючих ознак має стати мета такої діяльності, а також усвідомлення кожним із співучасників юридичного факту існування такого протиправного об'єднання до моменту вчинення його членами будь-якого злочину. При цьому такі ознаки складу даного злочину, як прямий умисел, особлива жорстокість та використання засобі масового ураження обумовлюють необхідність його віднесення до особливо кваліфікованого складу кримінальних правопорушень.

Висновки до розділу 2

1. З'ясовано зміст і сутність та виведено на цій підставі поняття «кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени», під яким слід розуміти структурно-цілісну наукову модель, тобто систему взаємопов'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених юридично значущих показників і критеріїв оцінки кількісних і якісних проявів даного виду злочинності, що були зареєстровані на території України за певний проміжок часу, які розкривають специфіку вчинення суспільно-небезпечних

діянь проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, суб'єктами яких виступають ієрархічно структуровані, транскордонні воєнізовані протиправні об'єднання та відповідні фізичні особи, а також сукупність причин і умов, що сприяють виникненню, розвитку та функціонуванню цієї форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень у контексті збройних конфліктів, війн, агресій тощо.

Доведено також, що на його зміст впливають наступні обставини, які пов'язані з :

1) так званим превентивним дефіцитом тих норм , які б запобігали вербуванню у ці протиправні об'єднання осіб, які перебувають у полоні або на тимчасово окупованих територіях;

2) детермінаційною стійкістю тих причин і умов, що сприяють даній формі співучасті у вчиненні злочину, у частині нейтралізації, блокування усунення тощо фінансових і логістичних джерел забезпечення протиправної діяльності цих злочинних об'єднань;

3) протиправною безкарністю, яка обумовлена відсутністю у даному Кодексі правових норм, які б передбачали кримінальну відповідальність за організацію, керування та участь у таких формах співучасті у злочині;

4) так званим кваліфікаційним дуалізмом, який пов'язаний з невірною класифікацією у сьогоденні вчинених даними злочинними об'єднаннями суспільно небезпечних діянь за сукупністю (ст. ст. 70, 71 КК України);

5) екстрадиційним бар'єром, який обумовлений відсутністю належних правових гарантій, умов і юридичних підстав, що визначені у нормах міжнародного права та стосується видачі осіб, які були суб'єктами вчинення злочинів у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій;

б) науковою пасивністю, безсистемністю і фрагментарністю дослідження проблем, які пов'язані з правовою оцінкою діяльності на території України в умовах воєнного стану зазначених протиправних об'єднань.

Здійснена також типологія суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій, які

поділені на такі групи:

а) «технократ насильства», основу якого складає особа, яка відноситься до категорії організаторів або керівників вказаних протиправних об'єднань (такі суб'єкти, як правило, мають високий інтелектуальний рівень розвитку, вільно володіють декількома іноземними мовами, від природи обдаровані стратегічним мисленням тощо, у зв'язку з чим свою злочинну діяльність сприймають як високоінтелектуальний бізнес);

б) «кат-виконавець» (така особа, яка має явно виражені деліктні та деструктивні суспільно небезпечні нахили та установки, що сприяє їй без вагань здійснювати тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, у тому числі воєнні злочини, у виді умисних вбивств військовополонених і мирного населення, катування, рекету тощо);

в) «мародер-прагматик» (така особа, яка використовує свою участь у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій тільки для отримання будь-якого прибутку (як легального - у виді грошового утримання, так і латентного – у формі крадіжок, грабежів, розбоїв та іншого незаконного збагачення)).

2. Сформульовано авторський варіант поняття «кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями», а також здійснено аналіз системоутворюючих ознак його змісту, до яких віднесені наступні із них:

1). Зазначена характеристика є результатом науково обґрунтованого опису ознак складу даного злочину.

2). Вказана характеристика описує визначені в законі ознаки складу досліджуваного у цій роботі кримінального правопорушення (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони).

3). Ця характеристика дозволяє суб'єктам правозастосовної діяльності правильно кваліфікувати суспільно небезпечні діяння, які вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями.

4). Дана характеристика дозволяє на практиці правильно визначати

підстави кримінальної відповідальності.

5). Зазначена характеристика дає можливість відмежовувати вчинені воєнними транснаціональними злочинними організаціями кримінальні правопорушення від інших однорідних та суміжних злочинів і протиправних посягань, ліквідовуючи таким чином так звану конкуренцію кримінально-правових норм.

Виходячи з отриманих результатів дослідження, констатовано, що сформульоване у цій роботі поняття, має теоретичне і практичне значення та виступило у вказаній дисертації як додатковий аргумент доповнення чинного КК України нормою про кримінальну відповідальність за створення, керівництво і участь у таких злочинних організаціях, а також як критерій юридичної оцінки діяльності міжнародно-правових інститутів, який стосується запобігання і протидії цій суспільно небезпечній формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Крім цього, зроблено висновок про те, що виведене авторське визначення кримінально-правової характеристики даного виду злочинності є не тільки науково обґрунтованою моделлю опису складу кримінального правопорушення, що пов'язаний зі створенням, керівництвом і участю у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, але й необхідним правовим інструментом для кваліфікації цього злочину, а також засобом подолання правових прогалин і колізій, які мають місце у чинному КК України.

Доведено також, що вказана характеристика має такі додаткові оціночні критерії, як: об'єктну універсальність (проявляється через дуальну природу об'єктів, на які посягають зазначені вище протиправні об'єднання); специфічні ознаки об'єктивної сторони (обстановка, знаряддя (засоби), спосіб вчинення кримінальних правопорушень); суб'єктно-мотиваційний комплекс (виражається через корисливий мотив, специфічні ознаки суб'єкта злочину (це особи, які володіють професійними військовими навичками та здатні у зв'язку з цим до системного насильства)).

3. З'ясовано змістовну сутність кваліфікуючих та особливо

кваліфікуючих ознак злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, та виведено авторське їх поняття, під яким запропоновано розуміти таку сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених ознак складу даних кримінальних правопорушень, які визначені на законодавчому рівні та свідчать про підвищений рівень їх суспільної небезпеки, а також передбачають наявність, поряд з основними, додаткових об'єктивних і суб'єктивних ознак, що не включені у зміст базового його складу (як правило, у частині 1 окремо взятої статті КК), та потребують у зв'язку з цим застосування більш жорстких санкцій та інших заходів кримінально-правового характеру.

Доведена необхідність посилення кримінально-правової репресії з означеної проблематики з урахуванням кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак даного кримінального правопорушення шляхом застосування визначених на законодавчому рівні форм юридичного впливу на винних осіб, до яких віднесено:

1) встановлення за організацію, керівництво і участь в воєнній транснаціональній злочинній організації при наявності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин максимальних розмірів покарання у виді позбавлення волі (від 10 до 15 років), або довічного позбавлення волі;

2) позбавлення цих суб'єктів кримінальних правопорушень права на помилування та збільшення у зв'язку з цим строків, на підставі яких застосовуються інститути звільнення від подальшого відбування покарання (ст. 81 КК України «Умовно-дострокове звільнення», ст. 82 цього ж Кодексу «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, ст. 86 КК «Амністія»);

3) включення на законодавчому рівні в Україні засуджених за вчинення вказаних злочинів до переліку осіб, щодо яких після відбування покарання у виді позбавлення волі встановлюється адміністративний нагляд [163];

4) заборона для такої категорії засуджених застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності за підставами, що визначені у ст.ст. 44-48 КК України.

Аргументовано також, що такий підхід обумовлений як високою суспільною небезпекою воєнних транснаціональних злочинних організацій, так і видами їх співучасників, а також посяганнями не тільки на об'єкти правової охорони, що визначені в розділі XX Особливої частини КК України, але й на інші соціальні цінності, які закріплені в інших інститутах кримінального права (життя і здоров'я особи; національна безпека, громадський порядок, т. ін.), а також реальними загрозами для територіальної цілісності і незалежності створюють своєю протиправною діяльністю протиправні об'єднання в умовах відкритої агресії рф проти України впродовж 2022-2025 років.

Зроблено також висновок про те, що для ідентифікації та відмежування воєнних транснаціональних злочинних організацій від інших аналогічних та суміжних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, однією з кваліфікуючих ознак має стати мета такої діяльності, а також усвідомлення кожним із співучасників юридичного факту існування такого протиправного об'єднання до моменту вчинення його членами будь-якого злочину. При цьому такі ознаки складу даного злочину, як прямий умисел, особлива жорстокість та використання засобі масового ураження обумовлюють необхідність його віднесення до особливо кваліфікованого складу кримінальних правопорушень.

РОЗДІЛ 3

ГОЛОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВОЄННІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності

Як свідчить практика, серед потенційних та реальних загроз, що посягають в умовах воєнного стану в Україні [164] на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, є протиправна діяльність в нашій державі воєнних транснаціональних злочинних організацій. Виходячи з цього, ще в перші роки відкритої воєнної агресії РФ Верховною Радою України була прийнята спеціальна постанова, яка визнавала злочинною та засуджувала діяльність ПВК «Вагнера» [2], створивши таким чином законодавче підґрунтя для запобігання та протидії таким та іншим протиправним об'єднанням міжнародного характеру, як на території нашої країни, так і поза її межами.

При цьому важливим у цій постанові було положення про те, що «Група Вагнера» є причетною до реалізації злочинних намірів РФ щодо України ще з 2014 року, а тому слід її та причетних до неї структур, включаючи урядові структури РФ як держави-агресора, та її фізичних осіб, визнати міжнародною злочинною організацією [2].

Серед інших юридично значущих заходів, які започаткували у вказаній вище постанові нормативно-правові засади запобігання та протидії цим та іншим воєнним транснаціональним злочинним організаціям на території України, слід також виокремити:

а) звернення Парламенту до урядів усіх держав світу щодо визнання ПВК «Вагнера» міжнародною злочинною організацією, враховуючи її протиправний характер діяльності не тільки в нашій країні, але й в інших цивілізованих

державих світу;

б) рекомендації для Офісу Генерального прокурора, пов'язані з підвищенням діяльності на процесуальному рівні щодо запобігання і протидії таким злочинним об'єднанням;

в) пропозиції для правоохоронних та інших державних органів щодо активізації співпраці з МКС з питань досудового розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів, а також інших кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку [2].

Таким чином, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану в Україні вперше на державному рівні започатковані соціально-політичні, нормативно-правові, а також організаційно-функціональні засади та основні шляхи і засоби, що мають здійснюватись Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, що можна віднести до одного із результатів реалізації на практиці так званої кримінологічної політики [165, с. 29-38].

Як з цього приводу слушно зазначив В. В. Голіна, хоча це словосполучення і назва державної політики дістали у науці визнання не так давно, але їх теоретична і практична цінність є очевидними [166, с. 470], враховуючи при цьому, що як і будь-який вид політики, кримінологічна політика виражає функції (внутрішнього та зовнішнього характеру) держави [167, с. 305].

Саме зазначені та інші науково методологічні підходи й були застосовані у цій дисертації при формуванні основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, з урахуванням існуючих правових прогалин і колізій та практичних проблем, що стосуються реалізації державної (кримінологічної) політики у сфері запобігання та протидії злочинності в нашій державі.

Виходячи з отриманих результатів дослідження, до таких можна віднести

наступні із них:

1. Останнім часом в Україні на нормативно-правовому рівні замість терміну «запобігання» все частіше вживається його аналог «протидія».

Зокрема, серед завдань Національної поліції визначено таке із них, як протидія злочинності [168], хоча у ч. 1 ст. 1 КК України закріплено завдання запобігання кримінальним правопорушенням, що можна віднести до однієї з правових колізій, які знижують рівень ефективності запобігання і протидії функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій на території нашої держави впродовж 2014-2025 років.

Такій «парад» змагальності зазначених термінів знайшов своє відображення і в Законі України «Про прокуратуру», в якому в ст. 25 вжито словосполучення «протидія злочинності» [169], що явно звужує потенційні можливості відповідних суб'єктів запобігання при реалізації завдань кримінологічної політики, а також впливає на ефективність запобіжної діяльності щодо воєнних транснаціональних злочинних організацій.

В кримінології дискусії з даного приводу тривають і донині, що не може не відобразитись і на формуванні відповідної державної політики.

При цьому одні автори пріоритетним вважають термін «запобігання», вважаючи, що інший – «протидія» (дія на дію) – явно звужує запобіжний потенціал у сфері запобігання та протидії злочинності [109, с. 322], а натомість інші учені переконані, що «протидія» є більш ширшим за змістом поняттям, яке охоплює у тому числі діяльність щодо запобігання злочинам [170, с. 14-15].

Враховуючи, що це питання не відноситься до предмета даної дисертації та її завдань, все таки варто у зв'язку з цим зауважити, що кожен дослідник, а також суб'єкт правозастосування має розуміти, що норми матеріального права (як от, КК України) мають перевагу над процесуальними (процедурними, організаційними, управлінськими тощо) [8, с. 180-181], а тому при поданні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства повинен чітко дотримуватись принципів нормотворчості [8, с. 212-214] та принципів застосування норм права [8, с. 268-269].

Так, на сьогодні у ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК закріплено завдання цього Кодексу та мета покарання у виді запобігання, а тому вживання в інших законодавчих актах, що стосуються сфери запобігання і протидії злочинності, терміну «протидія» суперечить ч. 4 ст. 3 КК, у якій застосування закону за аналогією заборонено [171].

Як з цього приводу зазначено у рішенні від 11.03.2021 Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 640/23179/19, аналогія закону та аналогія права допускається для застосування адміністративним судом виключно з метою ефективної захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та лише у разі взагалі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини [172].

Зокрема, ігнорування таких науково обґрунтованих підходів з питань, що стосуються даної проблематики дослідження, детермінувало наявність у сьогоденній практиці запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям наступних теоретико-прикладних проблем:

а) дещо запізніла реакція суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) на протиправну діяльність в нашій державі ПВК «Вагнера» (так, Верховна Рада України «зреагувала» на це суспільно небезпечне явище тільки після 9 років функціонування цього злочинного угруповання), що, у свою чергу, дало можливість на час прийняття Парламентом зазначеної вище постанови у 2023 році [2] розширити перелік причин і умов, які сприяли розвитку цієї протиправної організації, а також створити умови для уникнення винних осіб, причетних до її діяльності, від кримінальної відповідальності.

Враховуючи зазначене, одним із основних шляхів удосконалення правового механізму запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям в Україні визнати пріоритетною на всіх рівнях (політичному, доктринальному, законодавчому та правозастосовному) саме запобіжну діяльність.

Такий висновок ґрунтується на загальновизнаних положеннях кримінології про те, що такий вид запобігання у практиці правоохоронних органів реалізується у трьох взаємопов'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених напрямках, до яких віднесені:

- кримінологічна профілактика;
- відвернення кримінальних правопорушень;
- припинення злочинів [173, с. 22];

б) не вірний, подекуди, переклад міжнародно-правових актів з англійської на українську мову, що, у свою чергу, спотворює їх змістовну сутність та спрямованість, а також знижує на практиці рівень ефективності запобігання та протидії воєнним транснаціональним організаціям в Україні.

На цю проблематику останнім часом звернули увагу й представники вищих органів державної влади, що привело до прийняття в Україні спеціального нормативно-правового акту про проведення «ревізії» перекладу міжнародно-правових джерел, які стали відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України частиною національного законодавства та є обов'язковими для виконання на її території [174].

Виходячи з цього, слід до одного з основних шляхів удосконалення правового механізму запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям в Україні віднести також і діяльність, що стосується правильного перекладу змісту міжнародно-правових актів на державну мову.

2. Неналежний рівень взаємодії нашої країни з міжнародно визнаними організаціями (ООН, у першу чергу) з питань, що мають пряме відношення до визначеної у цій роботі проблематики.

Її суть полягає у тому, що будучи діючим учасником відповідних міжнародних утворень, рішення яких є обов'язковими для всіх їх членів, Україна не в повній мірі використовує їх можливості, що стосуються запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій не тільки на території нашої держави, а й у світі.

Показовим у цьому сенсі є факт допуску до участі у Параолімпійських

іграх, які відбувались у 2026 році в Італії, колишніх військовослужбовців РФ та представників ПВК «Вагнера» та інших тому подібних злочинних організацій, які брали участь у воєнних діях проти України впродовж 2014-2025 рр. та стали у зв'язку з цим інвалідами різних ступенів тяжкості [175].

Крім цього, звертає у зв'язку з цим на себе увагу бездіяльність як української влади, так і зарубіжних партнерів, яка пов'язана з безперешкодним пересуванням по світу зазначених вище суб'єктів вчинення воєнних злочинів [176], а також пасивність щодо їх арешту, екстрадиції і видачі МКС та іншим судовим інстанціям [177].

Все це, без сумніву, також впливає на ефективність запобігання і протидії протиправній діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, а тому потребує якісної видозміни політичного, дипломатичного та нормативно-правового супроводу даного вектору державної (кримінологічної) політики України.

Виходячи з цього, цей напрям має також бути віднесений до основних шляхів вирішення проблем, які стосуються змісту даної дисертації.

3. Відсутність на сьогодні в Україні кримінальної відповідальності за створення, керівництво та участь у зазначених злочинних формуваннях (за тією науковою конструкцією, що запропонована у цій дисертації у виді ст. 438-1 КК), а також наявні в положення в ст. 58 Конституції України про зворотну дію законів у часі [178], унеможлиблює притягнення до кримінальної відповідальності всіх причетних до вчинення воєнних злочинів в нашій державі впродовж 2014-2026 рр., а також не дозволяє належним чином заблокувати, нейтралізувати, усунути тощо детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють виникненню, розвитку і функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій у світі.

Враховуючи зазначене, до основних шляхів запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям слід віднести законодавче закріплення у чинному КК України кримінальної відповідальності за створення, керівництво і участь у таких протиправних об'єднаннях (додаток А).

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ч. 5 ст. 49 КК України про те, що давність не застосовується у разі вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку у випадках, визначених у законі.

Важливими у зв'язку з цим є рішення національних судів з означених питань [179].

Як приклад можна назвати узагальнення судової практики, здійснене Богуславським районним судом в Київській області у 2013 році, у якій було проаналізовано: а) практику забезпечення судом реалізації в судовому порядку ст. 58 Конституції України (зворотна дії закону в часі), ст. 5 та частини 1-3 ст. 74 КК України; б) практику звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування через закінчення строків давності (ст. 49 КК України) [179].

Проте, у контексті досліджуваної у цій роботі проблематики, більш предметно з цього приводу висловився Верховний Суд [180].

Зокрема, у постанові від 30.11.2022 у справі № 734/3220/17 Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду констатував, що Передбачений законом (ст. 49 КК) інститут звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності не пов'язує таке звільнення з визнанням ними своєї винуватості у вчиненні злочину [181].

У такому ж сенсі сформульована позиція Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 травня 2013 року у справі № 5-3кс13 (рішення про зворотну дію у часі ч. 3 ст. 28 КК 2001 року щодо пункту «і» статті 93 КК 1960 року), у якій зазначено, що Законодавче визначення поняття співучасті у Кримінальному кодексі України 2001 року зумовлює насамперед застосування принципу зворотної дії закону у часі». Саме в такому значенні має розумітися дія закону про кримінальну відповідальність, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи. Однак ця норма в аспекті положень пункту 1 частини першої статті 40012 КПК не може розцінюватись нарівні з нормою, яка

втратила чинність, як одна й та сама норма закону про кримінальну відповідальність, що застосована неоднаково [180, с. 48-51].

Важливою, у зв'язку з аналізом кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів, що стосуються протиправної діяльності різноманітний організованих злочинних об'єктів, є й постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 3 жовтня 2013 року у справі № 5-33кс13 (рішення про помилковий висновок суду стосовно того, що закон, яким внесені зміни до ст. 364-1 КК, не має зворотної дії у часі), у якій зроблено висновок про те, що ст. 364-1 КК законодавець визначив відповідальність спеціального суб'єкта – службової особи юридичної особи приватного права, яка, порівняно з відповідальністю, передбаченою частиною другою ст. 364 КК (в ред. Закону від 15 квітня 2008 року), за якою засуджено винуватого, є більш м'якою, отже – поліпшує становище засудженої особи. Враховуючи зазначене, відповідно до положень статті 5 КК, з 1 липня 2011 року в аналогічних справах має застосовуватися новий закон про кримінальну відповідальність, тобто ст. 364-1 КК [180, с. 52-55].

4. Низький рівень оперативно-розшукової діяльності суб'єктів, які визначені в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [182], та суб'єктів, що займаються контррозвідувальною діяльністю [183] і розвідкою [184], що, у свою чергу, також знижує рівень запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Мова у даному випадку йде про те, що відповідні правоохоронні органи України безпідставно ігнорують позитивний зарубіжний досвід щодо встановлення місця перебування організаторів, керівників та учасників вказаних вище протиправних формувань, їх затримання, передачі до суду або фізичної ліквідації. Так, зокрема, Ізраїльськими спецслужбами були ліквідовані лідери «Хамас» [185], а американські – лідерів «Аль-Каїди» [186], а у 2026 році – військово керівництво і духовного лідера Ірану [187].

Показовою у цьому сенсі можна назвати і спецоперацію США щодо затримання у січні 2026 року Президента Венесуели Ніколаса Мадуро за

підозрою у керівництві міжнародними наркокартелями [188].

Без сумніву, аналогічні спецоперації в умовах воєнного стану були проведені й Україною, у тому числі фізична ліквідація одного з ватажків злочинної організації «ДНР» Моротоли [189], високопоставлених чиновників збройних сил рф, які брали безпосередню участь у вчиненні воєнних злочинів на території України в ході збройної агресії проти нашої держави у 2014-2025 рр. [190], так звана спецоперація «Павутина» [191] та ін.

Поряд з цим, варто з даного приводу зауважити, про такі прорахунки і недоліки, які були допущені у ході реалізації відповідних заходів ОРД, контррозвідки та розвідки при проведенні українськими спецслужбами зазначених та інших операцій, а саме:

а) публічне визнання керівниками правоохоронних органів своєї причетності до таких резонансних подій, що не тільки підвищило рівень порушення конфіденційності, але й створило потенційні загрози у зв'язку з цим для тих осіб, у тому числі, які проживають у рф та тимчасово окупованих територіях України, та надавали на добровільних засадах і приймали участь у проведенні цих операцій на негласній основі (так звані агенти, викривачі, активісти, т.ін.) (в народі це називається «дешевим популізмом»).

Натомість за кордоном такі заходи мають гриф «цілком таємно» і розголошенню не підлягають, а оприлюднюються через вітчизняні або зарубіжні засоби масової інформації, зберігаючи таким чином втаємничення такої діяльності, а також забезпечуючи правовий статус і недоторканість негласних сил і засобів, які використовувались у ході реалізації спеціальних операцій.

Отже, до основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, слід віднести забезпечення таємності проведення спеціальних операцій з цього приводу та сил і засобів, які при цьому були використані;

б) низький рівень взаємодії правоохоронних органів України з

відповідними підрозділами Інтерполу [192] та Європолу [193], а також суб'єктами реалізації міждержавних угод з питань, що є предметом давньої дисертації [194].

При цьому, враховуючи, що даному питанню присвячений спеціальний підрозділ зазначеної дисертації, варто із зазначеного приводу зауважити, що сутність вказаної проблеми полягає у так званій «застарілості» існуючих правових норм та інститутів, а також правових позицій тих держав, які є сторонами міжнародно-правових угод.

Так, на сьогодні досить примітивною та малоефективною у цьому сенсі є співпраця України та Угорщини [195].

Враховуючи зазначене, до основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, варто віднести і питання взаємодії нашої держави з означеної проблематики з іншими країнами світу.

5. Неналежне використання Україною потенційних і реальних можливостей дипломатичних служб нашої держави за кордоном [196].

Сутність даної проблеми полягає в тому, що всупереч чинному законодавству та сьогоденним реаліям, які пов'язані з відбиттям відкритої воєнної агресії РФ проти України в період 2022-2026 рр., дипломатами призначаються особи, які не мають ні професійних, ні практичних, ні інших необхідних властивостей, у тому числі і з питань забезпечення розвідувальної діяльності за кордоном, які можна було б використати для запобігання і протидії діяльності на території України воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Мало того, у дипломатичний корпус за кордоном призначаються особи не за фаховим рівнем готовності, а наближені до політичної сили, яка має більшість у Парламенті та формує у зв'язку з цим засади державної політики України у всіх сферах суспільної діяльності. Як наслідок, нашу державу переслідують не тільки міжнародні скандали [197], але й стратегічні

прорахунки з питань, що складають предмет даної дисертації.

З огляду на це, зазначену проблематику також слід віднести до основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності.

б. Неналежний контроль громадянського суспільства за станом запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, що обумовлений тими правообмеженнями, що встановлені в умовах воєнного стану на підставі ч. 2 ст. 64 Конституції України та інших законодавчих актів.

Зокрема, в ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у такій ситуації вводяться наступні обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану [198], які мають пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики, а саме:

а) в період дії воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу, та пред'являти їх за вимогою уповноваженого представника районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або поліцейського, а також представника Державної прикордонної служби України у прикордонній смузі, контрольованому прикордонному районі та на пунктах пропуску через державний кордон України [198];

б) вчинення консульських дій у закордонних дипломатичних установах України в умовах воєнного стану за заявами громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які не оновили персональні дані у строки, визначені цим Законом, здійснюється за умови одночасного їх оновлення [198];

в) в умовах воєнного стану оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон розміщеним за межами України відокремленим підрозділом (філією, представництвом) державного підприємства, що належить до сфери управління Державної міграційної служби України, громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років

здійснюється за умови наявності у вказаних осіб військово-облікових документів.

Дійсність військово-облікових документів перевіряється працівником відокремленого підрозділу (філії, представництва) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [198].

Як показує практика, саме зазначені відомості про особу все частіше стають предметом шпигунства (ст. 114 КК України) та корупційних злочинів за участю службових осіб дипломатичної служби та працівників Державної прикордонної служби України, які забезпечують правовий режим воєнного стану та зловживають у зв'язку з цим своїми повноваженнями.

Наочним прикладом такої протиправної діяльності можна назвати «злив» інформації щодо тих громадян рф, які надавали відповідну допомогу Україні у відбитті відкритої воєнної агресії рф та загинули від рук російських спецслужб [199].

Таким чином, і даний напрямок слід віднести до основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності.

7. Високий рівень та залишок шпигунських мереж рф в правоохоронних та інших державних органах України, які були започатковані у часи так званого СРСР та в перші роки незалежності нашої держави і функціонують у сьогоденні.

Як приклад можна назвати:

а) розмінування Чонгару напередодні повномасштабного вторгнення рф в Україну [200];

б) арешт перекладача Прем'єр-міністра України у 2017 році, який виконував функції шпигуна рф [201];

в) шпигунську діяльність на користь рф одного із заступників голови СБУ у 2022 [202];

г) політичний скандал з колишнім очільником СБУ Бакановим [203];

д) нелегальна практика множинного громадянства України, яка дозволяла і дозволяє на сьогодні РФ розширювати свою агентурну мережу в нашій державі, особливо в умовах воєнного стану в Україні [204], яка у січні 2026 року знайшла своє відображення у відповідному законодавчому акті нашої держави [205].

Причинно-наслідковим прикладом такої діяльності, яка у тому числі створила належні умови для уникнення кримінальної відповідальності організаторам, керівникам і учасникам ПВК «Вагнера» у 2020 році [206], можна назвати сьогоденний скандал з так званим «Міндічгейтом», активними учасниками якого є куратори російських спецслужб та керівники СБУ у часи Януковича.

Отже, і зазначені вище та інші прорахунки у діяльності правоохоронних органів України можна віднести до тих основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, та потребують усунення у сьогоденні у контексті удосконалення правового механізму з означених питань.

8. Неналежне фінансування з бюджету України відповідних потреб Збройних Сил та інших формувань нашої держави, включаючи її розвідувальні органи, яке в умовах воєнного стану набуло катастрофічних тенденцій, що у зв'язку з цим вкрай негативно впливає на ефективність у тому числі діяльності, що пов'язана із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним злочинним організаціям.

Так, тільки у 2024 році у бюджеті на вказані цілі забракло 500 млрд грн [208], а у 2025 – 300 млрд грн [209].

З огляду на це, і зазначену проблематику потрібно вирішувати в межах тих основних шляхів і засобів, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності.

На необхідності удосконалення правового механізму з даної

проблематики акцентували увагу у своїх відповідях й ті особи, які на добровільних засадах прийняли участь в анонімному опитуванні та на визначене у анкеті запитання «Чи ефективними у сьогоднішній є ті шляхи і засоби, що здійснюються в Україні в контексті протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності?», повідомили наступне:

1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:

- вибрали в анкеті відмітку «так» 106 з 617 цих респондентів, або 17 % у загальній їх кількості;

- «ні» - 404 респонденти (65%);

- «частково» - 107 респондентів (17%);

2) особи з числа працівників правоохоронних органів:

- «так» - 278 з 617 зазначених респондентів (45% у їх структурі);

- «ні» - 0 осіб;

- «частково» - 339 респондентів (55%);

3) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 217 з 617 вказаних респондентів, або 39% у їх загальній кількості;

- «ні» - 37 респондентів (6%);

- «частково» - 339 респондентів (55%) (додатки В-D).

Таким чином, підводячи підсумки з даного питання дослідження можна зробити наступні висновки.

По-перше, можна констатувати, що визнання на нормативно-правовому рівні в Україні воєнних транснаціональних угруповань, які приймають участь у війні проти нашої держави на стороні РФ, є невідкладним, актуальним та прикладним завданням сьогоднішнього дня для всіх органів державної влади, суб'єктів законодавчої ініціативи та нормотворчої діяльності, громадськості та суспільства в цілому, враховуючи, що дана проблематика є однією із складових детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності та форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

По-друге, на формування, розвиток і функціонування причинно-

наслідкового механізму вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями суттєвим чином впливають неузгодженості між нормами матеріального права та процесуального і процедурного, що пов'язано з одночасним вживанням у них таких термінів, як «запобігання» і «протидія».

У зв'язку з цим доведено пріоритетність першого, враховуючи, що у чинному КК України одним із його завдань та метою покарання є запобігання кримінальним правопорушенням.

Виходячи з цього, нагальним завданням сьогодення слід визнати діяльність щодо гармонізації термінології, яка вживається у нормативно-правових актах, у тому числі міжнародно-правового характеру, що стосуються запобігання і протидії вчиненню злочинів зазначеними вище протиправними об'єднаннями.

По-третє, на рівень запобіжної діяльності з означених питань мають негативний вплив і системні недоліки, що пов'язані зі змістом правового механізму, а саме – це:

а) подекуди неправильний і неточний переклад тих норм міжнародного права, які регулюють зазначену сферу суспільних відносин, що, у свою чергу, спотворює їх змістовну спрямованість та викривляє у зв'язку з цим сутність національних підходів щодо вирішення завдань, спрямованих на нейтралізацію, блокування усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють воєнній транснаціональній організованій злочинності;

б) низький рівень взаємодії України з ООН, Інтерполом та Європолом, а також іншими міжнародно визнаними організаціями з питань, що стосуються безперешкодного пересування по світу осіб, які причетні до діяльності зазначених протиправних формувань, а також допуск їх до відповідних міжнародних заходів (конференцій, аудієнцій, спортивних змагань тощо), дозволяє цим суб'єктам злочинів уникати кримінальної відповідальності як в Україні, так і за кордоном;

в) прорахунки змістовно-суттєвого характеру, що пов'язані з

призначенням дипломатів та інших представників України за кордоном не за фаховим принципом, а за квотою політичної сили, яка є домінуючою у Парламенті, що, у кінцевому підсумку, не тільки знижує ефективність діяльності дипломатичної служби, але й виступає однією з детермінант, яка спричинює і обумовлює діяльність в нашій державі воєнних транснаціональних злочинних організацій.

По-четверте, системне порушення керівниками спецслужб та інших правоохоронних органів України чинного законодавства з питань забезпечення державної таємниці [210], доступу до публічної інформації [211] та запобігання корупції [120], що підвищує рівень потенційних і реальних загроз для тих негласних сил і засобів, які задіяні у запобіганні та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, у виді їх розсекречення та фізичного знищення.

По-п'яте, високий рівень впливу на зазначену в цій роботі діяльність російських служб та їх агентури, яка у тому числі нелегально працює в центральних органах державної влади України, знижуючи таким чином ефективність запобігання і протидії зазначеним протиправним об'єднанням, що у зв'язку з цим обумовлює необхідність посилення розвідувальної та контррозвідувальної діяльності з цих питань відповідних національних правоохоронних органів.

По-шосте, у таких умовах невідкладним та об'єктивно обумовленим є доповнення чинного КК України ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» та включення до неї кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу даного кримінального правопорушення, а також доповнення ст. 28 цього Кодексу ч. 5, яка б передбачала даний вид співучасті у вчиненні злочину.

3.2. Роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності

Як встановлено в ході даного дослідження [124] та показують результати аналізу інших наукових джерел, серед детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють воєнній транснаціональній організованій злочинності, особливе місце займають сьогоденні події в Україні, що пов'язані з відкритою воєнною агресією РФ проти України, яка розпочалась у лютому 2022 року та триває до нині, проявляючи таким чином одну досить актуальну проблему, яка зачіпає охороняємі об'єкти як національного законодавства, так і міжнародного права, а саме – участь у військових діях на території нашої держави на боці країни-агресора різноманітних протиправних об'єднань воєнного характеру, у тому числі приватних воєнних компаній, організацій, груп, формувань тощо [1].

Сутність зазначеної проблематики полягає у тому, що на міжнародному рівні існує низка правових прогалин і колізій, які використовуються державами-агресорами, зокрема РФ, для надання права на створення, керування та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, у зв'язку з чим останні не підпадають під міжнародно-правові санкції та породжують таким чином відповідні норми прецедентного права для функціонування цих протиправних об'єднань, які посягають не тільки на об'єкти правової охорони, що стосуються миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України), але й на інші охороняємі права, законні інтереси та свободи людини і громадянина (розділ II Конституції України) [212].

Враховуючи зазначене та інші юридично значущі явища і процеси, які мають місце в Україні в умовах воєнного стану, без сумніву, досить важливо на науковому рівні з'ясувати змістовно-сутнісні ознаки міжнародно-правових актів, які регулюють діяльність, спрямовану на запобігання і протидію воєнним транснаціональним злочинним організаціям, включаючи й приватні воєнні

компанії тощо.

Поряд з цим, варто з цього приводу зазначити, що, як це витікає зі змісту ст. 14 Закону України «Про міжнародно-правові договори України», тільки ті із таких договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, є частиною національного законодавства.

Більш того, відповідно до положень ч. 2 ст. 19 вказаного Закону, якщо міжнародно-правовими актами, які набрали чинності на території України, встановлюються інші правила, ніж ті, що передбачені національним законодавством, то застосовуються правила міжнародного права [213, с. 251-253].

Таким чином, якщо за основу взяти зазначені законодавчі підходи, то слід визнати, що у запобіганні та протидії створенню, розвитку та функціонуванню на території України воєнних транснаціональних злочинних організацій, наша держава має в повній мірі використовувати потенційні та реально існуючі у нормах міжнародного права можливості і ресурси, а також, як член відповідних міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, МКС, Червоний хрест, т. ін.), вчиняти дії різноманітного політичного, законодавчого, дипломатичного та іншого характеру, спрямовані на удосконалення міжнародно-правових засад діяльності, що мають пряме чи опосередковане відношення до змісту предмета даної дисертації.

Важливим у зв'язку з цим кроком має стати аналіз та типологізація міжнародно-правових актів на доктринальному рівні.

Зокрема, якщо узагальнити змістовні-сутнісні ознаки та спрямованість таких правових джерел, то їх можна класифікувати за критерієм правової визначеності на такі юридично значущі групи, у яких закріплені відповідні підходи, положення, рекомендації тощо, що відносяться до запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, а саме – це акти:

1. Загально-правового характеру (їх основу складають так звані основоположні принципи права [8, с. 123-127]): Загальна декларація прав людини [214]; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [215];

Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод [216]; ін.

У контексті предмета даного наукового дослідження, досить важливими є ті положення, що закріплені в преамбулі зазначеної Декларації, у якій мова йде про те, що зневажання і нехтування правами людини призводить до варварських актів (які характерні сьогодні як для збройних сил РФ, так і відповідних воєнних транснаціональних злочинних організацій, що задіяні на стороні цієї держави-агресора), які обурюють совість людства, а тому їх захист і охорона на підставі цього міжнародно-правового акту проголошено як високе прагнення людей [214].

Відповідні механізми реалізації цього положення закріплені й в у ст. 28 Загальної декларації прав людини, у якій йдеться про те, що людина має право на міжнародний порядок, при якому її права і свободи, що закріплені в цій Декларації, мають бути здійснені у повній мірі, що, без сумніву, досить важливо з огляду запобігання і протидії діяльності на території України воєнних транснаціональних організованих злочинних угруповань (типу: ПВК «Вагнер», «Русич», «Поток», т. ін.) [1].

Саме тому, як це впливає зі змісту ст. 3 Конституції України, забезпечення даного основоположного права людини стало одним із головних обов'язків нашої держави, у тому числі й на судовому рівні [217, с. 136-141].

Ще більш категорично, у сенсі предмета даного дослідження, сформульовано зміст ст. 30 даної Декларації, у якій зазначено, що жодна держава (як от, РФ) та група осіб (наприклад, воєнна транснаціональна злочинна організація типу «Вагнер») [218] не вправі займатись діяльністю, спрямованою на знищення, закріплених у даному юридичному акті, прав і свобод людини, у тому числі шляхом вчинення воєнних злочинів (ст. 438 КК України), екоциду (ст. 441 даного Кодексу), геноциду (ст. 442 цього ж Кодексу).

Поряд з цим, варто з даного приводу зазначити, що у більшій мірі, у зв'язку з відсутністю у вказаній Декларації належного та ефективного механізму реалізації її положень на практиці, закріплені в ній норми носять

декларативний характер і не спроможні, про що свідчать сьогоденні юридичні факти в Україні (наприклад, масове вбивство мирного населення у Бучі [219]), належним чином запобігати і протидіяти протиправній діяльності воєнним транснаціональним злочинним організаціям.

Як показали результати аналізу змісту Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, аналогічні правові прогалини характерні і для цього міжнародно-правового джерела, не дивлячись навіть на те, що в його преамбулі закріплено положення про те, що відповідно до принципів, проголошених Статутом ООН, визнання гідності, властивої всім громадянам у світі, та рівності їх невід'ємних прав, є основою свободи, справедливості і загального миру [215].

Звертає у зв'язку з цим на себе увагу ст. 1 даного Пакту, у якій, зокрема, зазначено, що всі народи мають право на самовизначення, зміст якого полягає у тому, на підставі цього права вони безперешкодно від зовнішніх і внутрішніх впливів встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток, що у сьогоденні (впродовж 2014-2025 рр.) публічно на всіх рівнях та у міжнародних інституціях (наприклад, у Раді безпеки ООН) заперечує рф щодо України [220], даючи таким чином своєрідний «карт-бланш» [221] для вчинення воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень з боку воєнних транснаціональних злочинних організацій, які приймають участь в агресії не тільки на території нашої держави, але й інших країн світу (Сирія, Малі, Південна Африка, т.ін.) [222].

У контексті тих перемовин, що ведуться Україною з рф при участі США, вкрай важливими є положення ч. 2 ст. зазначеного Пакту, у якій зазначено, що кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується організувати реалізацію необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які виявляться необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті [215].

Мова у даному випадку йде про те, що рф, зловживаючи своїми

відносинами зі США, наполягає на передачі територій Донбасу під свою оруду та адміністративне управління, яке мають здійснювати воєнні транснаціональні злочинні утворення, типу «ЛНР» і «ДНР» [223].

Такий підхід не тільки суперечить нормам Конституції України, що стосується державного суверенітету і незалежності нашої країни, а також грубо порушує її територіальну цілісність (ст. ст. 1, 2, 18, ін.), але й не дозволяє у зв'язку з цим підвищити рівень ефективності запобігання і протидії зазначеним вище та іншим воєнним транснаціональним злочинним організаціям.

При цьому, знову ж таки, відсутність у вказаному міжнародному нормативно-правовому акті реального механізму забезпечення громадянських і політичних прав розширює межі детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють протиправній діяльності вказаних злочинних утворень як в Україні, так і поза її межами.

Не позбавлена правових прогалин з означеної проблематики й Європейська конвенція з прав людини [216].

Зокрема, у ній відсутні норми, які б стосувалися права не тільки фізичних, але й юридичних осіб до ЄСПЛ, у випадках порушення прав, законних інтересів і свобод одним із членів Ради Європи проти іншого її члена, на звернення до зазначеного Суду за їх відновленням, хоча у преамбулі даної Конвенції та у ст. 1 закріплено положення про те, що Високі Договірні Сторони, відповідно до принципу субсидіарності, несуть основну юридичну відповідальність за захист прав і свобод, визначених цією Конвенцією, і що при цьому вони наділені обов'язком, який пов'язаний з діяльністю ЄСПЛ, що створений при Раді Європи, а також гарантують при цьому кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, забезпечення тих прав і свобод, що визначені у цій Конвенції [216].

З огляду на це, необхідною правовою умовою, яка б стосувалася механізму реалізації вказаних прав у міждержавних відносинах (включаючи в умовах воєнного стану), стало б закріплення у зазначеному міжнародно-правовому акті положення про те, що у випадку порушення положень даної

Конвенції одним із членів Ради Європи така країна може бути виключена з її складу та піддана юридичним, економічним, фінансовим, матеріально-технічним та іншим санкціям (це, зокрема, можна було б зробити шляхом доповнення Конвенції ст. 18-1 «Відповідальність Високих Договірних Сторін за свавільне порушення прав людини в умовах війни», а також видозміни у такому ж контексті відповідних норм розділу III цього міжнародно-правового джерела).

Отже, виходячи з проведеного аналізу змісту міжнародно-правових актів загального характеру, що стосуються запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, слід визнати, що у них відсутні ефективні правові механізми, які були б спрямовані на їх ефективне застосування на практиці та забезпечення і гарантування притягнення винних осіб, які вчиняють воєнні злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, у зв'язку з чим вкрай складно на національному рівні здійснювати системні заходи, спрямовані на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, керівництву і участі у вказаних протиправних об'єднаннях.

2. Спеціального характеру, тобто ті, що пов'язані із запобіганням і протидією функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій (Європейська конвенція від 08.11.1990 «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» [224]; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності («Палермська Конвенція» від 15.11.2000 [225]; Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01) від 01.01.2000 [226]; ін.) [227, с. 227-248].

Зокрема, у п. 2 ст. 3 так званої «Палермської Конвенції» з цього приводу зазначено, що кримінальне правопорушення носить транснаціональний характер, якщо:

- а) такий злочин було вчинено у двох і більше державах;
- б) вказане суспільно небезпечне діяння вчинене в одній державі, але його

готування, планування, керівництво тощо здійснювалось в іншій державі;

в) зазначена протиправна поведінка реалізовувалась учасниками організованої злочинної групи в одній державі, а в подальшому - у більш ніж одній державі;

г) така злочинна діяльність здійснюється в одній державі, але її суспільно небезпечні наслідки мають місце в іншій державі [225].

Саме такі юридично значущі ознаки є, як свідчить практика [1], характерними для діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій на території України, а тому мають стати об'єктивними критеріями при кваліфікації вчинених ними кримінальних правопорушень та при реалізації розроблених у цій роботі науково-обґрунтованих пропозицій щодо закріплення у чинному КК України спеціального складу злочину «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній».

Та, попри все, навіть закріплення у ст. 1 мету даної Конвенції (запобігання транснаціональній організованій злочинності) не позбавило вказаний міжнародно-правовий акт тих правових прогалін, мова про які велась вище при характеристиці загальних таких джерел.

До таких можна віднести наступні із них:

а) відсутність у Конвенції спеціального правового інституту (розділу, глави, параграфу тощо), який би стосувався юридичної відповідальності держави-члена за сприяння та легалізацію на своїй території тих чи інших, включаючи воєнних транснаціональних, злочинних організацій.

Саме таку протиправну позицію на сьогодні займає рф, яка не тільки на офіційному рівні визнає зазначені злочинні формування («ПВК Туран», ПВК «Вагнера», «Русіч», «Ахмат», т. ін.), надаючи їм статус юридичної особи та використовуючи при цьому у всіх воєнних конфліктах, які мають місце у світі [228], на чому акцентують увагу і зарубіжні дослідники [229].

Виходячи з цього, слід визнати, що усунення зазначених та інших правових прогалін, які мають місце у Конвенції, є нагальним завданням сьогодення для суб'єктів міжнародного права, включаючи Україну, яка у

теперішній ситуації з РФ має вживати всі можливі заходи, спрямовані на запобігання і протидію воєнним транснаціональним злочинним організаціям.

Як показали результати вивчення змісту Європейської конвенції «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом», у ній є також низка неврегульованих питань, які можна віднести до детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, розвитку і функціонуванню у межах інших країн світу вказаних вище протиправних об'єднань [224].

Зокрема, заявивши в преамбулі цієї Конвенції, що її метою є досягнення більшого єднання між державами-членами, які її ратифікували, підписали, ухвалили тощо [147], а завданням - проведення спільної кримінальної політики, спрямованої на захист суспільства, в умовах сьогодення, що пов'язані з війнами у світі, включаючи Україну, не створили належних механізмів, спрямованих на ефективну запобігання та протидію воєнним транснаціональним злочинним угрупованням.

Такий висновок ґрунтується й на аналізі інших норм, що стосуються досліджуваної у цій роботі проблематиці, а саме:

а) на сьогодні не створений ефективний правовий механізм, спрямований на використання «заморожених» активів РФ, в основі яких лежать прибутки та інші доходи, отримані злочинним шляхом у тому числі від протиправної діяльності офіційно існуючих на її території воєнних транснаціональних злочинних організацій, для відшкодування завданої шкоди та інших збитків Україні, які стали наслідком збройної агресії Росії впродовж 2014-2025 рр. [230];

б) відсутність у ст. 6 зазначеної Конвенції положення про те, що до злочинів, пов'язаних з відмиванням доходів, слід віднести й ті кошти, що отримані у результаті воєнного вторгнення держави-агресора на територію іншої суверенної країни або від участі у ньому воєнних транснаціональних злочинних організацій;

в) правові прогалини, що стосуються заборони укладення міжнародно-

правових угод між державами в умовах воєнного стану в одній із них, які пов'язані з придбанням природних ресурсів (землі, надр, водних джерел тощо) у воюючої (потерпілої від агресії) сторони [231].

Принагідно варто у зв'язку з цим зауважити, що така ж правова прогалина має місце і в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [198];

г) відсутність заборони у даній Конвенції щодо варварського використання державою-агресором природних ресурсів на окупованих або контрольованих нею територіях (наприклад, незаконний вивіз рф українського зерна за кордон [232];

д) правова неврегульованість, що стосується конфіскації активів, доходів і коштів, які отримуються воєнними транснаціональними злочинними організаціями у ході проведення незаконних операцій, пов'язаних з уникненням санкцій, які встановлюються відповідними державами та міжнародними організаціями щодо рф (зокрема, супровід підсанкційних нафтових танкерів відповідними підрозділами [233]);

е) такі ж прогалини, які пов'язані з участю зазначених протиправних об'єднань у підтримці курсу російського рубля (наприклад, шляхом отримання контролю ПВК «Вагнера» над видобутком золота в окремих країнах африканського континенту [234]).

Таким чином, варто констатувати, що зазначені та інші правові прогалини, які характерні для змісту зазначеної Конвенції, не тільки знижують ефективність регулювання вказаної галузі міжнародно-правових відносин, але й розширюють негативний вплив на них детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють протиправній діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, у тому числі шляхом використання незаконно здобутих коштів і доходів.

Не вирішені ці та інші тому подібні проблеми й у Стратегії Європейського Союзу на початок нового тисячоліття «Запобігання та контроль організованої злочинності», в якій не тільки відображені правові прогалини,

мова про які велась вище в ході аналізу тих спеціальних міжнародно-правових актів, які регулюють питання щодо запобігання і протидії вказаному виду протиправної діяльності [226], але й ті із них, що характерні для діяльності ЄС та окремо взятих його країн.

Без сумніву, що більшість із них обумовлені застарілістю деяких норм і положень даної Стратегії, враховуючи, що вона була прийнята ще у 2000 році та не враховує у зв'язку з цим тих правових та інших реалій, які склались у Європі та у світі в цілому на тлі активізації агресивних дій певних держав світу (рф, Ірану, Північної Кореї, т. ін.) [235], а також збільшення у зв'язку з цим різноманітних організованих злочинних формувань, у тому числі воєнного спрямування [236, с. 170-177]. І, це при тому, що у цій Стратегії зроблено досить оптимістичний висновок, у якому констатовано, що за короткий період існування Плану дій було досягнуто значних успіхів у розвитку та запровадженні заходів, спрямованих на запобігання та контроль організованої злочинності в Європейському Союзі та у Державах-членах.

Натомість, отримані в ході даного наукового дослідження результати свідчать дещо про інше, а саме:

а) в Стратегії, зокрема в частині II «Політико-керівні принципи та детальні рекомендації», жодним словом не обумовлено, яким чином реагувати на дії держав-членів ЄС, які співпрацюють з державами-агресорами в різних формах (наприклад, встановлення довірливих та союзницьких відносин Угорщини і Словаччини з рф [237]), а також як долати вето цих країн при прийнятті рішень, у тому числі з питань, що стосуються заборон та санкцій відносно як держави-агресора, так і її воєнних транснаціональних злочинних організацій;

б) в Стратегії на сьогодні відсутні положення, що стосуються співпраці та взаємодії відповідних правоохоронних органів як країн ЄС, так і, зокрема, інших держав Європейського континенту, з питань, які пов'язані із запобіганням та протидією протиправній діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Навряд чи можна назвати у зв'язку з цим «дружніми» щодо України й дії інших членів ЄС, які блокують перевезення нашою країною товарів та створюють інші перешкоди для економічного розвитку нашої держави в умовах воєнного стану [238], розширюючи таким чином базу для розвідувальної та контррозвідувальної діяльності РФ на їх територіях та в цілому в Європейському співтоваристві [239], а також потенційні можливості для воєнних транснаціональних злочинних організацій щодо вербування нових їх членів [240];

в) розмитість та малозмістовність визначених у даній Стратегії політико-керівних принципів, які не враховують динаміку розвитку соціально-правових явищ і процесів, що пов'язані з сучасними технологіями щодо створення воєнних транснаціональних організацій та протидії таким діям на території ЄС та країн-учасниць.

Мова у даному випадку йде про те, що з часу прийняття зазначеного міжнародно-правового акту Європу потрясла низка терористичних актів, вчинених членами зазначених вище протиправних об'єднань, які на легальних засадах проживали на території ЄС [241], що виступає додатковим аргументом, який свідчить про недосконалість правового механізму запобігання і протидії таким видам організованої злочинності у світі;

г) не дивлячись на те, що у вказаній Стратегії (зокрема в главі 2.4.) закріплене положення про необхідність постійного вдосконалення законодавства з питань запобігання та протидії організованій злочинності, на сьогоднішній час, з урахуванням воєнних подій в Україні, Ірані, Афганістані та інших країнах світу, у цьому нормативно-правовому акті немає спеціального інституту, який би враховував сучасні виклики і загрози для ЄС, що детермінуються у тому числі протиправними діями воєнних транснаціональних злочинних організацій [242].

Отже, і спеціальні міжнародно-правові акти, які регулюють сферу запобігання та протидії зазначеним вище протиправним об'єднанням, хоча і створили відповідну прикладну базу з питань, що пов'язані з діяльністю

організованих злочинних формувань, проте у силу наявних правових прогалин, які стосуються існуючих на сьогодні воєнних загроз, не можуть належним чином впливати на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють створенню, керівництву та участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях [243].

Виходячи з цього, важливим кроком у цьому напрямі могли б стати зусилля ЄС щодо створення спеціальної Стратегії, яка б мала пряме відношення до запобігання та протидії протиправній діяльності зазначеним злочинним об'єднанням, а також активізація у зв'язку з цим діяльності відповідних підрозділів Інтерполу та Європолу на Європейському континенті.

3. Конкретного характеру, тобто такі міжнародно-правові акти, які регулюють сферу запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій (Римський статут [130]; Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 [244]; Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства і воєнних злочинів від 25.01.1974 [245]; Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 04.02.1985 [246]; ін.) [227, с. 227-248].

Зокрема, у ст. 16 Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців у зв'язку з цим зазначено, що вказаний міжнародно-правовий акт застосовується з метою забезпечення реалізації тих норм, які стосуються міжнародної відповідальності держав, а також створення належних гарантій для права захисту від збройного конфлікту та міжнародного права, включаючи положення, які мають пряме відношення до запобігання і протидії вказаним вище протиправним об'єднанням [246].

Важливим у цій Конвенції є і такий висновок, а саме: найманці вербуються, фінансуються і навчаються, а також використовуються для здійснення діяльності, пов'язаної з порушенням таких принципів міжнародного права, як державна незалежність, рівність, територіальна цілісність і

недоторканість кордонів та самовизначення народів [246].

Разом з тим, як і в попередніх групах міжнародно-правових актів з означеної проблематики, зазначена Конвенція має ряд недоліків, правових прогалин і колізій, які знижують рівень ефективності діяльності, спрямованої на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють створенню, керуванню та участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях [247, с. 78-80].

Виходячи з отриманих результатів даного дослідження, до таких можна віднести наступні:

а) до співучасників злочинів, які вчиняються найманцями, як це витікає зі змісту п. б ст. 4 вказаної Конвенції, не відносяться юридичні особи, які займалися їх вербуванням, навчанням, фінансуванням тощо, у тому числі держави-агресори (у даному випадку мова йде про воєнні транснаціональні злочинні організації (ПВК «Вагнера», «Іділ», «Хамас», т. ін.), що не дає можливість на практиці вводити комплекс заходів заборонного і санкційного характеру щодо таких протиправних об'єднань. При цьому слід зазначити, що притягнення до кримінальної відповідальності як співучасників протиправної діяльності тільки представників зазначених злочинних угруповань, дає можливість уникати їм цим юридичним особам, що, знову ж таки, не дозволяє належним чином реагувати на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють такій формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

Принагідно варто у зв'язку з цим мати на увазі, що у нормах міжнародного права та чинному КК України (XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб») передбачена кримінальна відповідальність таких суб'єктів суспільних відносин, що можна було б використати при удосконаленні зазначеної Конвенції та даного Кодексу (зокрема, й шляхом включення до КК запропонованої у цій роботі ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній», що дало б можливість зв'язати на правовому рівні ці два суспільно небезпечні явища – найманство та участь у вказаному

протиправному об'єднанні).

Такі ж заходи за логікою речей та практикою воєнних дій, які ведуться на території України впродовж 2014-2025 рр., мають застосовуватись і до держави-агресора, чого, на жаль, у вказаній Конвенції не передбачено;

б) у цій Конвенції відсутні положення, які б забороняли визнавати найманством у національних законодавствах добровільну участь іноземних громадян у воєнізованих формуваннях, які захищають інтереси будь-якої країни від держави-агресора.

Зокрема, показовою у цьому сенсі є «розправа» державної влади Грузії над такою категорією її громадян, шляхом прирівнення їх діяльності до найманства [248].

Ще більш цинічно з цього приводу веде себе рф, яка наймає спеціальних «кілерів» для вбивства добровольців з числа її громадян, що воюють на боці України [249];

в) Конвенція також не передбачає жорстких санкцій та інших кримінально-правових репресій, які мають застосовуватися до держав-учасниць за невидачу МКС та правоохоронним органам інших країн найманців та інших категорій воєнних злочинців.

Як приклад можна назвати таку практику, яка склалась у Республіці Сербія, яка з 2022 року до сьогодні не видала Україні державного зрадника, причетного до діяльності спецслужб рф та до інших кримінальних правопорушень, що стосуються діяльності злочинних організацій [250];

г) у Конвенції (зокрема, в ст. 10) відсутні положення про те, що держава, на території якої перебуває встановлений її правоохоронними органами найманець, вживає всіх необхідних заходів щодо його особистої безпеки на час проведення розслідування національними суб'єктами кримінального провадження, та екстрадиції у країну, яка зробила запит щодо його видачі.

Як приклад назвати ситуацію по справі з МН17, у якій через злочинну бездіяльність правоохоронних органів України один із виконавців збиття літака системою «Бук» був переданий рф у ході обміну військовополонених [251];

д) інші правові прогалини, які мають місце у вказаній Конвенції та знижують у зв'язку з цим ефективність діяльності щодо запобігання та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям [252, с. 227-236].

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, у такому ж контексті визначені правові заборони щодо діяльності транснаціональних воєнних злочинних організацій й в інших міжнародно-правових актах, що, у свою чергу, створило належне юридичне підґрунтя для розробки у цій дисертації науково обґрунтованих пропозицій щодо закріплення в національному законодавстві окремих складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням, керуванням та участю у таких суспільно небезпечних об'єднаннях (ст. 438-1 КК України), а також доповнення ст. 28 цього ж Кодексу частиною п'ятою, у якій має бути визначена така форма співучасті, як «діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій) [253, с. 89-111].

Така позиція базується на положеннях ст. 17 Конституції України, у якій зазначено, що на території нашої держави забороняється функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом.

Важливим у зв'язку з цим є й такий юридично значущий факт, а саме: опитування затриманих військовополонених та учасників ПВК «Вагнер», «Русич», «Поток», ін. показало, що у їх складі були й громадяни України, які проживають на тимчасово окупованих РФ територіях (Автономної республіки Крим, Донецької, Луганської та інших частково захоплених населених пунктів нашої країни).

З огляду на це, важливо щоб зазначені суб'єкти злочинів понесли повну кримінальну відповідальність за вчинені в нашій державі всі кримінальні правопорушення (воєнні злочини (ст. 438); застосування зброї масового знищення (ст. 439); найманство (ст. 447); ін.), з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн з цього питання та положень міжнародно-правових актів, які стосуються механізму його вирішення.

Зазначені теоретико-методологічні підходи на національному рівні дозволять таким чином створити своєрідний прецедент, який може бути

покладений в основу процесу удосконалення міжнародно-правового механізму, що стосується визначеної у цій роботі проблематики дослідження.

Знову ж таки, логіка таких видозмін обумовлена як реаліями воєнного сьогодення, що склались у зв'язку з діяльністю на території України зазначених злочинних організованих формувань впродовж 2022-2025 рр., так і суспільно небезпечними наслідками участі приватних воєнних компаній тощо у військових конфліктах за кордоном (у Сирії, Ємені, Венесуелі, Судані, т. ін.). При цьому варто зазначити, що у разі, якщо не нейтралізувати, блокувати, усунути, т. ін. детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій на теренах інших держав та безкарному порушенню у зв'язку з цим прав, законних інтересів і свобод осіб, які проживають на територіях їх діяльності, то вказані протиправні об'єднання продовжуватимуть свою злочинну практику і надалі, а також загрожуватимуть національним інтересам цих країн.

У контексті вирішення проблем, пов'язаних із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним злочинним організаціям, особливу роль в умовах сьогодення мав би відіграти МКС [130], але на ефективність та результативність його діяльності в цілому впливають декілька об'єктивних обставин, а саме:

- а) блокування його роботи з боку США, у тому числі і шляхом видачі ордера на арешт голови цього Суду [254];
- б) невиконання низкою країн світу, в тому числі членів ЄС, рішення МКС про затримання і екстрадицію путіна [255];
- в) застарілість та неефективність деяких норм, що регулюють діяльність даного Суду.

Мова в першу чергу йде про те, що у Римському Статуті доволі розмитим є механізм забезпечення та реалізації рішень МКС, особливо в частині юридичної відповідальності держав-учасниць за ігнорування або повне їх невиконання.

Як приклад можна назвати поведінку керівництва Бразилії, яка навідріз

відмовляється виконувати рішення МКС про затримання та видачу путіна, погрожуючи при цьому виходом з членства у цьому Суді [256].

Аналогічну позицію з цього приводу займає й Угорщина [257], що не тільки суперечить загальним принципам і підходам ЄС, але й суперечить здоровому глузду, враховуючи руйнівні та інші суспільно-небезпечні наслідки, включаючи геноцид, екоцид та воєнні злочини, суб'єктом вчинення яких є РФ та воєнні транснаціональні злочинні організації.

Отже, якісна видозміна нормативно-правових і прикладних засад діяльності МКС є очевидною, що, без сумніву, дасть можливість значно підвищити рівень ефективності запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, у тому числі й шляхом ліквідації існуючих у сьогоденні правових та інших перешкод для кримінального переслідування і притягнення до даного виду юридичної відповідальності всіх винних осіб, які вчиняли воєнні злочини, включаючи організаторів, керівників та учасників вказаних протиправних міжнародних об'єднань.

Про необхідність удосконалення правового механізму з означеної тематики дослідження у ході анонімного опитування повідомили деякі групи респондентів, які на визначені в анкеті запитання «Чи відповідає вимогам міжнародно-правових актів національне законодавство з питань, що стосуються протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням?», дали наступні відповіді:

- 1) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:
 - вибрали в анкеті відмітку «так» - 93 з 617 цих респондентів, або 15% у їх загальній кількості;
 - «ні» - 306 респондентів (50%);
 - «частково» - 218 респондентів (35%);
- 2) особи з числа працівників правоохоронних органів:
 - «так» - 401 з 617 зазначених респондентів (65% у їх структурі);
 - «ні» - 0 осіб;
 - «частково» - 216 респондентів (35%);

3) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 62 з 617 зазначених респондентів, або 10% у їх загальній кількості;

- «ні» - 166 респондентів (27%);

- «частково» - 389 респондентів (63%) (додатки В-D)

Таким чином, виходячи з результатів проведеного аналізу, можна констатувати, що як у нормах міжнародного права, які носять загальний (основоположний характер) щодо охорони прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина та стосуються забезпечення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, так і в спеціально орієнтованих та змістовно спрямованих міжнародно-правових актах створені відповідні юридичні умови і гарантії, що дозволяють на національному рівні закріплювати у чинних КК спеціальні статті, які передбачали б кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях, а також здійснювати ефективні заходи, спрямовані на нейтралізацію, блокування, усунення тощо причин, умов і корелянт, які детермінують даний вид протиправної діяльності у співучасті.

Особливо актуальним це питання є для України, на території якої як у часи гібридної війни росії проти нашої країни (2014-2022 рр.), так і в період відкритої воєнної агресії цієї держави (2022-2025 рр.) у складі її збройних сил активно діють зазначені злочинні організації, які не тільки нехтують правилами ведення війни, вчиняють воєнні злочини, застосовують насильство щодо мирного населення на окупованих територіях тощо, але вчиняють й інші суспільно небезпечні діяння підвищеного рівня, спрямовані на повне знищення Української нації як такої (ст.ст. 441, 442, 442-2, ін. КК).

Виходячи з цього, слід визнати, що як на національному рівні, так і в нормах міжнародного права потрібно удосконалювати правові механізми запобігання та протидії на території будь-якої держави діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, навіть при тому, що вони створені та функціонують на законних підставах у тих чи інших державах-агресорах.

При цьому сучасні правові прогалини, що мають місце у міжнародно-правових актах з даної тематики наукового пошуку, мають бути ліквідовані й шляхом створення національних локальних норм, які стосуються цієї проблематики, що, у свою чергу, дасть можливість на практиці закріпити реальні та ефективні правові гарантії, спрямовані на забезпечення діалектичного взаємозв'язку між загальними (у даному випадку – норми міжнародного права) та особливими (нормами вітчизняного права) правовими явищами, предметом яких виступає злочинна діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій (приватних компаній, груп, формувань тощо).

3.3. Головні напрями підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням

У наукових джерелах під взаємодією розуміють таку, засновану на законодавчих та відомчих нормативно-правових актах, спільну діяльність між декількома (двома і більше) суб'єктами її реалізації, яка узгоджена за метою, часом і місцем, спрямовану на вирішення об'єднуючих їх завдань [103, с. 73].

Якщо за основу взяти цей методологічний підхід, то «взаємодію суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням» слід розглядати, як особливий вид, узгодженої за метою, часом і місцем, правоохоронної діяльності, що обумовлений взаємним зв'язком поміж собою відповідних державних органів, як всередині нашої країни, так і з міжнародними структурами, який визначений на нормативно-правовому рівні, та стосується здійснення системних заходів, спрямованих на недопущення створення, керівництва і участі у зазначених протиправних об'єднаннях, у тому числі на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного

комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності, а також процесуального переслідування та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за нормами національного законодавства або загальноновизнаними у світі вимогами міжнародних судових інстанцій.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст сформульованого поняття, можна віднести наступні:

1. Зазначена взаємодія – це особливий вид правоохоронної діяльності.

На доктринальному та законодавчому рівнях під такою розуміють ті державні органи, на які відповідно до законодавства України покладено реалізацію функції щодо здійснення охорони прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина, суспільства та держави в цілому, шляхом забезпечення громадської безпеки і порядку, а також запобігання і протидії кримінальним правопорушенням [258].

При цьому слід зазначити, що такою діяльністю мають займатися лише визначені у законі правоохоронні органи, у тому числі і ті, які запобігають і протидіють воєнним транснаціональним злочинним організаціям [259], у чому, власне, й полягає особливість їх функціонування у державі.

2. Зазначена взаємодія – це такий вид діяльності, який узгоджений за метою, часом і місцем.

Узгодженість - це такий стан упорядкованості та організованості діяльності відповідних правоохоронних органів, при яких вони діють спільно, не суперечачи при цьому один одному [103, с. 656].

При такому підході узгодженість виступає об'єктивною та необхідною умовою ефективної взаємодії тих суб'єктів, які домовились на нормативно-правовому рівні (наказі тощо) про спільну реалізацію відповідних завдань у сфері запобігання і протидії злочинності, а у контексті даної дисертації – щодо недопущення створення, розвитку та функціонування на території України воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Враховуючи зазначене, навряд чи можна назвати сьогодні партнерськими відносини у сенсі взаємодії ті конфлікти та скандали, які час від часу

виникають між суб'єктами правоохоронної діяльності в Україні [260], що негативним чином впливає на результативність діяльності, пов'язаної у тому числі з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють злочинним посяганням, що вчиняються вказаними вище протиправними об'єднаннями.

3. Зазначена взаємодія – це діяльність відповідних правоохоронних органів, яка здійснюється як в межах нашої країни, так із залученням правових можливостей інших держав світу та загальноновизнаних міжнародних аналогічних структур.

Всередині України до суб'єктів, які покликані запобігати та протидіяти военній транснаціональній злочинності, можна віднести такі правоохоронні органи, як:

а) Головне розвідувальне управління Збройних Сил України, одним із завдань якого є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння в тому числі воєнних транснаціональних злочинних організацій, а також здійснення у зв'язку з цим заходів, спрямованих на запобігання щодо їх створення, розвитку і функціонування, а також протидії вчинюваних ними кримінальних правопорушень та забезпечення на цій основі їх процесуального переслідування у межах чинного законодавства України [118].

При цьому варто зазначити, що сьогоднішня порочна практика керівництва даного правоохоронного органу, яка пов'язана з публічним визнанням його причетності до тих чи інших спецоперацій відносно вказаних кримінальних об'єднань (у виді прес-конференцій, інтерв'ю та іншого висвітлення конфіденційних відомостей [211] з цього приводу в засобах масової інформації [261] та соціальних мережах [262]), не тільки знижує рівень ефективності взаємодії ГУР з іншими правоохоронними органами, у тому числі за кордоном, але й негативно впливає на діяльність, що стосується нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, який пов'язаний з означеною проблематикою;

б) Національне бюро Інтерполу в Україні, яке створено в нашій державі

для вирішення завдань, що стосуються міжнародного обміну інформацією та взаємодією на міжнародному рівні з питань, пов'язаних із запобіганням і протидією транснаціональній організованій злочинності за кордоном.

Правовий статус даного правоохоронного органу визначений у Законі України «Про Національну поліцію» [168], постанові Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220 [263] та Статуту Інтерполу [192].

При цьому звертає на себе увагу той факт, що досі членом Інтерполу є рф, яка вчиняє різноманітні розвідувальні та контррозвідувальні заходи щодо отримання інформації, яка стосується у тому числі діяльності залучених до воєнної агресії проти України воєнних транснаціональних злочинних організацій, а також вчиняє інші дії, спрямовані на створення перешкод відносно розшуку та кримінального переслідування організаторів, керівників і учасників зазначених протиправних об'єднань, що потребує у зв'язку з цим удосконалення правового механізму взаємодії України та відповідних підрозділів даної Міжнародної організації кримінальної поліції з питань забезпечення конфіденційності такої співпраці.

Як приклад можна назвати такі юридично значущі факти з означеної проблематики, як:

- використання рф даних Інтерполу для переслідування політичних опонентів, бізнесменів і журналістів [264];

- використання даною державою-агресором можливостей Інтерполу для уникнення від кримінальної відповідальності воєнних злочинців рф, включаючи осіб причетних до воєнних транснаціональних злочинних організацій [265];

- використання рф відомостей Інтерполу для переслідування громадян України, які захищають її територіальну цілісність і незалежність шляхом відбуття воєнної агресії цієї імперської держави впродовж 2014-2025 рр., що таким чином ще раз підтверджує її належність, як юридичної особи, до воєнних транснаціональних злочинних організацій [266].

Враховуючи, що в Статуті Міжнародної організації кримінальної поліції

– Інтерпол відсутні будь-які норми, які б стосувалися припинення членства у ній тих держав, які вчиняють воєнну агресію щодо інших членів даного Співтовариства, та з метою удосконалення правового механізму запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, логічно було б цей нормативно-правовий акт доповнити статтею 45-1 такого змісту:

«У випадках, коли одна із держав-членів Міжнародної організації кримінальної поліції вчиняє відкриту збройну агресію у різних формах (так званих спеціальних воєнних операціях тощо), її членство припиняється до її закінчення та до прийняття рішення ООН за результатами такої протиправної діяльності».

Такий підхід дасть можливість підвищити рівень забезпечення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку та ефективності запобігання і протидії вчинення воєнними транснаціональними протиправними формуваннями воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, які посягають на вказані об'єкти правової охорони як на національному рівні, так і в межах норм міжнародного права;

в) Служба зовнішньої розвідки, серед завдань якої є і те, що стосується запобігання і протидії протиправній діяльності вказаних вище злочинних об'єднань, враховуючи, що, з одного боку, цей правоохоронний орган входить до складу суб'єктів розвідувальної діяльності [184] та сил безпеки, а з іншого – до складу сил оборони [267], тобто виконує подібні до інших підрозділів забезпечення правопорядку, мова про які велась вище, функції і завдання.

Такий своєрідний дуалізм (подвійність) [103, с. 200] правового статусу Служби обумовлює необхідність об'єктивної її взаємодії з іншими правоохоронними органами, а також дає можливість приймати безпосередню активну участь у діяльності, що пов'язана з розшуком воєнних злочинців, включаючи осіб, причетних до воєнних транснаціональних протиправних об'єднань, а також з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності;

г) Служба безпеки України, пріоритетним її завданням як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями є захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, а також законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб [268], що має пряме відношення до діяльності, пов'язаної із запобіганням і протидією війсьній транснаціональній злочинності.

Поряд з цим варто зазначити, що не дивлячись на визначене в ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» щодо забезпечення охорони державної таємниці, вказаний правоохоронний орган в умовах воєнного стану нерідко допускає її порушення та не завжди реагує на такі протиправні дії з боку інших осіб, що знижує рівень у тому числі запобіжної діяльності з означеної проблематики дослідження.

Її сутність полягає у наступному:

- представники Служби у публічній сфері в різних розголошують відомості конфіденційного характеру про проведені нею спецоперації, зокрема проти РФ, що створює реальні загрози для негласних сил і засобів, які були задіяні при їх реалізації [269];

- співробітники даного правоохоронного органу впродовж тривалого часу залишають без належного реагування, яке передбачено законом [210], випадки розголошення державної таємниці окремими народними депутатами України, які, зокрема, входять до Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки [270], що, у свою чергу, як і в попередньому випадку, створює реальні загрози для успішного проведення спецоперацій, у тому числі й щодо осіб, причетних до протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій [271];

- цей правоохоронний орган доволі часто залучається до реалізації завдань на замовлення політиків, використовуючи свої потенційні можливості для переслідування політичних опонентів, працівників інших правоохоронних органів, журналістів, т. ін. [272], що також слід віднести до тих детермінант, які

знижують ефективність запобігання і протидії різноманітним видам злочинних організацій, включаючи й воєнні транснаціональні;

- наявність до сьогодні у лавах СБУ агентів рф [273], які не тільки сприяли розмінуванню Чонгара [274], але й уникненню від кримінальної відповідальності як розвідників цієї держави-агресора, так і керівників і учасників воєнних транснаціональних злочинних організацій, й надалі знижує рівень запобігання і протидії зазначеним суспільно небезпечним явищам і процесам, а також діяльності, що пов'язана з нейтралізацією, блокуванням усуненням тощо детермінаційного комплексу причин і умов, який сприяє різноманітним формам організованої протиправної діяльності в Україні.

Всі ці та інші обставини не тільки знижують довіру до СБУ як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами, але й в цілому впливають на ефективність даного виду діяльності в Україні, що теж слід віднести до причин, умов і корелянт, які мають безпосереднє відношення до ефективності запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям в нашій державі;

д) НАБУ, одним із завдань якого є запобігання і протидія корупційним та іншим правопорушенням, які становлять загрозу національній безпеці України [275], тобто цей правоохоронний орган вправі також здійснювати відповідні заходи, що пов'язані з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, керівництву і участі у транснаціональних злочинних організаціях [276], включаючи воєнного характеру, відповідних суб'єктів кримінальних правопорушень.

При цьому варто зазначити, що високий рівень «зашореності» (закритості, утаємниченості тощо) даного суб'єкта від інших правоохоронних органів, та суспільства і його громадських інститутів виступають тими детермінантами, які знижують рівень взаємодії НАБУ з іншими суб'єктами даного виду діяльності та створюють у зв'язку з цим штучні конфлікти з цими державними органами [277], а також негативно впливають на діяльність, що

стосується досліджуваної у цій роботі проблематики.

Ще більш небезпечним у зв'язку з цим явищем є й такий юридичний факт – це єдиний державний орган в Україні, який не контролюється ні Верховною Радою України, ні Кабінетом Міністрів України, ні Президентом України, ні жодною громадською організацією, що є недопустимим явищем з огляду вимог демократичного цивільного контролю над військовими та правоохоронними організаціями, який визначений як спеціальний інститут у Законі України «Про національну безпеку України» [258].

У такій ситуації вказана правова прогалина виступає не тільки детермінантою, що знижує рівень взаємодії правоохоронних органів, але й умовою, що негативно впливає на діяльність, пов'язану у тому числі із запобіганням і протидією військовим транснаціональним злочинним організаціям;

е) Офіс Генерального прокурора та його територіальні органи прокуратури, які виступають як правоохоронні органи у подвійному статусі: з одного боку, є суб'єктами взаємодії, а з іншого, - здійснюють координуючу функцію щодо них [169], а отже, мають реальні важелі правового впливу на стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники діяльності, що стосується запобігання та протидії створенню, керівництву і участі у військових транснаціональних злочинних організаціях [278].

При цьому варто зазначити, що останнім часом через часту зміну Генерального прокурора та керівників обласних і місцевих прокуратур не тільки знизився рівень їх взаємодії з іншими правоохоронними органами, але й ефективність координаційної діяльності, що можна віднести до тих детермінант, які у тому числі сприяють функціонуванню в Україні військових транснаціональних злочинних організацій в умовах воєнного стану.

Враховуючи зазначену обставину, на рівні Кабінету Міністрів України, як вищому органу у системі органів виконавчої влади, логічно було б створити Координаційний комітет з питань запобігання та протидії організованим злочинності, а також щодо обміну військовополоненими, які перебувають у відповідних спеціальних установах РФ, керівництво якими здійснюють у тому

числі й представники воєнних транснаціональних протиправних об'єднань, що дислокуються на території даної держави-агресора та тимчасово окупованих територіях України, затвердивши відповідне Положення про діяльність вказаного вище комітету [279, с. 93-94].

Такий підхід ґрунтується на положеннях розділу VI Конституції України (зокрема, п. 7 ст. 116), відповідно до якого Кабінет Міністрів України здійснює заходи щодо забезпечення громадського порядку, запобігання і протидії злочинності, а також забезпечення обороноздатності і національної безпеки.

Крім цього, змістовні елементи, що стосуються створення Координаційного комітету з означених питань саме при Уряді України, визначені й у тих законодавчих актах та відомчих нормативних джерелах [278], які регулюють правовий статус, функції та завдання правоохоронних органів нашої держави;

є) Європол, метою та одним із пріоритетних завдань якого є встановлення відносин з державами-членами даного Співтовариства з питань, що стосуються запобігання і протидії організованим злочинності, тероризму та іншими формами міжнародної протиправної діяльності, включаючи й ту, що стосується воєнних транснаціональних злочинних організацій [193], що можна віднести до найбільш потенційно ефективної та перспективної форми взаємодії.

Поряд з цим, як і у всіх інших міжнародно-правових актах, в Угоді між Україною та Європолом відсутнє положення про особливості її застосування в умовах воєнного або надзвичайного стану [280], що породжує низку проблем практичного характеру, які стосуються предмета даного наукового дослідження.

До таких можна віднести наступні:

- ті із них, що характерні для Інтерпола, мова про які велась вище;
- інертність даного співтовариства щодо забезпечення належних умов тримання у рф та на окупованих територіях України військовополонених, яка полягає у тому, що Європол неналежним чином відслідковує причетність воєнних транснаціональних злочинних організацій до катувань та іншого

нелюдського поводження з цими особами [281, с. 101-103], а також не здійснює цілеспрямованих і системних заходів щодо затримання і передачі МКС воєнних злочинців.

І, це при тому, що в ст. 3 даної Угоди зазначено, що співробітництво Європолу з Україною поширюється на всі види злочинності, а ст. 4 – на всі напрямки співробітництва [193];

- відсутність в Угоді належного правового механізму щодо захисту персональних даних (на сьогодні, як це витікає з п. 5 ст. 11, вони можуть бути передані сторонам у разі крайньої необхідності, пояснення якої в даному міжнародно-правовому акті відсутнє).

Зазначену правову прогалину використовують обидві сторони для вирішення вузьковідомчих проблем та завдань, у тому числі політичного характеру (як приклад можна назвати розголошення персональних про місце перебування колишнього Генерального прокурора України Піскуна та його статки [282], що створило додаткові протиправні умови та загрози для цієї особи з боку транснаціональних злочинних формувань, включаючи й колишніх учасників воєнних протиправних об'єднань, а також стало наслідком порушення ст. 12 Угоди, яка стосується використання її Сторонами взаємної інформації;

- відсутність в Угоді правового механізму юридичної відповідальності сторін у випадках, коли неправильне використання взаємної інформації привело до тяжких наслідків (до смерті чи нанесення тяжких тілесних ушкоджень особі, яка була об'єктом запиту щодо неї з боку відповідних правоохоронних органів; уникнення від кримінального переслідування винних осіб; погіршення ситуації на фронті чи криміногенної обстановки; т. ін.).

Враховуючи зазначене, логічно було б ст. 16 «Безпека даних» вказаної Угоди доповнити частиною 2 наступного змісту:

«У разі настання тяжких наслідків, які стали результатом порушення норм, що стосуються безпеки даних, винні особи Сторін притягаються до передбаченої національним законодавством відповідальності, а також

підставою для припинення дії Угоди».

Такий підхід на практиці дозволить знизити ризик заволодіння такою інформацією іншою особою (державою-агресором, її розвідувальними органами і транснаціональними злочинними організаціями) та, натомість, підвищить рівень запобігання і протидії діяльності з цих питань відповідних протиправних об'єднань;

ж) інші правоохоронні органи, які залучаються до діяльності, пов'язаної із взаємодією, у визначених в законі випадках (ДБР [283], ДПСУ [284], Державна міграційна служба України [285], БЕБ [286], ДСР Нацполіції [287] та ін.).

При цьому особливе місце і роль серед правоохоронних органів, які безпосередньо займаються запобіганням і протидією воєнним транснаціональним злочинним організаціям, відіграють спеціальні органи прокуратури, які розслідують воєнні злочини та причетні до них кримінальні правопорушення [288].

В цілому, якщо підвести підсумки проведеного аналізу, то можна констатувати про наявність таких форм взаємодії між правоохоронними органами, як:

- така діяльність, що здійснюється всередині України (так званий внутрішньодержавний рівень взаємодії);

- така діяльність, що здійснюється з такими ж суб'єктами у цілому світі (так званий міжнародний рівень взаємодії);

- така діяльність, що здійснюється на Європейському континенті (так званий європейський рівень взаємодії);

- така діяльність, що здійснюється у виді координації правоохоронних органів (так звана координаційна діяльність, як особлива форма взаємодії).

При цьому варто зазначити, що кожен із вказаних напрямків потребує у сьогоденні в умовах воєнного стану в Україні та існуючих у зв'язку з цим реальних загроз, що посягають на права, законні інтереси і свободи людини і громадянина, а також на об'єкти національної безпеки, джерелами яких

виступають і воєнні транснаціональні злочинні організації, якісної видозміни на нормативно-правовому рівні як у нашій державі, так і в межах європейського і міжнародного простору.

Про необхідність удосконалення правового механізму взаємодії правоохоронних органів повідомили в ході анонімного опитування деякі групи респондентів, які на визначені в анкеті запитання «Чи належною є взаємодія поміж собою суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями?», дали наступні відповіді:

а) особи з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України:

- вибрали в анкеті відмітку «так» - 28 з 617 цих респондентів, або 5% у загальній їх кількості;

- «ні» - 333 респонденти (54%);

- «частково» - 256 респондентів (41%);

б) особи з числа працівників правоохоронних органів:

- «так» - 126 із 617 зазначених респондентів (20% у їх структурі);

- «ні» - 222 респонденти (36%);

- «частково» - 269 респондентів (44%);

в) особи з числа науково-педагогічних працівників:

- «так» - 272 з 617 вказаних респондентів, або 44% у їх загальній кількості;

- «ні» - 128 респондентів (21%);

- «частково» - 217 респондентів (35%) (додатки В-D).

4. Зазначена взаємодія – це діяльність, яка пов'язана з організацією та реалізацією системних заходів, спрямованих на недопущення створення, керівництва і участі у зазначених протиправних об'єднаннях винних осіб.

Враховуючи, що зазначеному питанню був присвячений інший підрозділ цієї дисертації, який стосувався аналізу юридично значущих ознак ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» КК України, що запропонована в авторському варіанті для доповнення даного Кодексу, з цього приводу можна лише зазначити, що суб'єкти всіх рівнів взаємодії зосереджують свої зусилля практично на всіх

напрямах, які складають зміст складу даного кримінального правопорушення, що обумовлено змістом тих спільних нормативно-правових актів, які регулюють даний вид правоохоронної діяльності.

При цьому, до основних форм взаємодії з означеної проблематики можна віднести наступні:

а) обмін кримінологічно значущою інформацією про організаторів, керівників і учасників вказаних протиправних об'єднань;

б) проведення спільних операцій щодо їх кримінального переслідування, затримання і передачі національним судовим органам, а також МКС;

в) обмін практичним досвідом з питань, що відносяться до даного предмета взаємодії;

г) проведення спільних навчань, конференцій, форумів тощо, які мають пряме відношення до запобігання і протидії діяльності різноманітних організованих злочинних формувань, включаючи транснаціонального характеру;

д) здійснення системних заходів щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій;

е) здійснення заходів щодо забезпечення конфіденційності отриманої інформації та в цілому процесу взаємодії, а також безпеки суб'єктів і учасників її реалізації;

є) інші, визначені в нормативно-правових актах, що пов'язані зі здійсненням взаємодії між правоохоронними органами на всіх рівнях, мова про які велась вище.

5. Зазначена взаємодія – це діяльність, що стосується реалізації заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності.

Як показує практика, її основу складає так звана кримінологічна профілактика [173, с. 22-23], яка здійснюється через такі її види, як:

а) профілактика випередження, тобто такий вид спеціального

кримінологічного запобігання, що спрямований на недопущення створення воєнних транснаціональних злочинних організацій, участі у них, а також вчиненню такими протиправними об'єднаннями воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень [173, с. 24-25];

б) профілактика обмеження, тобто такий вид запобіжної діяльності, який стосується перешкоджанню розвитку і функціонуванню вказаних вище злочинних організацій, як на території України, так і за її межами [173, с. 26-27];

в) профілактика усунення, тобто реалізація системних заходів, спрямованих на нейтралізацію, усунення, блокування тощо причин, умов і корелянт, які мають пряме відношення до створення та участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях як громадян України, у тому числі тих, які перебувають на тимчасово окупованих РФ територіях, так й іноземних громадян та осіб без громадянства [173, с. 27-29];

г) профілактика захисту, тобто здійснення таких запобіжних заходів, що стосуються не лише детермінаційного комплексу причин і умов, які пов'язані з означеною проблематикою, але й особи злочинця, статус якого визначається на певних стадіях кримінального процесу (підозрюваний, обвинувачений та засуджений (ст.ст. 42, 43 КПК України)) [173, с. 29-30].

При цьому варто звернути увагу на той юридично значущий факт, що на ефективність правового механізму взаємодії правоохоронних органів на всіх рівнях негативно впливає відсутність у чинному КПК України обов'язку у цих суб'єктів кримінального провадження (ст.ст. 36-41) виявляти причини і умови вчинення кримінальних правопорушень та реагувати на них, передбаченими у законі, відповідними заходами, на чому постійно акцентують увагу науковці [289, с. 122-123].

6. Зазначена взаємодія – це діяльність, що пов'язана з процесуальним переслідуванням та притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності за нормами національного законодавства або загальноновизнаними у світі вимогами міжнародних судових інстанцій.

Основа даного виду взаємодії закріплена у спеціальному розділі IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України та інших нормативно-правових актах, включаючи міжнародні джерела, аналіз яких здійснено у цій роботі практично у всіх її підрозділах, з урахуванням існуючих правових прогалин, колізій і недоліків діяльності правоохоронних органів на всіх рівнях такої співпраці, а тому з цього приводу можна лише констатувати, що у сьогоденні нагальним і невідкладним завданням, яке обумовлено воєнною агресією РФ проти України, а також участю у ній воєнних транснаціональних злочинних організацій, є невідкладне вирішення тих проблем, що негативно впливають на стан і рівень взаємодії, та якісне удосконалення правового механізму з означених питань [290, с. 120-122].

Отже, підводячи підсумки з проведеного аналізу, який пов'язаний з визначенням головних напрямів підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням, можна зробити висновок про те, що слід на концептуальному, інституційному, безпековому та кримінологічному рівнях, з урахуванням практики запобігання і протидії діяльності зазначеним протиправним об'єднанням, яка сформувалась на міжнародному та національному рівні в умовах гібридної та відкритої воєнної агресії РФ проти нашої держави, по-новому підійти до вирішення завдань з цього приводу, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду організованої злочинності та формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, що дозволить таким чином системно протидіяти вказаним суспільно-небезпечним явищам і процесам та створити правовий механізм, який би гарантував безпечну життєдіяльність людини і громадянина, суспільства та держави в цілому в умовах воєнного стану.

Висновки до підрозділу 3

1. Виведені науково обґрунтовані основні шляхи і засоби, що

здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, та доведено у зв'язку з цим, що на ефективність їх реалізації на практиці впливає низка причин, умов і корелянтів, які детермінують даний вид злочинності, вирішення яких лежить у певних площинах, векторах і напрямках.

По-перше, аргументовано, що визнання на нормативно-правовому рівні в Україні воєнних транснаціональних угруповань, які приймають участь у війні проти нашої держави на стороні РФ, є невідкладним, актуальним та прикладним завданням сьогодення для всіх органів державної влади, суб'єктів законодавчої ініціативи та нормотворчої діяльності, громадськості та суспільства в цілому, враховуючи, що ця проблематика є однією із складових детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності та формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень.

По-друге, зосереджена увага на тому, що на формування, розвиток і функціонування причинно-наслідкового механізму вчинення кримінальних правопорушень воєнними транснаціональними злочинними організаціями суттєвим чином впливають неузгодженості між нормами матеріального, процесуального і процедурного права, що пов'язано з одночасним вживанням у них таких термінів, як «запобігання» і «протидія».

У зв'язку з цим доведено пріоритетність першого, враховуючи, що у чинному КК України одним із його завдань та метою покарання є запобігання кримінальним правопорушенням.

Виходячи з цього, аргументовано, що нагальним та невідкладним завданням сьогодення слід визнати діяльність щодо гармонізації термінології, яка вживається у нормативно-правових актах, у тому числі міжнародно-правового характеру, що стосуються запобігання і протидії вчиненню злочинів зазначеними вище протиправними об'єднаннями.

По-третє, встановлено, що на рівень запобіжної діяльності з означених питань мають негативний вплив і системні недоліки, що пов'язані зі змістом правового механізму, а саме – це:

а) подекуди неправильний і неточний переклад тих норм міжнародного права, які регулюють зазначену сферу суспільних відносин, що, у свою чергу, спотворює їх змістовну спрямованість та викривляє у зв'язку з цим сутність національних підходів щодо вирішення завдань, спрямованих на нейтралізацію, блокування усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють воєнній транснаціональній організованій злочинності;

б) низький рівень взаємодії України з ООН, Інтерполом та Європолом, а також іншими міжнародно визнаними організаціями з питань, що стосуються безперешкодного пересування по світу осіб, які причетні до діяльності зазначених протиправних формувань, а також допуск їх до відповідних міжнародних заходів (конференцій, аудієнцій, спортивних змагань тощо), дозволяє цим суб'єктам злочинів уникати кримінальної відповідальності як в Україні, так і за кордоном;

в) прорахунки змістовно-суттєвого характеру, що пов'язані з призначенням дипломатів та інших представників України за кордоном не за фаховим принципом, а за квотою політичної сили, яка є домінуючою у Парламенті, що, у кінцевому підсумку, не тільки знижує ефективність діяльності дипломатичної служби, але й виступає однією з детермінант, яка спричинює і обумовлює діяльність в нашій державі воєнних транснаціональних злочинних організацій.

По-четверте, доведено, що системне порушення керівниками спецслужб та інших правоохоронних органів України чинного законодавства з питань забезпечення державної таємниці, доступу до публічної інформації та запобігання корупції, підвищує рівень потенційних і реальних загроз для тих негласних сил і засобів, які задіяні у запобіганні та протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, у виді їх розсекречення та фізичного знищення.

По-п'яте, встановлено високий рівень впливу на зазначену в цій роботі діяльність російських служб та їх агентури, яка у тому числі нелегально працює в центральних органах державної влади України, знижуючи таким чином

ефективність запобігання і протидії зазначеним протиправним об'єднанням, що у зв'язку з цим обумовлює необхідність посилення розвідувальної та контррозвідувальної діяльності з цих питань відповідних національних правоохоронних органів.

По-шосте, доведено, що у таких умовах невідкладним та об'єктивно обумовленим є доповнення чинного КК України ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» та включення до неї кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу даного кримінального правопорушення, а також доповнення ст. 28 цього Кодексу ч. 5, яка б передбачала даний вид співучасті у вчиненні злочину.

2. З'ясовано сутність, зміст, спрямованість і роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, та на цій підставі визначені ті правові прогалини, які знижують ефективність цього виду суспільної діяльності та негативно впливають на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють зазначеній формі співучасті у злочині.

До таких, зокрема, віднесено:

2.1) ті недоліки, що характерні для вказаних міжнародних джерел загального характеру:

а) у більшій мірі ці акти не мають реального механізму реалізації, визначених у них норм, носять у зв'язку з цим декларативний характер і не спроможні, про що свідчать сьогоденні юридичні факти в Україні, які пов'язані зі вчиненням воєнних злочинів, належним чином запобігати і протидіяти протиправній діяльності воєнним транснаціональним злочинним організаціям;

б) у них відсутні правові гарантії та реальні механізми реалізації на практиці, що сприяє, обумовлює і корелює зміст діяльність, яка стосується створення, керівництва і участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях винних осіб, а також не дозволяє належним чином реагувати на детермінаційний комплекс, який спричинює даний вид злочинності;

г) правові прогалини, які мають місце в міжнародно-правових актах, що

стосуються даної проблематики, детермінують у зв'язку з цим негативний вплив на національний правовий механізм з питань запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям;

2.2) ті недоліки, що характерні для вказаних міжнародних джерел спеціального характеру:

а) відсутність у цих актах правового механізму, спрямованого на використання «заморожених» активів рф, в основі яких лежать прибутки та інші доходи, отримані злочинним шляхом, у тому числі від протиправної діяльності офіційно існуючих на її території воєнних транснаціональних злочинних організацій, для відшкодування завданої шкоди та інших збитків Україні, які стали наслідком збройної агресії рф впродовж 2014-2025 рр., що, у свою чергу, розширює детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють протиправній діяльності вказаних злочинних об'єднань;

б) правові прогалини, що стосуються заборони укладення міжнародно-правових угод між державами в умовах воєнного стану в одній із них, які пов'язані з придбанням природних ресурсів (землі, надр, водних джерел тощо) у воюючої (потерпілої від агресії) сторони;

в) відсутність у цих нормативно-правових актах заборони щодо варварського використання державою-агресором природних ресурсів на окупованих або контрольованих нею територіях, а також механізмів притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, що дало б можливість знизити вплив детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють воєнним транснаціональним злочинним організаціям у вчиненні воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень у таких ситуаціях (наприклад, незаконний вивіз рф українського зерна за кордон);

г) правова неврегульованість, що стосується конфіскації активів, доходів і коштів, які отримуються воєнними транснаціональними злочинними організаціями у ході проведення незаконних операцій, пов'язаних з уникненням санкцій, які встановлюються відповідними державами та міжнародними організаціями щодо рф (зокрема, супровід підсанкційних нафтових танкерів

відповідними підрозділами);

д) такі ж прогалини, які пов'язані з участю зазначених протиправних об'єднань у підтримці курсу російської валюти (наприклад, шляхом отримання контролю ПВК «Вагнера» над видобутком золота в окремих країнах африканського континенту);

2.3) ті недоліки, що характерні для вказаних міжнародних джерел конкретного характеру:

а) до співучасників злочинів не відносяться юридичні особи, які займалися їх вербуванням, навчанням, фінансуванням тощо, у тому числі держави-агресори (у даному випадку мова йде про воєнні транснаціональні злочинні організації (ПВК «Вагнера», «Іділ», «Хамас», т. ін.), що не дає можливість на практиці вводити комплекс заходів заборонного і санкційного характеру щодо таких протиправних об'єднань. При цьому слід зазначити, що притягнення до кримінальної відповідальності як співучасників протиправної діяльності тільки представників зазначених злочинних угруповань, дає можливість уникати їм цим юридичним особам, що, знову ж таки, не дозволяє належним чином реагувати на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють такій формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень;

б) у цих джерелах відсутні положення, які б забороняли визнавати найманством у національних законодавствах добровільну участь іноземних громадян у воєнізованих формуваннях, які захищають інтереси будь-якої країни від держави-агресора;

в) зазначені міжнародно-правові акти не передбачають жорстких санкцій та інших кримінально-правових репресій, які мають застосовуватися до держав-учасниць за невідачу МКС та правоохоронним органам інших країн найманців та інших категорій воєнних злочинців;

г) у таких актах відсутні положення про те, що держава, на території якої перебуває встановлений їй правоохоронними органами найманець, вживає всіх необхідних заходів щодо його особистої безпеки на час проведення розслідування національними суб'єктами кримінального провадження, та

екстрадиції у країну, яка зробила запит щодо його видачі.

Констатовано також, що у сенсі вирішення проблем, пов'язаних із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним злочинним організаціям, особливу роль в умовах сьогодення мав би відіграти МКС, але на ефективність та результативність його діяльності в цілому впливають декілька об'єктивних обставин, а саме:

а) блокування його роботи з боку США, у тому числі і шляхом видачі ордера на арешт голови цього Суду;

б) невиконання низкою країн світу, в тому числі членів ЄС, рішення МКС про затримання і екстрадицію путіна;

в) застарілість та неефективність деяких норм, що регулюють діяльність даного Суду;

г) заяви провокаційного характеру, а також спроби окремих країн вийти з членства в МКС, у зв'язку з особливою їх позицією, пов'язаною із затриманням і видачею воєнних злочинців цьому Суду.

Виходячи з цього, доведено, що як на національному рівні, так і в нормах міжнародного права потрібно удосконалювати правові механізми запобігання та протидії на території будь-якої держави діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, навіть при тому, що вони створені та функціонують на законних підставах у тих чи інших державах-агресорах.

3. Сформульовані головні напрями підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням, а також шляхи усунення існуючих у зв'язку з цим правових прогалин, колізій і недоліків даного виду правоохоронної діяльності, та націй підставі констатовано про те, що взаємодія – це:

а) це особливий вид правоохоронної діяльності;

б) такий вид діяльності, який узгоджений за метою, часом і місцем;

в) діяльність відповідних правоохоронних органів, яка здійснюється як в межах нашої країни, так із залученням правових можливостей інших держав

світу та загальноновизнаних міжнародних аналогічних структур;

г) діяльність, яка пов'язана з організацією та реалізацією системних заходів, спрямованих на недопущення створення, керівництва і участі у зазначених протиправних об'єднаннях винних осіб;

д) діяльність, що стосується реалізації заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності;

е) діяльність, що пов'язана з процесуальним переслідуванням та притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності за нормами національного законодавства або загальноновизнаними у світі вимогами міжнародних судових інстанцій.

Крім цього, виведені такі рівні взаємодії правоохоронних органів, що стосуються запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям:

- така діяльність, що здійснюється всередині України (так званий внутрішньодержавний рівень взаємодії);

- така діяльність, що здійснюється з такими ж суб'єктами у цілому світі (так званий міжнародний рівень взаємодії);

- така діяльність, що здійснюється на Європейському континенті (так званий європейський рівень взаємодії);

-така діяльність, що здійснюється у виді координації правоохоронних органів (так звана координаційна діяльність, як особлива форма взаємодії).

У сою чергу, до форм взаємодії з означеної проблематики віднесені наступні:

а) обмін кримінологічно значущою інформацією про організаторів, керівників і учасників вказаних протиправних об'єднань;

б) проведення спільних операцій щодо їх кримінального переслідування, затримання і передачі національним судовим органам, а також МКС;

в) обмін практичним досвідом з питань, що відносяться до даного предмета взаємодії;

г) проведення спільних навчань, конференцій, форумів тощо, які мають пряме відношення до запобігання і протидії діяльності різноманітних організованих злочинних формувань, включаючи транснаціонального характеру;

д) здійснення системних заходів щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій;

е) здійснення заходів щодо забезпечення конфіденційності отриманої інформації та в цілому процесу взаємодії, а також безпеки суб'єктів і учасників її реалізації;

є) інші, визначені в нормативно-правових актах, що пов'язані зі здійсненням взаємодії між правоохоронними органами на всіх рівнях, мова про які велась вище.

При цьому доведено, що кожен із вказаних напрямків, форм і рівнів у сьогоденні в умовах воєнного стану в Україні та існуючих у зв'язку з цим реальних загроз, що посягають на права, законні інтереси і свободи людини і громадянина, а також на об'єкти національної безпеки, джерелами яких виступають і воєнні транснаціональні злочинні організації, потребують якісної видозміни на нормативно-правовому рівні як у нашій державі, так і в межах європейського і міжнародного простору.

ВИСНОВКИ

У даній дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у здійсненні комплексного вивчення діяльності, спрямованої на протидію воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані заходи щодо удосконалення правового механізму з означених питань. Зокрема:

1. Визначено зміст, сутність, спрямованість і стан наукових розробок проблем, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, під яким у цій роботі розуміється всебічний та максимально можливий на період доктринального пошуку аналіз наукових праць, які стосуються предмета даної дисертації, а також здійснення на цій підставі узагальнених висновків і визначення ключових проблем, які потребують активізації наукових розробок та обумовлюють у зв'язку з цим актуальність, теоретичну і практичну значущість обраної теми дисертації.

Виходячи з цього, до структури стану даного наукового дослідження віднесені такі із них, як:

а) діяльність, пов'язану з вивченням літературних джерел, що стосуються змісту предмета цієї дисертації;

б) діяльність, пов'язану з тематичним згрупуванням робіт учених, які є дотичними або мають пряме відношення до даної теми доктринального пошуку;

в) діяльність, яка обумовлена необхідністю здійснення аналітичних суджень (критичного погляду) щодо змістовно-сутнісної спрямованості існуючих на період дослідження наукових праць;

г) діяльність, метою якої є встановлення на всіх рівнях (доктринальному, законодавчому, правозастосовному, т. ін.) тих чи інших прогалин і колізій, що впливають на ефективність запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а також обумовлюють у зв'язку з цим вирішення тих проблем, які визначені в даній дисертації у виді завдань наукового пошуку.

Крім цього здійснена класифікація (в основу покладено критерій наближеності до предмета даного дослідження) наукових пошуків у даному напрямі, а саме – це:

1) доктринальні напрацювання безпосереднього характеру, що проводяться у сьогоденні (2022–2025 рр.) та пов’язані із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним організованим злочинним формуванням;

2) такі ж розробки, що стосуються міждисциплінарного підходу в науці, який охоплює аналіз таких правових інститутів, як: співучасть у вчиненні кримінального правопорушення; організована злочинність; транснаціональна злочинність, та їх співвідношення поміж собою;

3) наукові розробки тих учених, які досліджують проблемні питання, що стосуються сутнісно-змістовної характеристики організованої злочинності.

Про актуальність наукових розробок у цій галузі суспільних відносин повідомили 52% респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, 59% працівників правоохоронних органів та 79% науково-педагогічних працівників.

2. З’ясовано зміст і сутність поняття діяльності, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, та на цій підставі констатовано, що ця форма співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень є специфічним проявом протиправної активності, яка за своїми масштабами і характером загроз і посягань на різноманітні об’єкти правової охорони явно виходить за межі традиційного розуміння «злочинної організації», поняття якої та кримінальна відповідальність за її створення, керівництво і участь визначені у ст. ст. 28 та 255 КК України.

Виходячи з цього, доведено, що об’єктивною є необхідність криміналізації діянь, що стосуються створення, керівництва і участі у воєнній транснаціональній злочинній організації, позаяк, орієнтуючись на захист громадського порядку шляхом встановлення кримінальної відповідальності за аналогічні дії, пов’язані із діяльністю злочинної організації (ст. 255 КК),

законодавець не врахував особливості ознак тих кримінальних правопорушень, що стосуються воєнних транснаціональних протиправних об'єднань, метою та основним об'єктом посягання яких є мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. А, це, у свою чергу, створює ситуації, за яких кваліфікація дій воєнної транснаціональної злочинної організації за загальними статтями КК, які передбачають кримінальну відповідальність за бандитизм чи за створення, керівництво і участь у злочинній організації, не відображає реальної суті їх суспільної небезпеки та наслідків, що пов'язані з терористичною та воєнною діяльністю.

Зроблено висновок також про те, що наявність серед ознак даної форми співучасті у злочині таких проявів воєнної транснаціональної злочинної організації, як військова дисципліна, кримінальна субкультура, міжнародна логістика та використання при цьому усіх видів озброєння, які характерні для збройних сил будь-якої держави, об'єктивно обумовлюють необхідність виокремлення в теорії кримінального права та на законодавчому рівні нової форми злочинної співучасті, яка б за суттю і змістом кореспондувалась як з положеннями Загальної, так і Особливої частини КК України.

Про актуальність даної проблематики повідомили 100% респондентів усіх груп анонімного опитування.

3. Визначено зміст та сформульовано авторське поняття «методологія дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності», під якою варто розуміти систему сформованих на доктринальному рівні принципів, методів, засобів і прийомів пізнання соціально-правових явищ і процесів, що пов'язані з особливостями детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, функціонуванню та реалізації вказаної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, а також спрямованих на розробку науково обґрунтованих заходів (засад, стратегій, концепцій тощо) та удосконалення у зв'язку з цим правового механізму запобігання протиправній діяльності цього виду організованої злочинності як на національному, так і міжнародно-

правовому рівнях.

Доведена теоретична та практична цінність системоутворюючих ознак, що складають його зміст, яка полягає у наступному:

а) у цій дисертації використано не простий набір наукового інструментарію вивчення її предмета, а систему загальнонаукових і спеціально правових методів пізнання соціально-правових явищ, що стосуються природи виникнення та функціонування на міжнародному рівні зазначених форм співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень;

б) у зазначеній науковій розробці фундаментальну основу дослідження склала не сама методологія пізнання такого феномену, як воєнна транснаціональна злочинна організація, а особливості детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, функціонуванню та реалізації вказаної форми співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень;

в) у даній роботі доведена необхідність застосування специфічної методології дослідження даного суспільно небезпечного явища як у контексті визначеного у законі поняття «вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією» (ч. 4 ст. 28 вказаного вище Кодексу), так і з урахуванням особливостей реалізації на практиці протиправних намірів цих воєнних угруповань;

г) у цій дисертації акцентована увага на тому, що без усунення існуючих з цього питання правових прогалин і колізій, які мають місце у чинному КК України (відсутність у ст. 28 даного Кодексу ремарки про таку форму співучасті, як діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, спеціальної норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за їх створення, керівництво і участь у них; дуалізм родових об'єктів правової охорони, що визначені у відповідних розділах Особливої частини КК (зокрема, тих, що визначені в розділах IX та XX)), об'єктивно неможливо ефективно протидіяти зазначеним злочинним угрупованням;

д) у цій роботі зроблено висновок про те, що без системного підходу до вирішення даної проблематики, у тому числі шляхом заборони вказаних форм

співучасті у нормах міжнародного права та у всіх цивілізованих країнах світу, а також застосування жорстких юридичних санкцій відносно організаторів, керівників та учасників воєнних транснаціональних злочинних організацій, практично неможливо зупинити їх діяльність у світових воєнних конфліктах, агресіях, посяганнях тощо на визначені у законі об'єкти правової охорони.

4. З'ясовано зміст і сутність кримінологічної характеристики суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени, та на підставі отриманих результатів дослідження доведена необхідність доповнення чинного КК України такими положеннями і нормами:

4.1. Статтю 28 даного Кодексу доповнити словосполученням «або воєнною транснаціональною злочинною організацією» та викласти її у новій редакції, а також доповнити п'ятою наступного змісту:

«Кримінальне правопорушення, мова про яке ведеться в частині четвертій цього Кодексу, що вчинене воєнною транснаціональною злочинною організацією».

4.2. Зазначений Кодекс доповнити ст. 438-1 «Створення або керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» та викласти її у наступній редакції:

«1. Створення воєнної транснаціональної злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

2. Участь у воєнній транснаціональній злочинній організації –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчиненні службовою особою з використанням службового становища, або громадянином України, іноземцем та особою без громадянства, які на законних підставах перебувають на території держави, –

караються довічним позбавленням волі з конфіскацією майна».

Констатовано, що такий законодавчий підхід не тільки буде гармонізований з вимогами міжнародного права, але й створить належні правові умови і засоби для ефективної реалізації на практиці визначених у ст. 1 КК України завдань даного Кодексу, одним з яких є запобігання вчиненню кримінальних правопорушень.

Крім цього, аргументовано, що закріплення у КК окремої норми про кримінальну відповідальність воєнних транснаціональних злочинних організацій дозволить у правозастосовній практиці чітко дотримуватись визначених у ст. 7 КПК засад кримінального провадження, пріоритетною з яких є законність діяльності усіх визначених у законі учасників кримінального процесу.

Доведено також, що на сьогодні кримінологічна характеристика суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких виступають воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени, хоча і тісно пов'язана з елементами предмета кримінології, проте вона відображає на сьогодні неіснуючу на законодавчому рівні форму співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, що в певній мірі суперечить принципам кримінального права та обумовлює у зв'язку з цим видозміну чинного КК України з означених питань.

Такий висновок ґрунтується також на офіційних статистичних даних, що стосуються оцінки кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які були зареєстровані на території України впродовж 2022-2025 рр. та виявили безпрецедентну динаміку росту так званої воєнної злочинності у 1,5 рази, що спричинена та обумовлена впливом на цей вид злочинності комплексом детермінант політичного, економічного, правового та соціально-психологічного характеру, а також особливостями та типовими рисами суб'єктів, які характерні для осіб, що вчиняли кримінальні правопорушення у складі воєнних транснаціональних злочинних організацій.

На наявності даної проблематики та необхідності її вирішення на

науково-прикладному рівні звернули увагу в ході проведеного анонімного опитування 67% респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, 46% правоохоронців та 57% науково-педагогічних працівників.

5. Встановлено зміст і сутність кримінально-правової характеристики злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, під якою запропоновано розуміти науково обґрунтований опис визначених у законі ознак складу даного кримінального правопорушення, який дозволяє суб'єктам правозастосування на практиці здійснювати правильну кваліфікацію таких суспільно небезпечних діянь та визначати підстави кримінальної відповідальності за їх вчинення, а також відмежовувати їх від однорідних та суміжних злочинів і протиправних посягань на підставі юридично значущих критеріїв.

Доведено також, що зазначена характеристика має формуватись з урахуванням таких критеріїв і рівнів її оцінки, як:

а) нормативно-догматичний, який передбачає аналіз даного складу кримінального правопорушення, з урахуванням оцінки об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони через призму положень як чинного Закону України про кримінальну відповідальність (ст.ст. 28, 255, 438 КК), так і авторської пропозиції, яка стосується доповнень зазначеного Кодексу новою формою співучасті у вчиненні злочину (ч. 5 ст. 28) та новою ст. 438-1, яка б передбачала застосування такого виду юридичної відповідальності за організацію, керівництво і участь у воєнній транснаціональній злочинній організації;

б) порівняльно-правовий, який пов'язаний з співставленням норм національного законодавства та міжнародного права, що стосується визначення та юридично значущих ознак, що характерні для даного виду організованої злочинності;

в) кваліфікаційний, який містить сукупність юридично значущих критеріїв, що дають можливість відмежовувати протиправну діяльність

воєнних транснаціональних злочинних організацій від однорідних та суміжних складів кримінальних правопорушень (злочинної організації (ст. 255 КК України), бандитизму (ст. 257 даного Кодексу), найманства (ст. 447 цього ж Закону про кримінальну відповідальність)).

Про необхідність вирішення цієї проблеми повідомили 76% опитаних респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони України, 81% працівників правоохоронних органів та 67% науково-педагогічних працівників.

б. Визначено зміст і сутність кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями, а також здійснено аналіз системоутворюючих ознак виведеного з цього приводу поняття та констатовано у зв'язку з цим, що:

а) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це не проста їх сукупність, а їх система;

б) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це визначені на законодавчому рівні юридично значущі ознаки, які свідчать про підвищений рівень їх суспільної небезпеки;

в) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення – це ті його ознаки, що поряд з основними додатково характеризують базову норму, за якою притягаються до кримінальної відповідальності організатори, керівники та учасники воєнних транснаціональних злочинних угруповань;

г) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу даного кримінального правопорушення обумовлюють необхідність посилення кримінальної відповідальності винних осіб за організацію, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях.

Встановлено, що проаналізовані у цій роботі кваліфікуючі і особливо кваліфікуючі ознаки досліджуваного складу злочину (ст. 438-1 КК України), складають систему, яка діалектично взаємозв'язана, взаємообумовлена і взаємодіюча з базовою нормою даного кримінального правопорушення, тобто з

першою частиною даної статті Кодексу, відображаючи таким чином їх системно-структурну цілісність та якісно новий (підвищений) рівень суспільної небезпеки діяння, яке пов'язане зі створенням, керівництвом та участю у воєнній транснаціональній злочинній організації, що, у свою чергу, обумовлює у зв'язку з цим застосування до винних осіб підвищеної кримінальної відповідальності та необхідності максимального обмеження їх правового статусу на законодавчому рівні та при винесенні щодо них обвинувальних вироків.

За результатами вивчення складів аналогічних та суміжних кримінальних правопорушень (ст.ст. 255, 260, 438, 442-2 та 447 КК України) доведена необхідність доповнення запропонованої у цій роботі ст. 438-1 зазначеного Кодексу умовним переліком кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак даного злочину (з урахуванням того факту, що у вказаному Кодексі не передбачена кримінальна відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнній транснаціональній злочинній організації), а саме:

- вчинення такого діяння службовою особою з використанням владних повноважень;
- фінансування та матеріально-технічне забезпечення зазначених злочинних угруповань;
- настання тяжких наслідків, у тому числі загибель хоча б однієї людини.

7. Виведені основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, до яких віднесені наступні із них:

а) діяльність, що пов'язана з необхідністю «ревізії» та перегляду в різних аспектах правильності перекладу на державну мову міжнародно-правових актів, які мають пряме відношення до визначеної у цій роботі проблематики, що дасть можливість таким чином змістовно та якісно видозмінити національні законодавчі джерела з означених питань, а також практику їх реалізації;

б) діяльність, що стосується підвищення рівня ефективності взаємодії

України з міжнародно визнаними організаціями (ООН, у першу чергу) з питань, що мають пряме відношення до визначеної у цій роботі проблематики;

в) діяльність, яка має відношення до формування та наповнення новим змістом чинного КК (у виді змін і доповнень) та обумовлює у зв'язку та з урахуванням існуючих правових реалій, що склались в умовах воєнного стану в Україні, доповнення зазначеного Кодексу ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній», а також частиною 5 ст. 28, у якій закріпити вказану форму співучасті у вчиненні злочину;

г) діяльність, що пов'язана з реалізацією на більш якісному рівні завдань, які стосуються запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, та здійснюються відповідними суб'єктами ОРД, розвідувального і контррозвідувального спрямування та обумовлює необхідність у сьогоденні використовувати апробований на практиці позитивний зарубіжний досвід з цих питань;

д) діяльність, яка має пряме відношення до підвищення рівня ефективності використання потенційних можливостей дипломатичних і консульських представництв України за кордоном та стосується реалізації завдань, які мають безпосереднє відношення до запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, у тому числі шляхом їх кримінального переслідування та екстрадиції для притягнення до кримінальної відповідальності причетних до них осіб за вчинення воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень на території нашої держави;

е) діяльність, що стосується якісної видозміни громадського контролю та у цілому відношення суспільства до запобігання і протидії воєнним транснаціональним воєнним організаціям в Україні;

є) діяльність, що пов'язана з підвищенням рівня запобігання і протидії російській агентурі в Україні та яка має пряме відношення до процесів, що стосуються протиправного функціонування в нашій державі воєнних транснаціональних злочинних організацій;

ж) діяльність, яка має пряме відношення до належного фінансування з Державного бюджету України відповідних потреб Збройних Сил та інших формувань нашої держави, включаючи її розвідувальні органи, яке в умовах воєнного стану набуло катастрофічних тенденцій, що у зв'язку з цим вкрай негативно впливає на ефективність у тому числі реалізації тих заходів, пов'язаних із запобіганням і протидією воєнним транснаціональним злочинним організаціям.

Про наявність даної проблематики в ході анонімного опитування повідомили 65% військовослужбовців Сил безпеки і оборони України.

8. Встановлена роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та на цій підставі здійснена їх класифікація, в основу якої покладено критерій їх впливу на вказаний вид суспільної діяльності, а саме – це:

а) міжнародно-правові джерела загального характеру (їх основу складають так звані основоположні принципи права): Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод; ін.

При цьому констатовано, що у них відсутні ефективні правові механізми, які були б спрямовані на їх ефективне застосування на практиці та забезпечення і гарантування притягнення винних осіб, які вчиняють воєнні злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, у зв'язку з чим вкрай складно на національному рівні здійснювати системні заходи, спрямовані на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють створенню, керівництву і участі у вказаних протиправних об'єднаннях;

б) міжнародно-правові джерела спеціального характеру, тобто ті, що пов'язані із запобіганням і протидією функціонуванню воєнних транснаціональних злочинних організацій (Європейська конвенція «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним

шляхом»; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності («Палермська Конвенція»); Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01); ін.).

З огляду на їх зміст, зроблено висновок про те, що і спеціальні міжнародно-правові акти, які регулюють сферу запобігання та протидії зазначеним вище протиправним об'єднанням, хоча і створили відповідну прикладну базу з питань, що пов'язані з діяльністю організованих злочинних формувань, проте у силу наявних правових прогалин, які стосуються існуючих на сьогодні воєнних загроз, не можуть належним чином впливати на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють створенню, керівництву та участі у воєнних транснаціональних злочинних організаціях;

в) міжнародно-правові джерела конкретного характеру, тобто ті, які регулюють сферу запобігання та протидії діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій (Римський статут; Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом; Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства і воєнних злочинів; Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців; ін.).

Виходячи з їх аналізу, доведено, що якісна видозміна змісту даного виду міжнародно-правових є очевидною, що, без сумніву, дасть можливість значно підвищити рівень ефективності запобігання і протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, у тому числі й шляхом ліквідації існуючих у сьогоденні правових та інших перешкод для кримінального переслідування і притягнення до даного виду юридичної відповідальності всіх винних осіб, які вчиняли воєнні злочини, включаючи організаторів, керівників та учасників вказаних протиправних міжнародних об'єднань.

Про необхідність удосконалення правового механізму з означеної тематики дослідження в ході анонімного опитування повідомили 50% військовослужбовців Сил безпеки і оборони України та 27% респондентів з

числа науково-педагогічних працівників.

9. Виведені науково обґрунтовані головні напрями підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організованим угрупованням, а також сформульовано їх авторське поняття, під яким запропоновано розуміти особливий вид узгодженої за метою, часом і місцем, правоохоронної діяльності, що обумовлений взаємним зв'язком поміж собою відповідних державних органів, як всередині нашої країни, так і з міжнародними структурами, який визначений на нормативно-правовому рівні, та стосується здійснення системних заходів, спрямованих на недопущення створення, керівництва і участі у зазначених протиправних об'єднаннях, у тому числі на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду злочинності, а також процесуального переслідування та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за нормами національного законодавства або загальновизнаними у світі вимогами міжнародних судових інстанцій.

Виходячи з результатів аналізу системоутворюючих ознак, що складають зміст запропонованого поняття, зроблено висновок про те, що слід на концептуальному, інституційному, безпековому та кримінологічному рівнях, з урахуванням практики запобігання і протидії діяльності зазначеним протиправним об'єднанням, яка сформувалась на міжнародному та національному рівні в умовах гібридної та відкритої воєнної агресії РФ проти нашої держави, по-новому підійти до вирішення завдань з цього приводу, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють даному виду організованої злочинності та формі співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень, що дозволить таким чином системно протидіяти вказаним суспільно-небезпечним явищам і процесам та створити правовий механізм, який би гарантував безпечну життєдіяльність людини і громадянина, суспільства та держави в цілому в умовах воєнного стану.

Про необхідність вирішення даної проблематики повідомили в ході анонімного опитування 45% відсотків респондентів з числа військовослужбовців Сил безпеки і оборони, 36% правоохоронців та 27% науково-педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сотніков Д. Крім «Вагнера»: які ще ПВК із Росії воюють в Україні. *Deutsche Welle*. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/krim-vagnera-aki-se-pvk-iz-rosii-vouut-v-ukraini/a-66035104>
2. Про визнання російської злочинної організації, відомої під назвою «приватна військова компанія Вагнера» або «Група Вагнера», міжнародною злочинною організацією та засудження діяльності її учасників : Постанова Верховної Ради України від 06.02.2023 № 2903–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2903-IX#Text>.
3. Борисов В. І. Аналогія закону про кримінальну відповідальність. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 11.
4. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації: автореф.дис....докт.юрид.наук: 12.00.08. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2000. 35 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за 2014-2025 рр. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
7. Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький : Хмельн. ун-т управління та права, 2013. 768 с.
8. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків :

Право, 2014. 368 с.

9. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року «Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності»: Указ Президента України від 30.09.2022 № 679/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6792022-44249>.

12. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021.

13. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

14. Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / Прибутько П. С., Заяць Н. В., Лук'янець Г. І. / за ред. П. Р. Прибутька. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2011. 156 с.

15. Ржеутська Л. Чи можна притягнути ПВК „Вагнер” та Росію до відповідальності за злочини в Україні, країнах Африки, Сходу та Південної Америки. ZMINA. 09.11.2023. URL: <https://zmina.info/articles/chy-mozhna-prytyagnuty-pvk-vagner-ta-rosiyu-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-v-ukrayini-krayinah-afryky-shodu-ta-pivdennoyi-ameryky/>.

16. Браславський Д. Під Бахмутом ЗСУ ліквідували найманця з

Танзанії, який воював у складі ПВК «Вагнера». *РБК-Україна*. 2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/pid-bahmutom-zsu-likviduvali-naymantsya-tanzaniyi-1674311542.html>.

17. Коваленко О. МКС може видати нові ордери на арешт Путіна за злочини Групи «Вагнера» - експерти. *Радіо Свобода*. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-hrupa-vahner-mks/32537165.html>.

18. Портников В. Путін розкрив «державну таємницю»: ніколи не існувало ПВК «Вагнер». *Радіо Свобода*. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-pryhozhyn-vahner/32484757.html>.

19. The Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights. The Wagner Group: Options for Justice, timecode: 17:50 - 25:00, URL: <https://web.archive.org/web/20240412171142/https://www.geneva-academy.ch/event/ihl-talks/detail/334-the-wagner-group-options-for-justice>.

20. Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). International Committee of the Red Cross, Article 43, para. 1672. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-43/commentary/1987?activeTab=>.

21. Mali: Army, Wagner Group Atrocities Against Civilians, (2024). *Human Rights Watch*. 2024. URL: <https://web.archive.org/web/20240815162529/https://www.hrw.org/news/2024/03/28/mali-army-wagner-group-atrocities-against-civilians>.

22. СБУ оприлюднила особисті дані сербських найманців, які брали участь у бойових діях проти сил антитерористичної операції на Донбасі у складі ЧВК «Вагнер». *Укрінформ*. URL: <https://web.archive.org/web/20180421233015/https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2323072-sbu-opriludnila-osobisti-dani-serbskih-najmanciv-z-vagnera.html>.

23. Виноградов О, (2023). Пригожин брав участь у вторгненні до Криму в 2014 році – Open. *Крим.Реалії*. URL: <https://web.archive.org/web/20230720010456/https://ru.krymr.com/a/%D0%BEpen->

[krym-vtorzheniye-prigozhin-inostrannaya-prensa/32503468.html](https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2023/osce-pa-vancouver-declaration-adopted-with-strong-calls-for-ending-the-war-in-ukraine-in-full-compliance-with-international-law#:~:text=OSCE%20PA%20Vancouver%20Declaration%20adopted%20with%20strong,Ukraine%20in%20full%20compliance%20with%20international%20law.)

24. Vancouver declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the thirtieth annual session, (2023). OSCE, pp. 31 – 33. URL: <https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2023/osce-pa-vancouver-declaration-adopted-with-strong-calls-for-ending-the-war-in-ukraine-in-full-compliance-with-international-law#:~:text=OSCE%20PA%20Vancouver%20Declaration%20adopted%20with%20strong,Ukraine%20in%20full%20compliance%20with%20international%20law.>

25. Гораш О. Р. Сучасний стан і тенденції відтворення транснаціональної організованої злочинності та організованої в Україні в умовах війни. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2(32). С. 116–123.

26. Здоровко С. Ф. Застосування загальноприйнятих принципів та норм міжнародного права, спрямованих на боротьбу з транснаціональною злочинністю. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2014. № 1144. Т. 2. Вип. 4. С. 15–20.

27. Лісовецький П. М., Бортник В. А., Лісовецька Ю. П. Кримінологія: теорія та колабораційно-воєнні злочини в сучасній Україні : навч. посіб. Київ : Вид-во Ліра-К, 2023. 350 с.

28. Кримінальна злочинність України та війна: українська організована злочинність 2022 року. *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*. 2023. URL: <https://share.google/pIovw0CRncahYci08>.

29. Жаровська Г. П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 561 с.

30. Дідківська Г. В. Кримінологічна характеристика участі України в системі запобігання міжнародній злочинності : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 356 с.

31. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності :

монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.

32. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія. Харків : Одиссей, 2013. 376 с.

33. Гейро Ж.-Ф., Тюаль Ф. Геостратегія злочинності : пер. з франц. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2014. 232 с.

34. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2017. 527 с.

35. Єпринцев П. С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінанти, запобігання : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 560 с.

36. Джелілова М. А. Причини та умови організованої злочинності в умовах воєнного стану : регіональний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис: проблеми, практика та науково-методичне забезпечення*. 2023. № 1, С. 9–13.

37. Мельничук Т. В. Організована злочинність та нелегальні ринки в умовах російської агресії в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 405–411.

38. Абакумова Ю. В. Кримінальна відповідальність особи за вчинення злочину при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 23 с.

39. Гуторова Н. О. Вчинення злочину організованою групою осіб (кримінально-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1996. 23 с.

40. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 20 с.

41. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ін-т держави і

права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2007. 20 с.

42. Миронова В. О. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.

43. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Академія адвокатури України. Київ, 2008. 20 с.

44. Кваша О. О. Організатор злочину (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 1999. 18 с.

45. Семикін М. В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2003. 19 с.

46. Антипенко В. Ф. Сучасний тероризм: стан і шляхи його запобігання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 1999. 19 с.

47. Василевич В. В. Боротьба з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насильницького спрямування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 1998. 19 с.

48. Всеволодов В. М. Індивідуальна кримінологічна профілактика відносно організованих злочинних груп : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 1998. 20 с.

49. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 18 с.

50. Марчук Є. К. Кримінологічна та кримінально-правова характеристика злочинних організацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :

12.00.08. Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 1997. 23 с.

51. Мірошніченко С. С. Головні напрямки діяльності органів прокуратури України з попередження організованої злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 21 с.

52. Пшеничний І. В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2000. 16 с.

53. Расюк Е. В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. 20 с.

54. Серватко Т. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в Польщі та в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2002. 19 с.

55. Стрелковська Ю. О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008. 20 с.

56. Українець В. В. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Академія адвокатури України. Київ, 2009. 20 с.

57. Гнетнев М. К. Кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 19 с.

58. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2010. 40 с.

59. Єсенков А. В. Кримінально-правове забезпечення протидії сприянню учасникам злочинних організацій та укриттю їх злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Акад. адвокатури України. Київ,

2012. 19 с.

60. Тюнін В. О. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 22 с.

61. Ковальчук В. П. Кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2013. 20 с.

62. Калабашкін І. М. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (за матеріалами СБУ) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. акад. Служби безпеки України. Київ, 2020. 20 с.

63. Філіппов С. О. Кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2019. 40 с.

64. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.

65. Протидія транснаціональній злочинності : навч.-метод. посіб. / В. М. Дрьомін та ін. Одеса : Гельветика, 2018. 95 с.

66. Буркаль В. С. Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Унів-т держ.фіскал.служ. України. Ірпінь. 2019. 22 с.

67. Гігінз Е. Ми — Bellingcat. Онлайн-розслідування міжнародних злочинів та інформаційна війна з Росією / пер. з англ. О. Ємельянова. Київ : Наш Формат, 2022. 236 с.

68. Закалюк А. П. Актуальні методологічні проблеми української кримінологічної науки. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2/3. С. 633-656.

69. Головій В. М. та ін. Основи наукових досліджень: методологія,

організація, оформлення результатів: навч. посіб. / Головій В. М., Кузькін Є. Ю., Піддубна Л. В., Кузніченко В. М., Ярмак О. В. Київ: «Хай-Тек Прес», 2012. 344 с.

70. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. М. С. Кельмана. Тернопіль: ТОВ Терно-граф, 2018. 804 с.

71. Головка В. В. ВАГНЕР, Приватна військова компанія Вагнер. *Енциклопедія історії України: Додатковий том*. Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=vagner_pryvatna_vijskova_kompanija_vagner.

72. Новини ІДІЛ. *РБК Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/tag/igil-16032015>.

73. Три африканські країни створили Конфедерацію держав Сахеля: це посилює вплив росії в регіоні. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/news/try-afrykanski-krayiny-stvoryly-konfederacziyu-derzhav-sahelya-cze-posylylo-vplyv-rosiyi-v-regioni/>.

74. Вбивали дітей і підлітків у Бахмуті. Росіяни- «вагнерівці» розповіли про свої злочини. Як реагує Україна та Пригожин. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3grgz37jp7o>.

75. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

76. Волошин В. Справжня роль «вагнерівців» у війні з Україною. *АрміяInform*. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/08/spravzhnya-rol-vagneriv-u-vijni-z-ukrayinoyu/>.

77. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 503 с.

78. Ілінський О. В. Воєнна транснаціональна організована злочинність

як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 4. С. 107-111. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.15>.

79. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 №13. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 342-348. 456 с.

80. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 04 травня 2023 р. у справі № 725/5515/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110756312>.

81. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 жовтня 2023 року у справі № 753/16478/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114157125>.

82. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25 січня 2024 р. у справі № 127/2180/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116543210>.

83. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2024 року у справі № 991/16/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120345678>.

84. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Вид. 2-ге, випр. і доповн. / Боровик А. В., Колб О. Г. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф»™, 2020. 400 с.

85. Величко Л. Конспірація, політика, любов: як працювала схема Міндіча (інфографіка зв'язків). *Texty.org.ua*. 2025. URL: <https://texty.org.ua/articles/116480/mizh-khochetsja-i-strashno-jak-pratsjuvala-skhema-mindicha/>.

86. Показували відрізані голови, насаджені на арматуру”: МППЛ зібрала свідчення про воєнні злочини “Вагнера” та їхній зв'язок з армією рф. *ZMINA*. 2023. URL: <https://zmina.info/news/pokazuvaly-vidrizani-golovy-nasadzheni-na>

armaturu-mipl-zibraly-svidchennya-pro-voyenni-zlochyny-vagnera-ta-yihnij-zvyazok-z-armiyeyu-rf/.

87. ПБК «Вагнер». *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%92%D0%9A_%C2%AB%D0%92%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D1%80%C2%BB.

88. Відповідальність за злочини особового складу групи «Вагнера» в Україні. *Open society foundations*. 2023. URL: <https://www.justiceinitiative.org/publications/accountability-for-crimes-of-personnel-of-the-wagner-group-in-ukraine/uk>.

89. Альбещенко О. С., Вейц А. М., Ягодзінська А. С. Світовий досвід розвитку приватних військових компаній у контексті глобалізаційних процесів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. № 2. С. 781-787. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.116>.

90. Williams P. Transnational criminal organizations: Strategic Alliances. *The Washington Quarterly*. 1995. Vol. 1. P. 240–249.

91. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2024 рік. Київ: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2025. 748 с. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2024/images/documents/annual-report-2024.pdf>.

92. Презентовано Спеціальну доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Росії проти України. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%83-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C-%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D>

[0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BE.](#)

93. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 98. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

94. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: рішення Вищої Ради Правосуддя від 19.04.2018 № 1200/15-18. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#Text>.

95. Панов М. І. Співучасть у злочині. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст.голови) та ін.; Нац.акад.прав.наук України, 2017. 1064 с. С. 901-905.*

96. Абакумова Ю. В. Співучасть у злочинах зі спеціальним суб'єктом. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст.голови) та ін.; Нац.акад.прав.наук України, 2017. 1064 с. С. 900-901.*

97. Як росія розмиває реальність за допомогою новомови: спеціальна воєнна операція. *Детектор Медіа*. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-spetsialna-voienna-operatsiia>.

98. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Законом України від 13.04.2012 №4651-VI. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

99. Конституція України: прийнята Законом України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

100. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

101. Бушуєв М., Барановська М., Брунс А. ПБК Вагнера: все, що про неї відомо. Deutsche Welle. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%B2%D0%BA-%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0-%D0%B2%D1%81%D0%B5-%D1%89%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BD%D0%B5%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE/a-42599597>.

102. Мохончук С. М. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац.акад.прав.наук України, 2017. 1064 с. С. 322-324.

103. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

104. Воротіна Л. І. Кандидатська дисертація: методика написання і захисту: посіб. для аспірантів і здобувачів наук.ступ./Воротіна Л. І., Воротін В. Є., Гуткевич С. О. 2-ге вид., перероб.і доп. Київ: Видавництво Європейського університету, 2006. 137 с.

105. Костицький М. В. Філософсько-правові питання методології юридичної науки. *Філософські і методологічні проблеми права*. 2011. №2. С. 3-12.

106. Грабченко А. І. Методи наукових досліджень: навч.посіб. / Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Харків: НТУ «ХП», 2009. 142 с.

107. Про офіційну статистику: Закон України від 16.08.2022 №2525-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#Text>.

108. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності: підруч. / Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. 5-те вид.; стереотип. Київ: Знання, 2006. 307 с.

109. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

110. Бусол О. Ю. Транснаціональні злочинні угруповання та транснаціональні корпорації: межі корупційного симбіозу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2018. № 4. Т. 29 (68). С. 154-159.

111. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 742/2146/20 (провадження № 51-4240км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101712316>.

112. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: ратифікована Законом України від 04.02.2004 № 1433-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

113. Заморська Л. І. Системний підхід у дослідженнях правової реальності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 38-44.

114. Кримінологія: підручник для студентів вищ.навч.закл. / відп.ред. Я. Ю. Кондратьєв; за заг.ред О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 414 с.

115. Кримінологія: підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.

116. Кримінологія: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Чернея та д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

117. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія / Л. Ф. Гула, В. В. Коваленко, В. Л. Ортинський; за ред.проф. В. Л. Ортинського. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 380 с.

118. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

119. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28.11.2002 № 249-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 1. Ст. 2.

120. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 № 49. Ст. 2056.

121. Кузьменко С., Тимошенко Д. Армія РФ захоплює Донбас з тактикою ПВК «Вагнер». Як це зупинити? Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/taktyka-malykh-pikhotnykh-hrup-armiya-rf/33318919.html>.

122. Громадянське суспільство у процесі вирішення конфліктів: досвід ЄС для України: навчальний посібник / за заг. ред. О. В. Шершньової. Острог: видавництво Національного університету «Острозька академія», 2025. 130 с.

123. Яблонський В., Караваєв В. Криза ефективності Ради Безпеки ООН в умовах російсько-української війни. *Геополітичні пріоритети України: Збірник наукових праць*. 2025. Вип. 2 (35). С. 65-76. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2\(35\).65-76](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2(35).65-76).

124. Ілінський О. В. Про деякі міжнародно-правові підходи, що стосуються запобігання протиправній діяльності транснаціональних воєнних злочинних організацій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. № 01, ч. 2. С. 402-406. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.62>.

125. Демчук Р. Політична теологія «руського міра»: теоретичні витоки та академічна інституалізація. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2025. Том 8. С. 43-52. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2025.8.43-52>.

126. Колб О. Г., Топчій В. В. Сучасні молодіжні маргінальні угруповання як одна із загроз національній безпеці України (кримінологічна характеристика). *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 2(6). С. 65-69. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-2-6-12>.

127. Нікітін Ю. В., Роцина І. О. Ефективність норм кримінального права

у попередженні злочинів: монографія. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. 168 с.

128. Коваль Д., Лациба А. Статус так званої ПВК «Вагнер» за міжнародним гуманітарним правом. *TRUTH HOUNDS*. 2023. URL: <https://truth-hounds.org/cases/status-tak-zvanoyi-pvk-vagner-za-mizhnarodnym-gumanitarnym-pravom/>.

129. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 7. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 445-452. 456 с.

130. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду: ратифікований Законом України із заявами від 21.08.2024 №3909-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

131. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах / В. К. Грищук, Т. М. Луцький, О. Ф. Пасека, М. В. Самарчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.

132. Тацій В. Я. Склад злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 879-880.

133. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 627-628.

134. Зінченко І. О. Сукупність злочинів. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 939-942.

135. Панов М. І. Суспільна небезпечність злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 942-944.

136. Брич Л. П. Конкуренція норм кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 443-446.

137. Панов М. І. Об'єктивна сторона злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 628-631.

138. Панов М. І. Обстановка вчинення злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 637-638.

139. Фесенко Є В. Кваліфікація злочинів. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 410-411.

140. Музика А. А. Суб'єктивна сторона злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 934-936.

141. Савченко А. В., Грудзур О. М. Мета злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 507-509.

142. Савченко А. В. Мотив злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 524-527.

143. Баконіна О. Верховний Суд роз'яснив, що свідчить про наявність корисливого мотиву у деяких категоріях справ. *Ligazakon.net*. 2021. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/205281_verkhovniy-sud-rozjasniv-shcho-svdchit-pro-nayavnst-korislivogo-motivu-u-deyakikh-kategoryakh-sprav.

144. Тацій В. Я. Суб'єкт злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 932-934.

145. Зінченко І. О., Осадча А. С. Спеціальний суб'єкт злочину. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 894-895.

146. Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України

скарг на постанови органів дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 №6. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 456 с. С. 439-444.

147. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. №1906-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.

148. Панов М. І. Підстави кримінальної відповідальності. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 685-687.

149. Панов М. І. Принципи кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : *Кримінальне право* / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с. С. 823-827.

150. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг.ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2012. 768 с.

151. Статут Організації Об'єднаних Націй. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

152. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг.ред. О. М. Джужі, А.В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., прероб.і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

153. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: ратифіковано із застереженнями Указом Президії Верховної Ради Української РСР 03.07.1954. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

154. Панов М. І. Проблеми складу злочину та його функцій у доктрині кримінального права. *Правова доктрина України: у 5-ти т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареєва та ін.; за заг ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с. С. 150-171.

155. Дудоров О. О. Криміналізація. *Правова доктрина України: у 5-ти т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареєва та ін.; за заг ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с. С. 459-462.

156. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг.ред. Копотуна І. М. Київ: Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 888 с.

157. Колб О. Г., Конопельський В. Я. Кримінально-правові аспекти дотримання основних прав і свобод військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану. *Правове регулювання дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах адміністративно-правового режиму воєнного стану*: колективна монографія / Є. Львова, О. Жильцов, О. Пасько та ін. Одеса: Видавництво «Юридика», 2025. Розділ 11. 840 с. с. 292-351.

158. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2022 рік. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyad_y/Oglyad_KKS_2022.pdf.

159. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2024 рік. *Верховний Суд*. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_2024.pdf.

160. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за вересень 2025 року. *Верховний Суд*. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_9_2025_1.pdf.

161. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за грудень 2025 року. *Верховний Суд*. URL:

https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_12_2025_1.pdf.

162. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологічно-віктимологічна парадигма: моногр. Київ: Нац.акад.внутр.справ, 2015. 332 с.

163. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

164. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

165. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац.акад.внутр.справ, 2020. 435 с.

166. Голіна В. В. Кримінологічна політика України. *Правова доктрина України: у 5-ти т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с. С. 470-483.

167. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю. *Проблеми злочинності*. 2009. № 100. С. 305-312.

168. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

169. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

170. Проблеми протидії злочинності: підруч. / Кальман О. Г., Козяков І. М., Куц В. В. та ін.; за ред.проф. О. Г. Кальмана. Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. 352 с.

171. Попов С. ВС роз'яснив, коли аналогія закону та аналогія права не застосовується. *Судово-юридична газета*. 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/197686-vs-rozjasniv-koli-analogiya-zakonu-ta->

analogiya-prava-ne-zastosovuyetsya.

172. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 11.03.2021 у справі № 640/23179/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439046?fbclid=IwAR1qDrV3fMMXndiYq_piB1chfQ6xPzKFRKCT8fVyE95Xt-NlImd2Nh5AZXk.

173. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

174. Про затвердження Порядку здійснення офіційного перекладу двосторонніх міжнародних договорів України з міжнародними фінансовими організаціями на українську мову: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2024 № 343. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2024-%D0%BF/ed20240329#n13>.

175. Скаврон Б. Прапори РФ та Білорусі на Паралімпіаді: в Італії зробили різку заяву. *TCH*. 2026. URL: <https://tsn.ua/svit/prapory-rf-ta-bilorusi-na-paralimpiadi-v-italiyi-zrobyly-rizku-zaiavu-3024776.html>.

176. Якимчук І. У Болгарії активісти виявили базу, пов'язану із російською ПВК «Вагнер». *ZAXID.NET*. 2026. URL: https://zaxid.net/u_bolgariyi_aktivisti_viyavili_obyekt_povyazaniy_iz_rosiyskoyu_p_vk_vagner_n1629950.

177. Богданьок О. Історичне рішення: Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав міжнародний ордер на арешт Путіна. *Суспільне новини*. 2023. URL: <https://suspilne.media/417522-miznarodnij-kriminalnij-sud-u-gaazi-vidav-miznarodnij-order-na-arest-putina/>.

178. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19.04.2000 № 6-рп/2000. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-00#Text>.

179. Узагальнення судової практики розгляду застосування норм закону

про кримінальну відповідальність щодо давності звільнення від кримінальної відповідальності (покарання) та зворотної дії закону в часі. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua>.

180. Практика застосування Верховним Судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України / уклад. О. П. Горох; за заг. ред. А. А. Музики. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 524 с.

181. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 30.11.2022 у справі № 734/3220/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706650>.

182. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

183. Про контррозвідувальну діяльність: 26 грудня 2002 року № 374-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>.

184. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.

185. Піцуряк Х. ЦАХАЛ стверджує, що ліквідував ще одного посадовця ХАМАС та його заступника у секторі Гази. *NV*. 2024. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/izz-ad-din-kasab-cahal-likviduvav-shche-odnogo-posadovcya-hamas-50463390.html>.

186. Смишляев С. США ліквідували лідера «Аль-Каїди». *DW*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/ssha-likviduvaly-lidera-al-kaidy-v-afhanistani/a-62679637>.

187. Михайлов Д., Середюк Р. Гегсет заявив, що США ліквідували лідера іранського підрозділу, який намагався вбити Трампа. *Суспільне новини*. 2026. URL: <https://suspilne.media/1255326-gegset-zaaviv-so-ssa-likvidovali-lidera-iranskogo-pidrozdil-u-aki-j-namagavsa-vbiti-trampa/>.

188. Мадуро захоплений і вивезений із Венесуели – Трамп. *Радіо*

Свобода. 2026. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-maduro-zahoplenyj-trump/33639053.html>.

189. Бутусов Ю. Ліквідація Мотороли: нові деталі зухвалої спецоперації. *ЦЕНЗОР. НЕТ.* 2021. URL: https://censor.net/ua/resonance/3294166/likvidatsiya_motoroly_novi_detali_zuhvaloy_i_spetsoperatsiyi.

190. Порошук Н. Російські генерали, яких було ліквідовано з початку великої війни: досє на воєнних злочинців. *Главком.* 2025. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/vsi-likvidovani-rosiyski-general-1036385.html>.

191. Короткий В. Історична операція СБУ «Павутина» крізь призму світових ЗМІ. *Укрінформ.* 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3999817-istoricna-operacia-sbu-pavutina-kriz-prizmu-svitovih-zmi.html>.

192. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. *Офіційний портал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text.

193. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: ратифікована Законом України від 12.07.2017 № 2129-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text.

194. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: ратифіковано Постановою Верховною Радою України від 04.02.1994 №3941-XII. *Офіційний портал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text.

195. Ерман Г. Чому в Угорщини така політика щодо України і чи можна її змінити. *BBC NEWS Україна.* 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62472746>.

196. Про дипломатичну службу: Закон України від 7 червня 2018 року № 2449-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>.

197. Абрамова Ю. Це дуже недалекоглядно: як емоційність заяв українських дипломатів щодо Польщі вплине на безпекову співпрацю. *ТСН*. 2023. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ce-duzhe-nedalekoglyadno-yak-emociynist-zayav-ukrayinskih-diplomativ-schodo-polschi-vpline-na-bezpekovu-spivpracyu-2414539.html>.
198. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n3>.
199. Денькович Я. Смерть пілота Максима Кузьміна: як розвідка РФ погрозувала йому та що відомо про справу. *ТСН*. 2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/smert-pilota-maksima-kuzminova-yak-rozvidka-rf-pogrozhuvala-yomu-ta-scho-vidomo-pro-spravu-2517559.html/>.
200. Гордієнко В. Хто розмінував Чонгар: Резніков розказав, як армія РФ швидко дісталася з Криму до Херсона. *УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/hto-rozminuvav-chongar-reznikov-rozkazav-pro-shvidkiy-nastup-armiji-rosiji-z-krimu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11937084.html>.
201. Романюк Р., Коваленко О. Шпигуне, вийди геть. Усе про скандал із перекладачем Гройсмана. *Українська правда*. 2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/12/21/7166334/#:~:text>.
202. Ексначальник з СБУ Наумов міг передавати спецслужбам РФ секретні дані щодо Чорнобильської АЕС – «Схеми». *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-sbu-naumov-chaes/31902729.html>.
203. Бутусов Ю. Чому Іван Баканов має сидіти у тюрмі за державну зраду та співпрацю з ФСБ РФ? *Facebook*. 2024. URL: <https://www.facebook.com/butusov.yuriy/posts/27720414787572121/>.
204. Красовська К. Закон про множинне громадянство має ветувати Зеленський — правозахисник. *UA.TV*. 2025. URL: https://i-ua.tv/news/91694-zakon-pro-mnozhynne-hromadianstvo-maie-vetuvatyi-zelenskyi-pravozakhysnyk?gad_source=1&gad_campaignid=22329137690&gbraid=0AAAAACSWdTos0pxYj8Rfd8cM40k949nam&gclid=Cj0KCQjwmunNBhDbARIsAOndKp

[mffeAlaGnXkKS-](#)

[WTvMUPW_LPWw5k9slCl5yffqKQ9wsEwH3hLzNSUaAncqEALw_wcB.](#)

205. Зайцева О. В Україні дозволили множинне громадянство: хто тепер зможе мати два паспорти. *Уніан*. 2026. URL: <https://www.unian.ua/society/mnozhinne-gromadyanstvo-ukrajina-zakon-vzhe-nabuv-chinnosti-shcho-ce-oznachaye-13258464.html>.

206. Нинько Д. Розслідування Bellingcat: чому зірвався «Вагнергейт». *DW*. 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-bellingcat>.

207. Російський слід на «плівках Міндіча»: куратор в РФ? Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-live-rosiyskyy-slid-na-plivkakh-mindicha/33592058.html>.

208. У держбюджеті України не вистачає 500 млрд грн на фінансування Сил оборони. *UKR.NET*. 2024. URL: <https://www.ukr.net/news/details/economics/106258072.html>.

209. Прадід Я. Україні бракує 300 млрд грн на війну до кінця року, «Економічна правда». *ZAXID.NET*. 2025. URL: <https://zaxid.net/ukrayini-brakuye-300-mlrd-grn-na-viynu-do-kintsya-roku-ekonomichna-pravda-n1618800>.

210. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-ХІІ. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

211. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-ХІІ. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

212. Озброєні та небезпечні. Топ 7 приватних військових компаній світу. *Фокус*. 30.08.2016. URL: <https://focus.ua/uk/world/356134>.

213. Мудрицький І. В. Пріоритет міжнародного права як механізму захисту прав людини, обмеженої законом у свободі пересування. *Актуальні*

проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр.наук.-практ.конф. (м. Вінниця, 16 трав. 2025 р.).

Вінниця: ХНУВС, 2025 с. 251-253. URI:

<https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23513>

214. Загальна декларація прав людини. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

215. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

216. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): ратифіковано Законом України від 17.07.97 № 475/97-ВР. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

217. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 №9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141. 456 с.

218. Кордїй Н. Наскільки загальною є Загальна декларація прав людини? *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. 2020. № 12. URL: <https://nauka-online.com/publications/jurisprudence/2020/12/naskolko-obshhaya-vseobshhaya-deklaratsiya-prav-cheloveka/>.

219. Горяшко С., Фохт Є. Як злочини Росії в Бучі назавжди змінили ставлення світу до Кремля і його війни. *BBC NEWS Україна*. 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cvgrp14py583o>.

220. Азім Ібрагім. Геноцид Росії проти України. *Українська Правда*. 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/10/7414993/>.

221. Карт-бланш. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82->

[%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%88.](#)

222. Крутов М. «Російська «ПВК Туран» у Сирії: нові найманці Кремля чи пропагандистська вигадка? *Радіо Свобода*. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28967389.html>.

223. Фролов Б. Миротворці замість окупації: Україна і США обговорили альтернативний сценарій для Донбасу, - *NYT. Уніан*, 2026. <https://www.unian.ua/war/peregovori-v-abu-dabi-ukrajina-i-ssha-obgovorili-pitannya-mirotvorciv-na-donbasi-13266024.html>.

224. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом із заявами і застереженнями Законом України від 17.12.1997 №738/97-ВР. № 475/97-ВР. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text.

225. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: ратифікована Законом України від 04.02.2004 № 1433-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

226. Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_233#Text.

227. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія. Київ: Істина, 2005. 264 с. URL: http://aleph.ukma.kiev.ua:80/F/?func=direct&doc_number=000407062&local_base=KMA01.

228. Белесков М. Сучасний російський спосіб ведення війни: теоретичні основи і практичне наповнення. *Мілітарний*. 2021. URL: <https://military.com/uk/articles/suchasnyj-rosijskyj-sposib-vedennya-vijny-teoretychni-osnovy-i-praktychne-napovnennya/>.

229. Olga Oliker. Unpacking Russia's New National Security Strategy. CSIS,

2016. URL: <https://www.csis.org/analysis/unpacking-russias-new-national-security-strategy>.

230. Анчал Вохра. Заморожені активи Росії на Заході: що треба знати. *Deutsche Welle*. 2025. URL: <https://www.dw.com/uk/zamorozeni-aktivi-rosii-na-zahodi-vidpovidi-na-golovni-pitanna/a-75201187>.

231. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови: ратифікована Законом України від 08.05.2025 № 4417-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-25#Text.

232. Янько А. РФ вивезла понад 2 млн тонн українського зерна з ТОТ — дані СЗРУ. *Суспільне Крим*. 2026. URL: <https://suspihne.media/crimea/1216462-rf-vivezla-ponad-2-mln-tonn-ukrainskogo-zerna-z-tot-dani-szru/>.

233. росія використовує «вагнерівців» на танкерах «тіньового» флоту. *Центр протидії дезінформації*. 2026. URL: <https://cpd.gov.ua/international-direction/yevropa/rosiya-vykorystovuye-vagnerivcziv-na-tankerah-tinovogo-flotu/>.

234. Холоднова. А. «ПВК Вагнера» видобуває золото у Судані, щоб підтримати рубль та пом'якшити ефект санкцій проти рф. *Бабель*. 2022. URL: <https://babel.ua/news/79514-pvk-vagnera-vidobuvayut-zoloto-u-sudani-shchob-pidtrimati-rubl-ta-pom-yakshiti-efekt-sankciy-proti-rf>.

235. Казакова К. Ризик дуже високий: Politico назвало 5 воєн, які можуть розпочатися в найближчі 5 років. *Уніан*. 2025. URL: <https://www.unian.ua/world/viy-na-do-2030-roku-v-sviti-mozhut-viniknuti-shche-5-viyn-13109652.html>.

236. Ілінський О. В., Колб О. Г. Соціально-правова природа воєнної транснаціональної організованої злочинності, суб'єктом якої є російська держава-агресор. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2025. № 2(32). С. 170-177. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2025.2.19>.

237. Кутелева І., Погорілов С. Угорщина і Словаччина вимагають вивести з-під санкцій ЄС 7 росіян – ЗМІ. *Українська правда*. 2026. URL:

<https://www.pravda.com.ua/news/2026/03/06/8024248/>.

238. Чи можливо розблокувати польсько-український кордон. *Центр протидії дезінформації*. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/articles/chy-mozhlyvo-rozblokovaty-polsko-ukrayinskyj-kordon/>.

239. Муравський А. Російські шпигуни перетворили нерухомість у Європі на «троянських коней» – ЗМІ. *Економічна правда*. 2026. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/rosiyski-shpiguni-peretvorili-neruhomist-u-yevropi-na-troyanskih-koney-zmi-818354/>.

240. Ілінський О. В. Поняття, сутність і суспільна небезпека транснаціональних військових організованих формувань, які є активними суб'єктами воєнних конфліктів у світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 91. Ч. 4. С. 82-86. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.9>.

241. Магазова А. Хронологія: терористичні атаки у Європі. *Deutsche Welle*. 2017. URL: <https://www.dw.com/uk>.

242. Хоменко В. Загроза великої війни в Європі: Atlantic Council спрогнозував напрямки нових ударів Росії. *Мілітарний*. 2026. URL: <https://military.com/uk/news/atlantic-council-sprognozuvav-udary-rosiyi/>.

243. Ілінський О. В. Суспільна небезпека транснаціональних військових організованих злочинних формувань: постановка проблеми. *Кримінологія і війна: екзистенційні виклики для України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 6 листоп. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 181-183.

244. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90): ратифікована Законом України від 17.01.2002 № 2990-III. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text.

245. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів: ратифіковано Законом України від 06.03.2008 № 130-VI. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125#Text.

246. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 04.02.1989. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text.

247. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Сутність і зміст діяльності воєнних транснаціональних організованих угруповань в умовах воєнного стану в Україні. *Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 21 жовт. 2025 р.)*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. С. 78-80. DOI: <https://doi.org/10.33098/2025.1.21.10>.

248. Головчак Х. Грузія розшукує сотні добровольців, які воювали на боці України – в ISW знайшли кремлівський слід. *TCH*. 2024. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/gruziya-rozshukuye-sotni-dobrovolciv-yaki-voyuvali-na-boci-ukrayini-v-isw-znayshli-kremlivskiy-slid-2626317.html>.

249. Радіонова О., Шостак К. Як ГУР обдурило росіян з «ліквідацією» лідера РДК: розкрито нові деталі спецоперації (відео). *TCH*. 2026. URL: <https://tsn.ua/exclusive/rdk-2992478.html>.

250. Михайлов Д. Сербія остаточно відмовила в екстрадиції до України ексгенерала СБУ Наумова. *Суспільне новини*. 2023. URL: <https://suspilne.media/587857-serbia-ostatocno-vidmovila-v-ekstradicii-do-ukraini-eksgenerala-sbu-naumova/>.

251. Донька Цемаха спростувала інформацію про вбивство батька. *Буг*. 2020. URL: <https://bug.org.ua/news/don-ka-tsemakha-sprostuvala-informatsiiu-pro-vbyvstvo-bat-ka-393205/>.

252. Мохончук С. Юридичний склад найманства та його особливості в системі злочинів проти миру та безпеки людства. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2 (69). С. 227-236. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vapny_2012_2_25.

253. Ілінський О. В., Конопельський В. Я., Пирожик О. В. Російська держава-агресор як суб'єкт воєнної транснаціональної організованої злочинності. *Деліктологія: Монографія. РОЗДІЛ IV*. Під загальною редакцією І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polián. Куновіце: Академія ГУСПОЛ : 2025. Т. 12. С. 89-111. (285 с.). URL: <https://akademie-huspol.cz/konfearence-publikace/#>.

254. Кацімон О. Палата представників США підтримала санкції проти МКС через ордер на арешт Нетаньягу. *Суспільне новини*. 2025. URL: <https://suspilne.media/921665-palata-predstavnikiv-ssa-pidtrimala-sankcii-proti-mks-cerez-order-na-arest-netanagu/>.

255. Міжнародний суд в Гаазі видав ордер на арешт Путіна. Що означає це рішення. *BBC NEWS Україна*. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cjmz0e49z3yo>.

256. Стець А. Бразилія може відмовитися від членства в МКС через ордер на арешт Путіна. *ZAXID.NET*. 2023. URL: https://zaxid.net/braziliya_mozhe_vidmovitisya_vid_chlenstva_v_mks_cherez_order_na_arest_putina_n1570832.

257. Кінша Д. Угорщина виходить з МКС — рішення Нацасамблеї. *Суспільне новини*. 2025. URL: <https://suspilne.media/1021879-ugorsina-vihodit-z-mks-risenna-nacasamblei/>.

258. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

259. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

260. Ржеутська Л. Протистояння НАБУ та СБУ: через що конфліктують ці органи. *Deutsche Welle*. 2025. <https://www.dw.com/uk/protistoanna-nabu-ta-sbu-cerez-so-konfliktuut-pravoohoronni-organi/a-73939468>.

261. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

262. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.

263. Про Національне центральне бюро Інтерполу: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF#Text>.

264. ЗМІ: Інтерпол передавав Росії дані про переміщення російських громадян за кордоном. *Радіо Свобода*. 2026. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-interpol-rosiia-dani-pro-rosiiskyikh-hromadian-za-kordonom/33660413.html>.

265. Інтерпол розблокував можливість подавати «червоні оповіщення» щодо воєнних злочинців РФ. *Kyiv 24 news*. 2025. URL: <https://kyiv24.news/news/interpol-rozblokuvav-mozhlyvist-podavaty-chervoni-opovishhennya-shhodo-voyennyh-zlochyncziv-rf>.

266. Єфименко О. Інтерпол, як інструмент переслідування. Як Росія використовує систему міжнародного розшуку проти громадян України. *Суспільне Крим*. 2025. URL: <https://suspilne.media/crimea/1106552-interpol-ak-instrument-peresliduvanna-ak-rosia-vikoristovue-sistemu-miznarodnogo-rozsuku-proti-gromadan-ukraini/>.

267. Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України від 1 грудня 2005 року № 3160-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>.

268. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

269. Операція «Павутина». Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%C2%AB%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%C2%BB.

270. Буняк В. Комітет з питань національної безпеки та оборони підтримав виключення зі свого складу Мар'яни Безуглої. Детектор медіа. 2024. URL: <https://detector.media>.

271. «Вагнергейт». Безугла відмовилася відповідати на запитання щодо допиту учасників наради у Зеленського. *Главком*. 2021. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/vagnergejt-bezugla-vidmovilasja-vidpovidati-na-zapitannja-shchodo-dopitu-uchasnikiv-naradi-u-zelenskogo-793200.html>.

272. Денькович Я. Стеження за командою Bihus.Info: що відомо про скандальну справу та причетність до неї СБУ. *ТСН*. 2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/stezhennya-za-komandoyu-bihus-info-scho-vidomo-pro-skandalnu-spravu-ta-prichetnist-do-neyi-sbu-2508037.html>.

273. Шевчук А. Зеленський анонсував жорсткі чистки в СБУ. *Кореспондент.net*. 2026. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4855592-zelenskyi-anonsuvav-zhorstki-chystky-v-sbu>.

274. Бондарев О., Шевко Д., Азархіна О., Еш Тімоті. До ситуації з Чонгаром причетний ексглава СБУ в Криму — керівник спецслужби Малюк. *NV*. 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/rozminuvannya-chongara-dbr-rozsliduye-prichetnist-eksglavi-sbu-v-krimu-kulinicha-50292466.html>.

275. Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року. № 1698-VII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

276. Саєнко М. У Міндіча знайшли діамантовий бізнес в рф, — Железняк. *Київ 24 news*. 2025. URL: <https://kyiv24.news/news/u-mindicha-znajshly-diamantovyj-biznes-v-rf-zheleznyak>.

277. НАБУ і САП проти СБУ. Конфлікт між спецслужбами під час війни. Кому це потрібно? *Радіо Свобода*. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nabu-sap-proty-sbu-konflikt-viyna/33520869.html>

278. Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності: наказ Офісу Генерального прокурора від 08.02.2021 № 28. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028905-21#Text>.

279. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Деякі конституційні та кримінально-правові аспекти забезпечення прав військовополонених від протиправних посягань транснаціональних воєнних організованих злочинних формувань. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні*: матеріали Сьомої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 лист. 2025 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка». 2025. С. 93-94.

280. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.

281. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Військовополонені як об'єкти протиправних посягань з боку транснаціональних військових організованих злочинних формувань. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 27 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 101-103.

282. Михайлов Д., Титаренко О. У Франції на запит ДБР відбулися обшуки в експрокурора України Піскуна. *Суспільне новини*. 2025. URL: <https://suspilne.media/1191844-u-francii-na-zapit-dbr-vidbulisa-obsuki-v-eksgenprokurora-ukraini-piskuna/>.

283. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

284. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

285. Положення про Державну міграційну службу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>.

286. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня

2021 року № 1150-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

287. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 №1077. <https://web.archive.org/web/20201001232120/http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9D%D0%9F%201077%20-%2023102019%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%A1%D0%A0.pdf>.

288. Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ офісу Генерального прокурора від 30.05.2023. № 144. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144905-23#Text>.

289. Кримінально-процесуальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань: навч. посіб. / Ковальчук В. С., Колб О. Г., Назимко Є. С. та ін. за заг. ред. д.ю.н., проф. Вітвіцького С. С. Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, Луцьк, ФОП Мажула Ю. М., 2025. 240 с.

290. Ілінський О. В., Топчій О. В. Підвищення рівня ефективності реалізації у запобіжній діяльності правоохоронних органів України міжнародно-правових актів – один із перспективних напрямів протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності. *Реформування правоохоронних органів в Україні: актуальні питання та перспективи* : Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Львів, 5 лютого 2026 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. С. 120-122.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих
актів щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності»

| Чинна редакція | Редакція проєкту Закону |
|---|---|
| <p>Кримінальний кодекс (КК). Стаття 28. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією.</p> | <p>Стаття 28 КК. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією або воєнною транснаціональною злочинною організацією</p> |
| <p>Відсутня норма у ст. 28 КК</p> | <p>Ч. 5 ст. 28 КК <i>5. Кримінальне правопорушення, мова про яке ведеться в частині четвертій цього Кодексу, що вчинене воєнною транснаціональною злочинною організацією</i></p> |
| <p>Відсутня норма у КК</p> | <p>Ст. 256¹ КК. Створення, керівництво та організація протиправної діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації на території України, а також участь у ній <i>Створення, керівництво та організація протиправної діяльності воєнної транснаціональної злочинної організації, а також участь у ній – карається довічним позбавленням волі</i></p> |
| <p>Відсутня норма у ст. 28 КК</p> | <p>Ч. 6 ст. 28 КК. <i>6. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим воєнною транснаціональною злочинною організацією, яка має ознаки співучасті, що встановлені в частині четвертій цієї статті Кодексу, якщо вона офіційно зареєстрована у відповідній державі-агресорі або діє без такого статусу на території іншої країни без будь-яких правових підстав</i></p> |
| <p>Відсутня норма у КК</p> | <p>Ст. 438¹ КК. Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній <i>1. Створення воєнної транснаціональної злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або</i></p> |

| | |
|--|---|
| | <p><i>довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.</i></p> <p><i>2. Участь у воєнній транснаціональній злочинній організації</i> – <i>карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.</i></p> <p><i>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища</i> – <i>караються довічним позбавленням волі з конфіскацією майна</i></p> |
|--|---|

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту

Відкрита військова агресія російської федерації (рф) проти України, яка розпочалась у лютому 2022 року та триває до теперішнього часу, обумовлює необхідність по-новому дати правову оцінку протиправної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, які приймають активну участь у зазначеній війні (зокрема, це такі юридично оформлені особи, як ПВК «Вагнер»; «Русіч», «Редут», ін.). При цьому, як свідчить практика воєнних дій в Україні (2014-2026 рр.), зазначені злочинні організації вчиняють не тільки воєнні злочини, кримінальна відповідальність за які передбачена ст. 438 Кримінального кодексу (КК) нашої держави, але й здійснюють низку пов'язаних з ними інших протиправних і караних діянь, а саме:

а) кримінальні правопорушення проти власності; у сфері господарської діяльності; у сфері обігу наркотичних речовин, психотропних засобів, їх аналогів і прекурсорів; т.ін.;

б) вербування найманців як на теренах, окупованих рф областей України та Криму, так і в цілому у світі (ст. 447 КК);

- в) торгівля людьми (ст. 149 КК);
- г) інші злочини, що визначені в КК України [4].

Отже, суспільна небезпека різного типу ПВК та інших воєнних транснаціональних злочинних організацій є очевидною та безспірною, а тому ці юридичні особи мають стати суб'єктом кримінальної відповідальності і в Україні, і у всіх цивілізованих країнах світу за співучасть у воєнних та інших злочинах, вчинених за особливою формою організованої злочинної діяльності.

2. Мета і завдання прийняття проєкту

Метою законопроекту є удосконалення чинного кримінального законодавства щодо запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності.

Завданнями, які покликаний вирішити законопроект, є:

- надати кримінологічну характеристику суспільно небезпечних діянь, суб'єктами вчинення яких є воєнні транснаціональні організовані угруповання та їх члени;
- визначити кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями;
- на законодавчому рівні створити правові гарантії запобігання та протидії діяльності на території України суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності.

3. Загальна характеристика і основні положення проєкту акта

Пропонується внести зміни в ст. 28 Кримінального кодексу України.

Крім того, пропонується доповнення Кримінального кодексу України ст.ст. 256¹ та 438¹.

4. Стан нормативно-правової бази для прийняття законопроекту

Основними нормативними актами у даній сфері правовідносин є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про запобігання корупції», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про організаційно-

правові основи боротьби з організованою злочинністю», ін.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття та реалізація законопроекту не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Реалізація проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності» дозволить на законодавчому рівні закріпити поняття воєнної транснаціональної злочинної організації, а також встановити кримінальну відповідальність за створення, керівництво, фінансування тощо, а також участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях та вчинення цими суб'єктами воєнних та інших злочинів, у результаті здійснення яких завдається шкода не лише національним суспільним правовідносинам, але й у цілому міжнародному правопорядку.



КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ з питань правової політики

вул. М. Грушевського, 2, м. Київ, 02008

Керівнику Департаменту
захисту прав та інтересів у
кримінальних провадженнях
Адвокатського об'єднання
«Моргун та Партнери»
Дудку Є.В.
вул. Дніпровська набережна,
23, оф. 179, м. Київ, 02081

Шановний Євгенію Вікторовичу!

У Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики в межах компетенції розглянуто Ваші науково обґрунтовані пропозиції стосовно внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів в частині протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, які розроблені у складі робочої групи науковців (Ілінський О.В., Колб О.Г., Дудко Є.В.).

Інформуємо, що за своїм конституційним статусом комітети Верховної Ради України є органами, які мають предметно визначену компетенцію і забезпечують здійснення парламентом його повноважень (абзац перший підпункту 4.2. пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 березня 2003 року № 5-рп (справа про звернення народних депутатів України до Національного банку України)).

Також звертаємо увагу, що відповідно до Постанови Верховної Ради України від 29 серпня 2019 р. № 19-ІХ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання», питання пов'язані з кримінальним, кримінально-процесуальним законодавством, законодавством про адміністративні правопорушення, належать до предметів відання Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності.

Водночас, висловлені у зверненні пропозиції доведені до відома народних депутатів України - членів Комітету з питань правової політики для використання у законотворчій діяльності.

З повагою

Голова Комітету

Д.В. Маслов



ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Маслов Денис Вячеславович
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000005D15310089A9E000
Дійсний до: 17.02.2027 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-26/18-2026/53032 від 12.03.2026



2152700

Анкета

анонімного опитування військовослужбовців Сил безпеки і оборони, які брали участь у відбитті військової агресії росії проти України впродовж 2014-2025 рр., на тему «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності»

| | | |
|--|--|------------------------|
| 1. | Всього опитаних респондентів | 617 осіб (100%) |
| 2. Відомості про вік респондентів: | | |
| 2.1 | від 18 до 24 років | 111 (18%) |
| 2.2 | від 25 до 35 років | 177 (29%) |
| 2.3 | від 36 до 45 років | 149 (24%) |
| 2.4 | від 46 до 55 років | 122 (20%) |
| 2.5 | від 56 і старші | 585 (9%) |
| 3. Структура респондентів: | | |
| 3.1 | Старший офіцерський склад (майор-полковник) | 77 (13%) |
| 3.2 | Середній офіцерський склад (молодший лейтенант-капітан) | 136 |
| | (22%) | |
| 3.3. | Сержантський склад | 286 (46%) |
| 3.4. | Рядовий склад | 118 (19%) |
| 4. | Відомості про військовий стаж (участь у відбитті військової агресії росії проти України): | |
| 4.1 | від 1-го до 3-х років | 155 (25%) |
| 4.2 | від 4-х до 8-ми років | 359 (58%) |
| 4.3 | від 9-ми і більше років | 103 (17%) |
| 5. Відомості про освіту респондентів: | | |
| 5.1 | Особи із загальною повною середньою освітою | 101 (16%) |
| 5.2 | Особи, які мали рівень молодшого бакалавра спеціальної середньої освіти) | 117 (19%) |

- 5.3 Особи, які мали рівень бакалавра 269 (44%)
- 5.4 Особи, які мали рівень магістра 103 (16%)
- 5.5 Особи, які мали науковий ступінь або вчене звання 27 (5%)

6. Питання, які були включені в анкету анонімного опитування:

| № з/п | Зміст запитання | Варіанти відповіді | Абсолютне число відповідей | Відсоток відповідей | Прим |
|-------|---|--------------------|----------------------------|---------------------|------|
| 1. | Чи актуальною є тема наукового дослідження предметом якого є протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 318 | 52 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 299 | 48 | |
| 2. | Чи володієте ви інформацією про стан наукових розробок з означеної тематики дослідження? | так | 111 | 18 | |
| | | ні | 313 | 51 | |
| | | частково | 193 | 31 | |
| 3. | Чи слід активізувати наукові пошуки у даному напрямі досліджень? | так | 328 | 53 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 289 | 47 | |
| 4. | Чи є практично значущою тема наукових досліджень, що стосуються протидії війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 438 | 71 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 179 | 29 | |
| 5. | Чи зрозумілими для вас є поняття, зміст і сутність діяльності, що пов'язана з протидією війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 79 | 13 | |
| | | ні | 301 | 49 | |
| | | частково | 237 | 38 | |
| 6. | Чи варто на теоретичному рівні вивести поняття "Протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності?" | так | 617 | 100 | |
| | | ні | 0 | 0 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|----|--|
| | | частково | 0 | 0 | |
| 7. | Чи має доктринальне та прикладне значення поняття, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 208 | 34 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 409 | 66 | |
| 8. | Чи має свої особливості методологія дослідження питань щодо протидії воєнній організованій злочинності? | так | 209 | 34 | |
| | | ні | 19 | 3 | |
| | | частково | 389 | 63 | |
| 9. | Чи слід удосконалювати на доктринальному рівні методологію наукових досліджень питань, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 498 | 81 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 119 | 19 | |
| 10. | Чи досконалою на сьогодні є кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 12 | 2 | |
| | | ні | 216 | 35 | |
| | | частково | 389 | 63 | |
| 11. | Чи варто упорядковувати на теоретичному та практичному рівнях юридичні критерії оцінки злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 468 | 76 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 149 | 24 | |
| 12. | Чи має практичне значення сформульована в науці кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 404 | 65 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 213 | 35 | |
| 13. | Чи зрозумілою для Вас є кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними | так | 30 | 5 | |

| | | | | | |
|-----|---|-----------------|-----|----|--|
| | організованими угрупованнями? | | | | |
| | | ні | 399 | 65 | |
| | | частково | 188 | 30 | |
| 14. | Чи відповідає практичним потребам правоохоронних органів виведена в науці кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 414 | 67 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 203 | 33 | |
| 15. | Чи має свої особливості кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 31 | 5 | |
| | | ні | 317 | 51 | |
| | | частково | 269 | 44 | |
| 16. | Чи ефективними за змістом, суттю і спрямованістю є міжнародно-правові акти, що пов'язані з протидією воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 15 | 2 | |
| | | ні | 303 | 49 | |
| | | частково | 299 | 48 | |
| 17. | Чи відповідає реаліям війни в Україні практична складова протидії діяльності на її території воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 124 | 20 | |
| | | ні | 384 | 62 | |
| | | частково | 109 | 18 | |
| 18. | Чи відповідає вимогам міжнародно-правових актів національне законодавство з питань, що стосуються протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 93 | 15 | |
| | | ні | 306 | 50 | |
| | | частково | 218 | 35 | |
| 19. | Чи є ефективними у сьогоденні ті шляхи і засоби, що здійснюються в Україні в контексті протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 106 | 17 | |
| | | ні | 404 | 65 | |
| | | частково | 107 | 17 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|-----|--|
| 20. | Чи відповідають вимогам і критеріям запобіжної діяльності ті заходи, що вживаються в Україні щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям? | так | 38 | 6 | |
| | | ні | 377 | 61 | |
| | | частково | 199 | 32 | |
| 21. | Чи варто удосконалювати кримінологічний механізм протидії транснаціональним воєнним організованим угрупованням? | так | 584 | 95 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 33 | 5 | |
| 22. | Чи належною є взаємодія поміж собою суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 28 | 5 | |
| | | ні | 333 | 54 | |
| | | частково | 256 | 41 | |
| 23. | Чи ефективною є взаємодія України з відповідними міжнародними суб'єктами протидії злочинам, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 63 | 10 | |
| | | ні | 277 | 45 | |
| | | частково | 277 | 45 | |
| 24. | Чи слід визнати пріоритетним напрямом державної політики України у сфері запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності підвищення рівня її взаємодії з іншими цивілізованими державами? | так | 581 | 94 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 36 | 6 | |
| 25. | Чи ефективно використовуються можливості судових органів, включаючи міжнародних, у протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 85 | 14 | |
| | | ні | 313 | 51 | |
| | | частково | 219 | 35 | |
| 26. | Чи варто змінити у сьогоденні міжнародно-правові та національні підходи з питань, що стосуються механізму протидії воєнній транснаціональній організованій | так | 617 | 100 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|-----|--|
| | злочинності? | | | | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 0 | 0 | |
| 27. | Чи слід у цілому якісно видозмінити нормативно-правову базу протидії воєнній транснаціональній злочинності на міжнародному рівні, з урахуванням правових можливостей судових органів міжнародно-правового і національного характеру? | так | 617 | 100 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 0 | 0 | |

Анкета

анонімного опитування працівників правоохоронних органів за темою «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності»

| | | |
|-----------|--|-----------------|
| 1. | Всього опитаних респондентів | 617 осіб (100%) |
| 2. | Структура респондентів: | |
| 2.1 | Працівники органів прокуратури | 144 (23%) |
| 2.2 | Працівники органів Національної поліції | 299 (49%) |
| 2.3 | Працівники Національної гвардії України | 174 (28%) |
| 3. | Відомості про освіту респондентів: | |
| a) | з вищою юридичною освітою | 460 осіб (75%) |
| b) | з науковим ступенем | 118 осіб (19%) |
| c) | з ученим званням | 39 осіб (6%) |
| 4. | Відомості про стать респондентів: | |
| a) | жіноча | 204 (38%) |
| b) | чоловіча | 413 (62%) |
| 5. | Відомості про вік респондентів: | |
| a) | від 22 до 30 років | 299 (49%) |
| b) | від 31 до 40 років | 197 (32%) |
| c) | від 41 до 50 років | 84 (13%) |
| d) | від 51 і старші | 37 (6%) |
| 6. | Відомості про професійний стаж роботи у правоохоронній системі: | |
| a) | від 1-го до 5-и років | 217 (35%) |
| b) | від 6-и до 10-и років | 249 (40%) |
| c) | від 11-и до 20-ти років | 84 (14%) |
| d) | від 13-ти до 17-ти років | 118 (19%) |
| e) | від 21-го і більше | 67 (11%) |
| 7. | Відомості про напрями правоохоронної діяльності респондентів: | |

| | |
|--|-----------|
| 7.1. Суб'єкти дізнання та слідчої діяльності | 389 (63%) |
| 7.2. Суб'єкти оперативно-розшукової діяльності | 125 (20%) |
| 7.3. Суб'єкти прокурорської діяльності | 103 (17%) |

8. Результати анкетування :

| № з/п | Зміст запитання | Варіанти відповіді | Абсолютне число відповідей | Відсоток відповідей | Прим |
|-------|---|--------------------|----------------------------|---------------------|------|
| 1. | Чи актуальною є тема наукового дослідження, предметом якого є протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 361 | 59 | |
| | | ні | 39 | 6 | |
| | | частково | 217 | 35 | |
| 2. | Чи володієте ви інформацією про стан наукових розробок з означеної тематики дослідження? | так | 106 | 17 | |
| | | ні | 387 | 63 | |
| | | частково | 124 | 20 | |
| 3. | Чи слід активізувати наукові пошуки у даному напрямі досліджень? | так | 303 | 49 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 314 | 51 | |
| 4. | Чи є практично значущою тема наукових досліджень, що стосуються протидії війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 328 | 53 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 289 | 47 | |
| 5. | Чи зрозумілими для вас є поняття, зміст і сутність діяльності, що пов'язана з протидією війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 508 | 82 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 109 | 18 | |
| 6. | Чи варто на теоретичному рівні вивести поняття «Протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності»? | так | 617 | 100 | |
| | | ні | 0 | 0 | |

| | | | | | |
|-----|---|-----------------|-----|----|--|
| | | частково | 0 | 0 | |
| 7. | Чи має доктринальне та прикладне значення поняття, що стосується протидії війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 406 | 66 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 211 | 34 | |
| 8. | Чи має свої особливості методологія дослідження питань щодо протидії війсьній організованій злочинності? | так | 538 | 87 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 79 | 13 | |
| 9. | Чи слід удосконалювати на доктринальному рівні методологію наукових досліджень питань, пов'язаних з протидією війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 513 | 83 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 104 | 17 | |
| 10. | Чи досконалою на сьогодні є кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються війсьними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 289 | 47 | |
| | | ні | 19 | 3 | |
| | | частково | 309 | 50 | |
| 11. | Чи варто упорядковувати на теоретичному та практичному рівнях юридичні критерії оцінки злочинів, які вчиняються війсьними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 499 | 81 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 118 | 19 | |
| 12. | Чи має практичне значення сформульована в науці кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються війсьними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 399 | 65 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 218 | 35 | |
| 13. | Чи зрозумілою для Вас є кримінологічна характеристика злочинів, | так | 418 | 68 | |

| | | | | |
|-----|---|-----------------|-----|----|
| | що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | | | |
| | | ні | 0 | 0 |
| | | частково | 199 | 32 |
| 14. | Чи відповідає практичним потребам правоохоронних органів виведена в науці кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 284 | 46 |
| | | ні | 0 | 0 |
| | | частково | 333 | 54 |
| 15. | Чи має свої особливості кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 400 | 65 |
| | | ні | 0 | 0 |
| | | частково | 217 | 35 |
| 16. | Чи ефективними за змістом, суттю і спрямованістю є міжнародно-правові акти, що пов'язані з протидією воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 45 | 7 |
| | | ні | 303 | 49 |
| | | частково | 269 | 44 |
| 17. | Чи відповідає реаліям війни в Україні практична складова протидії діяльності на її території воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 248 | 40 |
| | | ні | 0 | 0 |
| | | частково | 369 | 60 |
| 18. | Чи відповідає вимогам міжнародно-правових актів національне законодавство з питань, що стосуються протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 401 | 65 |
| | | ні | 0 | 0 |
| | | частково | 216 | 35 |
| 19. | Чи є ефективними у сьогоденні ті шляхи і засоби, що здійснюються в Україні в контексті протидії воєнній транснаціональній організованій | так | 278 | 45 |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|----|--|
| | злочинності? | | | | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 339 | 55 | |
| 20. | Чи відповідають вимогам і критеріям запобіжної діяльності ті заходи, що вживаються в Україні щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям? | так | 238 | 39 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 379 | 61 | |
| 21. | Чи варто удосконалювати кримінологічний механізм протидії транснаціональним воєнним організованим угрупованням? | так | 479 | 78 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 138 | 22 | |
| 22. | Чи належною є взаємодія поміж собою суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 126 | 20 | |
| | | ні | 222 | 36 | |
| | | частково | 269 | 44 | |
| 23. | Чи ефективною є взаємодія України з відповідними міжнародними суб'єктами протидії злочинам, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 362 | 59 | |
| | | ні | 111 | 18 | |
| | | частково | 144 | 23 | |
| 24. | Чи слід визнати пріоритетним напрямом державної політики України у сфері запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності підвищення рівня її взаємодії з іншими цивілізованими державами? | так | 548 | 89 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 69 | 11 | |
| 25. | Чи ефективно використовуються можливості судових органів, включаючи міжнародних, у протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 153 | 25 | |
| | | ні | 179 | 29 | |
| | | частково | 285 | 46 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|-----|--|
| 26. | Чи варто змінити у сьогоднішній міжнародно-правові та національні підходи з питань, що стосуються механізму протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 504 | 82 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 113 | 18 | |
| 27. | Чи слід у цілому якісно видозмінити нормативно-правову базу протидії воєнній транснаціональній злочинності на міжнародному рівні, з урахуванням правових можливостей судових органів міжнародно-правового і національного характеру? | так | 617 | 100 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 0 | 0 | |

Анкета
анонімного опитування науково-педагогічних працівників
юридичного профілю за темою «Протидія воєнній транснаціональній
організованій злочинності»

| | | |
|-------------|--|-----------------|
| 1. | Всього опитаних респондентів | 617 осіб (100%) |
| 2. | Кримінологічно значущі ознаки респондентів: | |
| 2.1. | Відомості про освіту: | |
| a) | з вищою юридичною освітою | 617 осіб |
| | (100%) | |
| b) | з науковим ступенем | 617 осіб (100%) |
| c) | з ученим званням | 617 осіб (100%) |
| 2.2. | Відомості про стать респондентів: | |
| a) | жіноча | 326 (53%) |
| b) | чоловіча | 291 (47%) |
| 2.3. | Відомості про вік респондентів: | |
| a) | від 30 до 35 років | 89 (14%) |
| b) | від 36 до 40 років | 167 (27%) |
| c) | від 41 до 45 років | 145 (24%) |
| d) | від 46 до 50 років | 111 (18%) |
| e) | від 50 і старші | 105 (17%) |
| 2.4. | Відомості про професійний стаж роботи на посаді науково-педагогічних працівників: | |
| a) | від 1-го до 3-х років | 57 (9%) |
| b) | від 4-х до 7-ми років | 96 (16%) |
| c) | від 8-ми до 12-ти років | 118 (19%) |
| d) | від 13-ти до 17-ти років | 118 (19%) |
| e) | від 18-ти до 21-го року | 139 (23%) |
| f) | від 22-х і більше | 89 (14%) |

3. Відомості про напрями науково-педагогічної діяльності респондентів:

| | | |
|------|--|-----------|
| 3.1. | фахівці у галузі кримінально-правових наук | 401 (65%) |
| 3.2. | фахівці у галузі теорії та історії держави і права | 103 (17%) |
| 3.3. | фахівці у галузі міжнародного права | 99 (16%) |
| 3.4. | інші фахівці наукового профілю | 14 (2%) |

4. Результати анкетування :

| № з/п | Зміст запитання | Варіанти відповіді | Абсолютне число відповідей | Відсоток відповідей | Прим |
|-------|---|--------------------|----------------------------|---------------------|------|
| 1. | Чи актуальною є тема наукового дослідження предметом якого є протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 488 | 79 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 129 | 21 | |
| 2. | Чи володієте ви інформацією про стан наукових розробок з означеної тематики дослідження? | так | 409 | 66 | |
| | | ні | 12 | 2 | |
| | | частково | 196 | 32 | |
| 3. | Чи слід активізувати наукові пошуки у даному напрямі досліджень? | так | 444 | 72 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 173 | 28 | |
| 4. | Чи є практично значущою тема наукових досліджень, що стосуються протидії війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 506 | 82 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 111 | 18 | |
| 5. | Чи зрозумілими для вас є поняття, зміст і сутність діяльності, що пов'язана з протидією війсьній транснаціональній організованій злочинності? | так | 206 | 33 | |
| | | ні | 12 | 2 | |
| | | частково | 399 | 65 | |
| 6. | Чи варто на теоретичному рівні вивести поняття "Протидія війсьній транснаціональній організованій злочинності?" | так | 617 | 100 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|----|--|
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 0 | 0 | |
| 7. | Чи має доктринальне та прикладне значення поняття, що стосується протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 438 | 71 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 179 | 29 | |
| 8. | Чи має свої особливості методологія дослідження питань щодо протидії воєнній організованій злочинності? | так | 329 | 53 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 288 | 47 | |
| 9. | Чи слід удосконалювати на доктринальному рівні методологію наукових досліджень питань, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 544 | 88 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 73 | 12 | |
| 10. | Чи досконалою на сьогодні є кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 29 | 5 | |
| | | ні | 333 | 54 | |
| | | частково | 256 | 41 | |
| 11. | Чи варто упорядковувати на теоретичному та практичному рівнях юридичні критерії оцінки злочинів, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 412 | 67 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 205 | 33 | |
| 12. | Чи має практичне значення сформульована в науці кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями? | так | 438 | 71 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 179 | 29 | |
| 13. | Чи зрозумілою для Вас є кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 86 | 14 | |
| | | ні | 87 | 14 | |
| | | частково | 444 | 72 | |
| | Чи відповідає практичним потребам | так | 349 | 57 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|----|--|
| 14. | правоохоронних органів виведена в науці кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | | | | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 268 | 43 | |
| 15. | Чи має свої особливості кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 304 | 49 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 313 | 51 | |
| 16. | Чи ефективними за змістом, суттю і спрямованістю є міжнародно-правові акти, що пов'язані з протидією воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 29 | 5 | |
| | | ні | 299 | 48 | |
| | | частково | 289 | 47 | |
| 17. | Чи відповідає реаліям війни в Україні практична складова протидії діяльності на її території воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 353 | 57 | |
| | | ні | 81 | 13 | |
| | | частково | 183 | 30 | |
| 18. | Чи відповідає вимогам міжнародно-правових актів національне законодавство з питань, що стосуються протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням? | так | 62 | 10 | |
| | | ні | 166 | 27 | |
| | | частково | 389 | 63 | |
| 19. | Чи є ефективними у сьогоденні ті шляхи і засоби, що здійснюються в Україні в контексті протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 241 | 39 | |
| | | ні | 37 | 6 | |
| | | частково | 339 | 55 | |
| 20. | Чи відповідають вимогам і критеріям запобіжної діяльності ті заходи, що вживаються в Україні щодо протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям? | так | 184 | 30 | |
| | | ні | 99 | 16 | |
| | | частково | 334 | 54 | |
| 21. | Чи варто удосконалювати кримінологічний механізм протидії транснаціональним воєнним організованим угрупованням? | так | 498 | 81 | |

| | | | | | |
|-----|--|-----------------|-----|----|--|
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 119 | 19 | |
| 22. | Чи належною є взаємодія поміж собою суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 272 | 44 | |
| | | ні | 128 | 21 | |
| | | частково | 217 | 35 | |
| 23. | Чи ефективною є взаємодія України з відповідними міжнародними суб'єктами протидії злочинам, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупованнями? | так | 295 | 48 | |
| | | ні | 133 | 22 | |
| | | частково | 189 | 31 | |
| 24. | Чи слід визнати пріоритетним напрямом державної політики України у сфері запобігання і протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності підвищення рівня її взаємодії з іншими цивілізованими державами? | так | 504 | 82 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 113 | 18 | |
| 25. | Чи ефективно використовуються можливості судових органів, включаючи міжнародних, у протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 85 | 14 | |
| | | ні | 254 | 41 | |
| | | частково | 278 | 45 | |
| 26. | Чи варто змінити у сьогоднішні міжнародно-правові та національні підходи з питань, що стосуються механізму протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності? | так | 329 | 53 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 288 | 47 | |
| 27. | Чи слід у цілому якісно видозмінити нормативно-правову базу протидії воєнній транснаціональній злочинності на міжнародному рівні, з урахуванням правових можливостей судових органів міжнародно-правового і національного характеру? | так | 504 | 82 | |
| | | ні | 0 | 0 | |
| | | частково | 113 | 18 | |

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ілінський О. В. Поняття, сутність і суспільна небезпека транснаціональних військових організованих формувань, які є активними суб'єктами воєнних конфліктів у світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 91. Ч. 4. С. 82-86. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/343951/331669>.

2. Колб О. Г., Ілінський О. В. Соціально-правова природа воєнної транснаціональної організованої злочинності, суб'єктом якої є російська держава-агресор. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2025. № 2(32). С. 170-177. URL: <https://visnykprau.com/index.php/journal/article/view/754/626>.

3. Ілінський О. В. Воєнна транснаціональна організована злочинність як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 4. С. 107-111. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/355747/341638>.

4. Ілінський О. В. Про деякі міжнародно-правові підходи, що стосуються запобігання протиправній діяльності транснаціональних воєнних злочинних організацій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. № 01, ч. 2. С. 402-406. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353051/339616>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Сутність і зміст діяльності воєнних транснаціональних організованих угруповань в умовах воєнного стану в Україні. *Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 21 жовт. 2025 р.)*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. С. 78-80.

6. Ілінський О. В. Суспільна небезпека транснаціональних військових

організованих злочинних формувань: постановка проблеми. *Кримінологія і війна: екзистенційні виклики для України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 6 листоп. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 181-183.

7. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Військовополонені як об'єкти протиправних посягань з боку транснаціональних військових організованих злочинних формувань. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 27 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 101-103

8. Ілінський О. В., Конопельський В. Я. Деякі конституційні та кримінально-правові аспекти забезпечення прав військовополонених від протиправних посягань транснаціональних воєнних організованих злочинних формувань. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні*: матеріали Сьомої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 лист. 2025 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка». 2025. С. 93-94.

9. Ілінський О. В., Топчій О. В. Підвищення рівня ефективності реалізації у запобіжній діяльності правоохоронних органів України міжнародно-правових актів – один із перспективних напрямів протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності. *Реформування правоохоронних органів в Україні: актуальні питання та перспективи* : Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Львів, 5 лютого 2026 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. С. 120-122.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Ілінський О. В., Конопельський В. Я., Пирожик О. В. Російська держава-агресор як суб'єкт воєнної транснаціональної організованої злочинності. *Деліктологія: Монографія*. РОЗДІЛ IV. Під загальною редакцією І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polían. Куновіце: Академія ГУСПОЛ : 2025. Т. 12. С. 89-111. (285 с.). URL: <https://akademie-huspol.cz/konference-publikace/#>